

47
155.1
0.35.1
- 2

การทดลองการถ่ายทอดกรรมคตทางวัฒนธรรมท้องถิ่น
แก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรี

ปริญญานิพนธ์

ของ

อำไพ มหาสิทธิ์ระกุล

8 สิงหาคม 2533

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
กุมภาพันธ์ 2525

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิตได้พิจารณาปัญหานี้อย่างถี่ถ้วนแล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการที่ปรึกษา

Don M. ประธาน

Lorance J. กรรมการ

คณะกรรมการสอบ

Don M. ประธาน

Lorance J. กรรมการ

M. J. J. กรรมการ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยของภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เป็นโครงการใหญ่ ที่ทำการทดลองศึกษาเพื่อให้คนไทยอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนทั่วทุกภาค ในประเทศไทย สำหรับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ศึกษาเฉพาะจังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออก โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สวนา พรพัฒน์กุล เป็นประธานโครงการ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณท่านประธานโครงการเป็นอย่างสูงที่กรุณาอนุญาตให้ดำเนินงานวิจัย ตามโครงการนี้ได้ และกรุณาเป็นประธานควบคุมปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ พร้อมกันนี้ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นवलละออ สุภาผล ที่กรุณาเป็นกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ จนสำเร็จจุลวงไปก้วยก็

โครงการนี้ได้รับเงินอุดหนุนส่วนหนึ่งจากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่ง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ ที่นี้ ที่ได้กรุณาให้ความอนุเคราะห์ในงานวิจัยครั้งนี้ ขอขอบพระคุณ อาจารย์ยุพพรรณ สิริวงศ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำ และติดต่อ วิทยากรให้ในการทดลองวิจัยครั้งนี้ และขอขอบพระคุณ อาจารย์สมนึก บุญจิต ที่กรุณา ให้คำปรึกษาแนะนำในการติดต่อวิทยากร

ขอขอบพระคุณ อาจารย์อมรรักษ์ ถนอมสิน อาจารย์สุธารัตน์ สุคนธรักษ์ อาจารย์วิทยา ไทยตรง อาจารย์วิรัช ภูชนะพันธ์ อาจารย์สมหวัง วิเชียรฉันท อาจารย์วินัย วิเศษรัตน์ อาจารย์มานพ สัตย์อุดม อาจารย์นัคร เป็อกนำผล อาจารย์ธงชัย มีจันเพ็ชร อาจารย์บุญมี นักเสียง คุณมณฑล ชุมนี้ และ คุณณรงค์ มีจันเพ็ชร ที่กรุณาให้คำปรึกษาและเสียสละเวลาเป็นวิทยากรในการถ่ายทอด มรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่นักเรียนในการทดลองวิจัยครั้งนี้ และขอขอบพระคุณ คณะวิทยากรในการละเล่นเพลงพื้นเมือง มี คุณยายทรัพย์ทรวง เขมะรัตน์ คุณลุงแวว มากสิน คุณป้าแดงถ่อน คัมแว่น คุณลุงปราศรัย มากสิน คุณป้าอ่อง นาสวน

คุณลุงเผือก นาสวน ที่กรุณาเสียสละเวลามาเป็นวิทยากร

ขอขอบพระคุณ ผู้อำนวยการโรงเรียนท่าใหม่ "พูลสวัสดิ์ราษฎร์นุกูล"
ผู้อำนวยการโรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดจันทบุรี และผู้อำนวยการโรงเรียน
ขลุ่ยรัชดาภิเษก ที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์สถานที่และกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัย
และขอขอบพระคุณ อาจารย์ศิริวรรณ แสนผา และอาจารย์มณฑา ภูชนะพันธ์ ที่กรุณา
อำนวยความสะดวก และให้ความช่วยเหลือตลอดการทดลองวิจัยครั้งนี้ ตลอดจนขอขอบคุณ
คณะอาจารย์และนักเรียนที่กรุณาให้ความร่วมมือ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดียิ่ง
ท้ายสุดนี้ ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ พี่ ๆ และน้อง ๆ ที่สละกำลังกาย
กำลังใจ และกำลังทรัพย์ ให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

อำไพ มหาสิทธิ์นุกูล

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการศึกษากนกว	9
ความสำคัญของการศึกษากนกว	9
ขอบเขตของการศึกษากนกว	9
คำนิยามศัพท์เฉพาะ	11
2 เอกสาร และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	13
วัฒนธรรม	13
ทัศนคติ	20
การอยู่ภายใต้การ	24
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	26
สมมติฐานในการศึกษากนกว	31
3 วิธีดำเนินการวิจัย	33
กลุ่มตัวอย่าง	33
เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล	33
วิธีดำเนินการรวบรวมข้อมูล	37
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	38
4 ผลการกนกว	41
การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	41
สัญลักษณ์และอักษรย่อ ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	41
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	42

5 บทย่อ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	49
บทย่อ	49
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	49
วิธีดำเนินการวิจัย	49
การวิเคราะห์ข้อมูล	50
สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล	51
อภิปรายผล	52
ข้อเสนอแนะ	55
บรรณานุกรม	56
ภาคผนวก	63

บัญชีตาราง

ตาราง

หน้า

1	ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนความรู้ ความเข้าใจ ในมรคททาง วัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง ก่อนดำเนินการทดลองและ ภายหลังการทดลอง	43
2	ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนทัศนคติ ต่อมรคททางวัฒนธรรมท้องถิ่น ของกลุ่มตัวอย่าง ก่อนดำเนินการทดลอง และภายหลังการ ทดลอง	44
3	ค่านัยสำคัญของการวิเคราะห์ความแปรปรวนรวม ของคะแนนความรู้ ความเข้าใจ ในมรคททางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง	45
4	เปรียบเทียบความแตกต่าง ของค่าเฉลี่ยที่ปรับแล้วเป็นรายคู่ของ คะแนนความรู้ ความเข้าใจ ในมรคททางวัฒนธรรมท้องถิ่นของ กลุ่มตัวอย่าง	46
5	ค่านัยสำคัญของการวิเคราะห์ความแปรปรวนรวม ของคะแนนทัศนคติ ต่อมรคททางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง	47
6	เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่ปรับแล้วเป็นรายคู่ ของ คะแนนทัศนคติต่อมรคททางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง	48

ภูมิหลัง

การที่บุคคลจะอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขนั้น จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกัน เพื่อถ่ายทอดความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน มีการจัดระเบียบทางสังคมเพื่อเป็นแนวทางกำกับพฤติกรรมของแต่ละบุคคล ตลอดจนเพื่อให้นมนุษย์เกิดใหม่หรือสมาชิกใหม่ ได้เรียนรู้ระเบียบของสังคมด้วย (อาณนท อภาภิรม 2514 : 12) ซึ่งสังคมมนุษย์แต่ละแห่งย่อมมีลักษณะพิเศษของตนเอง และแตกต่างจากสังคมอื่น บรรดาสมาชิกทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ต่างก็มีแบบแผนเกี่ยวกับความเป็นอยู่หรือวิถีแห่งชีวิตเป็นแบบเดียวกันในสังคมหนึ่ง ๆ เป็นต้นว่า วิธีการเลี้ยงดูเด็ก วิธีการให้อาหาร วิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับสิ่งที่เข้าใจว่าเกี่ยวข้องกับชีวิตของพวกเขา วิธีการเกี่ยวกับการแสวงหาความสุขกายสบายใจภายหลังจากการคร่ำเคร่งกับงานในหน้าที่ต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้คนในสังคมแต่ละแห่งทำกันเป็นหมู่พวก และทำไปตามแบบอย่างที่เราเรียกว่า "วัฒนธรรม" ซึ่งได้ปฏิบัติสืบต่อ ๆ กันมา (ประสาธ หลักศิลา มมป. : 8)

วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง อันได้แก่ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือปฏิบัติถ่ายทอดสืบต่อกันมา และรวมทั้งความเคยชิน ความเชื่อ และค่านิยม (ยุทธ ศักดิ์เกษม 2515 : 5) ดังนั้นวัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องผูกพันบุคคลในกลุ่มไว้ด้วยกัน วัฒนธรรมที่คนไทยถ่ายทอดสืบต่อกันมา มีมากมายหลายประการเช่น การถ่ายทอดพิธีกรรมต่าง ๆ นับว่ามีอิทธิพลสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งหลวงวิจิตรวาทการ (วิจิตรวาทการ 2505 : 218 - 219) ได้ให้ข้อคิดเห็นว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญต่อความเป็นชาติมาก เพราะไม่เพียงแต่เป็นเครื่องหมายภายนอกที่แสดงแก่โลก ว่าชาติใดมีการเจริญเติบโตเท่านั้น แต่มีผลลึกซึ้งถึงจิตใจของบุคคล ทั้งยังเป็นเครื่องผูกพันศีลธรรม เป็นปัจจัยแห่งความเจริญงอกงาม และความมั่นคงแข็งแรงของชาติ นิพนธ์ สุขสวัสดิ์ (นิพนธ์ สุขสวัสดิ์ มมป. : 4) ได้กล่าวถึงความ

สำคัญของวัฒนธรรมที่มีต่อความเป็นชาติไว้ 3 ประการ คือ

1. เป็นเครื่องแสดงถึงความเป็นอยู่ ความเจริญ และเชิดชูเกียรติของบุคคลและชาติ
2. เป็นเครื่องแสดงถึงบุคลิกลักษณะของประเทศชาติ และเป็นสิ่งเชื่อมโยงงานของชาติ
3. เป็นเครื่องมือสำคัญในการกล่อมเกล่า ให้ประพฤติปฏิบัติเป็นไปตามทำนองคลองธรรม รักหมู่ รักคณะ ส่งเสริมความดีงามในด้านการกระทำ และดำรงอยู่ของชีวิต

ชาติใดไม่กระตือรือร้นเอาใจใส่ในวัฒนธรรมของชาติ และไม่รู้จักทำให้สภาพแห่งวัฒนธรรมของตนมีความเจริญงอกงาม ชาตินั้นก็ถึงแก่ความเสื่อมและสิ้นชาติไปในที่สุด และจะไม่มีบุคลิกลักษณะแห่งชาติของตนอีกต่อไป (เสฐียรโกเศศ 2516 : 107 - 108) ทั้งที่ไ้ปรากฏให้เห็นจริงในปัจจุบันแก่ชาติเพื่อนบ้านของไทยแล้วว่า ชาติไทยเป็นชาติที่เก่าแก่ชาติหนึ่งในเอเชีย ซึ่งมีมรดกทางวัฒนธรรมอันแสดงถึงเอกลักษณ์ของชาติหลายประการตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้จะมีวัฒนธรรมจากสังคมอื่นเข้ามาผสมผสานก็ตาม แต่ลักษณะที่เด่นชัดโดยเฉพาะทางวัฒนธรรมนั้น ๆ ก็ยังคงอยู่ (สมบุญ แกนตะเคียน 2519 : 1, 20) วัฒนธรรมของชนชาวไทยโดยส่วนรวมแล้วเหมือนกัน เช่น การดำเนินชีวิต ภาษาที่พูด เป็นต้น อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมย่อย (Subculture) ตามภูมิภาคหรือตำบลหมู่บ้านต่าง ๆ ย่อมแตกต่างกันออกไปในลักษณะปลีกย่อย เช่น การพอรำทางภาคเหนือ การเล่นโนราห์ทางภาคใต้ เต้นกำรำเคียวทางภาคกลาง เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทยทั้งสิ้น อานนท์ อาภาภิรม (อานนท์ อาภาภิรม 2515 : 43) ได้แบ่งเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทยไว้ 4 ประการ

ประการแรกเกี่ยวกับ การทำบุญและประกอบกรกุศล คนไทยเชื่อในกฎแห่งกรรมและสังสารวัฏ จึงนิยมทำบุญ เพื่อให้ได้ความสุขทางใจ และสะสมกรรมดีเพื่อประโยชน์ในกาลข้างหน้า

ประการที่สอง ความสนุกสนาน เบิกบานใจ ประกอบกับความสมบูรณ์
ของประเทศ จึงทำให้คนไทยไม่ต้องเดือดร้อนในการประกอบอาชีพ

ประการที่สาม เกี่ยวกับความเป็นไท ความเป็นชาติเอกราชอันเป็น
รากฐานมั่นคงของวัฒนธรรมไทย เนื่องจากประเทศไทยไม่เคยตกเป็นเมืองขึ้น
ประเทศในตะวันตกเลย ดังนั้นความเป็นไทของคนไทยนี้เองที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์
ของมรดกวัฒนธรรมไทยไว้ได้จนบัดนี้

ประการสุดท้าย พิธีกรรม งานพิธี แสดงออกถึงความมีหน้ามีตา มัก
แสดงออกในทางความขลังและความศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นอำนาจนอกเหนือธรรมชาติ
วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่คนสร้างขึ้น ไม่ใช่เกิดขึ้นเอง เพราะฉะนั้นจึงต้องมี
ความเป็นไปเหมือนกับคนที่เป็นผู้สร้างขึ้นมา (เสฐียรโกเศศ 2516 : 13) ซึ่งจะ
เห็นได้จากสมัยพุทธชนรามคำแหงมหาราช พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ที่อยู่ในศตพินราชธรรม
จึงทรงทำให้ข้าราชการบริพาร และชาวเมืองอยู่ในศีลธรรม บ้านเมืองในสมัยนั้นจึง
เจริญรุ่งเรืองทั้งทางความศิลปะและวิทยาการ ถึงแม้ว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยา ไทย
ได้เสียกรุงให้แก่พม่า ซึ่งพม่าได้กวาดต้อนผู้มีความรู้ รวมทั้งศิลปินไปพม่า แต่ศิลปะ
ที่มีค่าของเราก็ยังคงอยู่ เพราะเราสร้างขึ้นมาด้วยจิตใจที่มองใสศรัทธาเราประทับใจ
โบสถ์วิหารของเราด้วยฝีมือศิลปะอันล้ำค่า แม้ศิลปินผู้สร้างสรรจะพลัดพรากและลวงลับ
ไปแล้วก็ตาม แต่เรายังรักษาศิลปะของเราไว้ประทับใจชาติได้ นับได้ว่าเป็นการรักษา
เอกลักษณ์ของชาติไว้ได้อย่างแท้จริง (ละออ การุณยวณิช นมป. : 20 - 21)

แต่ปัจจุบันนี้สภาพสังคมไทยกลับสวนววย มีการแข่งขันกันในทุก ๆ ด้าน ทั้ง
ด้านการศึกษา เศรษฐกิจ และการประกอบอาชีพ ทั้งนี้อาจจะเป็นผลเนื่องมาจาก
การรับเอาอารยธรรมของประเทศตะวันตกเข้ามาเป็นแบบแผน ทั้งทางด้านการเมือง
การปกครอง การศึกษา และเศรษฐกิจมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2475 ยังมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบ
ประชาธิปไตย อันเป็นแนวทางการปกครองแบบตะวันตก จึงเป็นผลให้อารยธรรม

ตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลต่อสังคมไทย โดยอารยธรรมเหล่านั้นได้หลั่งไหลเข้ามาอย่างรวดเร็วและมากขึ้นตามลำดับ จึงเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสร้างปัญหาให้แก่สังคมไทยในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาทางค่านิยมประเพณี (ภุมเรียง อริยเกษตร 2513 : 2) ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการแต่งกายซึ่งก่อให้เกิดคดีอาชญากรรม ในค่านิยมการยักยอกทำให้หญิงไทยไม่รักนวลสงวนตัวเช่นแต่ก่อน การขึ้น การเดิน การนั่ง การพูดจา ก็เปลี่ยนแปลงไปมาก มักนิยมและเอาภาษาต่างประเทศเข้ามาปะปนกับภาษาไทย สิ่งเหล่านี้เป็นตัวอย่างทำให้วัฒนธรรมไทยเสื่อมไป เป็นข้อน่าคิดว่าต่อไป ถ้าเรามีการพัฒนาทางสังคมหรือทางค่านิยมมากเกินไปแล้ว ปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมจะมากขึ้น อันก่อให้เกิดการล่าช้าทางวัฒนธรรม (culture lag) ดังกล่าวของ อ็อกเบิร์ก (Ogburn อ้างจาก อานนท์ อาภาภิรม 2516 : 50 - 54) ที่ว่า ถ้าจะไม่ให้เกิดการล่าช้าทางวัฒนธรรมแล้ว ส่วนประกอบต่าง ๆ ของวัฒนธรรมจะต้องเจริญก้าวหน้าพร้อมกันไปหมดทุกด้าน และส่วนต่าง ๆ เหล่านั้นจะต้องมีความสัมพันธ์ต่อกันเป็นอย่างดี เพื่อสร้างไว้ซึ่งความเป็นระเบียบในสังคม เกิดคุณลักษณะของความเป็นมนุษย์และทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง

เพื่อที่จะไม่ให้วัฒนธรรมเสื่อมสูญ และล่าช้าไปมากกว่าที่เป็นอยู่ จึงจำเป็นที่จะต้องมีการดำรงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติไทย และทำให้วัฒนธรรมไทยเจริญงอกงามยิ่งขึ้น ซึ่งจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ (พระยาอนุมานราชชน 2496 :

15 - 19)

1. ต้องมีการสั่งสมและการสืบต่อกันไปไม่ขาดตอน
2. ต้องมีความแปลกใหม่มาเพิ่มเติมของเดิมให้เข้ากันได้ด้วยดี
3. ต้องส่งเสริมเพื่อให้แพร่หลายไปในหมู่ของชน และตลอดไปถึงชนหมู่อื่นอีกด้วย
4. ต้องปรับปรุงและแก้ไขให้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมและสภาพของเหตุการณ์

นอกจากนี้ การที่วัฒนธรรมจะเจริญงอกงามได้ต่อไป ยังขึ้นอยู่กับปัญหาความสามารถและความรอบคอบของบุคคลในชนบทที่เป็นชนผู้นำแห่งสังคมนั้น ๆ ที่จะเป็นผู้พิจารณารักษาและบำรุง โดยโอนอ่อนผ่อนไปตามเหตุการณ์ที่ผ่านไป ซึ่งอาศัยหลักดังนี้

1. ชักนำให้คนในหมู่บ้านรู้จักเป็นผู้เริ่มสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ เพื่อเสริมสร้างสิ่งเก่าให้งอกงาม เป็นความก้าวหน้าแก่สังคม โดยสร้างใหม่เพื่อเชื่อมสิ่งเก่าไม่ให้ขาดตอนกัน

2. มีแนวเป็นจุดหมายปลายทาง บอกให้รู้ว่าจะไปทางไหน

3. วางรูปแบบมาตรฐานว่าต้องการให้ดำเนินการไปอย่างไรตามลักษณะแห่งวัฒนธรรม

4. มีนโยบายที่จะชักชวนหรือบังคับ แล้วแต่กรณี จะโดยตรงหรือโดยปริยาย เพื่อให้คนในหมู่บ้านกระทำตามมาตรฐานที่วางไว้ โดยไม่มีความรู้สึกอึดอัดใจ

จากการศึกษาจะเห็นว่าการศึกษามีรากฐานความสมบูรณ์ในสังคม มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับระบบทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และจากปรัชญาการศึกษา การศึกษาสอนคนที่มีทางเข้ามาหาถิ่นให้อยู่ดีกินดี และเป็นพลเมืองดี การที่จะอยู่ดีกินดีและเป็นพลเมืองดีได้ จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบต่อไปนี้

1. มีความรู้หรือทักษะพอสมควรที่จะประกอบอาชีพได้ เรียกว่า "พุทธิศึกษา"

2. ถ้ามีความรู้ที่ ร่างกายไม่สมบูรณ์ก็จะประกอบอาชีพไม่ได้ ฉะนั้นก็ต้องมีร่างกายสมบูรณ์เรียกว่า "พลศึกษา"

3. ถ้ามีความรู้ที่ รู้จักวิทยาการต่าง ๆ แต่กลับไปใช้ความรู้ในทางผิด ก็จะเป็นพลเมืองดีไม่ได้ ฉะนั้นการจะเป็นพลเมืองดีต้องมีความประพฤติที่ดีด้วย คือมี "จริยศึกษา"

ซึ่งจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบทั้ง 3 ต้องใช้การศึกษาเข้าช่วย อันเป็นการปลูกฝังค่านิยม ทศนคติต่าง ๆ และการที่จะให้โดยลตินั้นต้องมีการสอดแทรกวิชาการ

ต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับวัยวุฒิและคุณวุฒิของผู้มีการศึกษาก่อน หากปฏิบัติได้ดังกล่าวดังนี้
ก็จะทำให้สังคมของเราเป็นสังคมอยู่กันอย่างเข้าใจกันและมีความสุข ดังนั้นโรงเรียน
จึงได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ ในด้านการศึกษาโดยตรง (อภิรมย์ ณ นคร และคณะ
2521 : 6) โดยเฉพาะการผลิตบุคคลให้ไปเป็นพลเมืองดีในสังคม และมีชีวิตอยู่ใน
สังคมอย่างมีความสุข โรงเรียนจึงเป็นแหล่งเผยแพร่วัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ ได
อย่างเต็มที่ เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และเลียนแบบ ซึ่งสอดคล้องกับความมุ่งหมาย
ของแผนการศึกษา พุทธศักราช 2520 ได้เขียนไว้ว่า (ราชกิจจานุเบกษา 2520)

1. ให้มีความเคารพต่อในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น มี
ระเบียบ มีความเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย ศาสนา และหลักธรรม
2. ให้มีความเข้าใจและกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการปกครอง
ประเทศชาติตามวิถีทางประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ยึดมั่นใน
สถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
3. มีความรับผิดชอบต่อชาติ ต่อท้องถิ่นและต่อตนเอง
4. มีความสำนึกในการเป็นคนไทยร่วมกัน และการเป็นส่วนหนึ่งของ
มนุษยชาติ กระหนักในความมั่นคง ความปลอดภัยของชาติ และมีส่วนร่วมในการ
ป้องกันประเทศ
5. ให้มีความมั่นคงและผูกพันความเสมอภาค ความสุจริตและความ
ยุติธรรม
6. ให้มีบุคลิกภาพที่ดี มีสุขภาพและอนามัยสมบูรณ์ทั้งร่างกายและ
จิตใจ
7. มีความขยันหมั่นเพียร มีความสามารถในการประกอบอาชีพและ
ใช้จ่ายใช้สอยอย่างประหยัด ตลอดจนการร่วมมือกันประกอบกิจต่าง ๆ โดยชอบด้วย
กฎหมาย
8. มีความสามารถในการติดต่อทำความเข้าใจและร่วมมือซึ่งกันและกัน
รู้จักการแสวงหาความจริง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักแก้ปัญหาและข้อขัดแย้งทาง
สติปัญญาโดยสันติวิธี

9. ให้มีความรู้ความเข้าใจและเห็นคุณค่าในวิทยาการ ศิลปะและวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

วัยที่เหมาะสมในการถ่ายทอดและปลูกฝังวัฒนธรรมไทย คือวัยรุ่น วัยรุ่น เป็นวัยที่กำลังจะย่างเข้าสู่ผู้ใหญ่ ดังนั้นวัยรุ่นจึงมีสถานภาพทางสังคมคลุมเครือ กล่าวคือ จะเป็นเด็กก็ไม่ใช่ว่า จะเป็นผู้ใหญ่ก็ไม่เชิง มีการพัฒนาความคิดเห็นของตนเอง รู้จักใช้ความคิดและเหตุผลที่ดีขึ้นกว้างขวางขึ้นมากกว่าในระยะใด ๆ นอกจากนั้น วัยรุ่นยังเป็นวัยที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายและอารมณ์ ทำให้วัยรุ่นมีความต้องการในค่านาง ๆ แตกต่างไปจากเด็กและผู้ใหญ่ วัยรุ่นจึงประสบปัญหาในการเลาะแสวงหาสิ่งที่จะนำมาบำบัดความต้องการของคน

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่น่าสนใจและน่าศึกษา เพราะเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต ที่เด็กต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างมากในทุก ๆ ด้าน ทั้งทางกาย อารมณ์ จิตใจและสังคม ดังนั้นการศึกษาวัยรุ่นจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อจะนำไปเป็นแนวทางในการปรับปรุง และแก้ไขปัญหาวัยรุ่น โดยเฉพาะปัญหาที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมที่มีต่อวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกอ้อยอิ่งในการที่จะดำรงรักษาวัฒนธรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยไว้ ดังนั้นจึงควรที่จะได้มีการเข้าใจเด็กวัยรุ่นและเปลี่ยนแปลงทัศนคติของเด็กไปในทางที่เหมาะสม ซึ่งวิธีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติมีหลายวิธีดังนี้ (ชัยนาถ นาคบุปผา 2515 : 36 - 38)

1. โดยการชี้แจงและอธิบายให้เกิดความเข้าใจแจ่มแจ้ง
2. จัดให้ดูภาพยนตร์ หรือได้ฟังเรื่องราวที่จะช่วยจูงใจให้เด็กชอบในสิ่งที่ไม่เคยชอบมาก่อน
3. โดยเหตุที่สิ่งแวดล้อมทางสังคมมีอิทธิพลต่อทัศนคติมาก จึงต้องพยายามจัดให้เขาได้คบค้าสมาคมกับกลุ่มคนที่มีทัศนคติที่ดี
4. การอ่านหนังสือมีส่วนช่วยในการแก้ทัศนคติได้ จึงควรให้เด็กเห็นความสำคัญของหนังสือ

5. การจัดประสบการณ์ให้เด็กได้เรียนโดยการกระทำ

จากวิธีการเปลี่ยนแปลงทัศนคตินี้ และจากเหตุผลและข้ออ้างข้างต้นทั้งหมด ทำให้เห็นว่าสำหรับในสภาพของสังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งเป็นสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง อย่างเฉียบพลันอันเนื่องมาจากความเจริญทางด้านวัตถุและวัฒนธรรมตะวันตก เฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวกับการอบรมและให้การศึกษาแก่เด็ก ควรคำนึงถึงวิธีการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมไทยให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กได้สำนึกและเกิดทัศนคติที่ดีต่อความเป็นคนไทย และชาติไทย ดังนั้นการปลูกฝังวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างทัศนคติที่ดีแก่เด็กวัยรุ่นนั้น จะให้เด็กได้เรียนเฉพาะในห้องเรียนไม่ได้ เพราะการเรียนรู้โดยการกระทำ หรือ มีประสบการณ์เองมีผลดีกว่าการเรียนรู้ โดยการเห็นการไต่ถามเพียงอย่างเดียว ครู ควรจะจัดให้เด็กได้ทำงานเองให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การเรียนรู้นอกห้องเรียน จะมีผลดีกว่าการเรียนในห้องเรียน เพราะเป็นการสร้างความสนใจให้แก่เด็กวัยนี้ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า วิธีการที่ควรจะนำมาใช้ในการถ่ายทอดวัฒนธรรม คือการอยู่ ค่ายพักแรม อันจะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งกันและกัน โดยผู้วิจัยสนใจที่จะทำการทดลองสอนความรู้ในวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็ก วัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรี เพราะจังหวัดจันทบุรีเดิมเคยเป็นเมืองใหญ่ ที่มีความอุดม สมบูรณ์ เป็นเมืองท่าสำคัญทางชายทะเลตะวันออก สำหรับค้าขายกับต่างประเทศ ทั้งในระหว่างสงครามและยามสงบ อันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้พระเจ้าตากสินเลือก จังหวัดจันทบุรีเป็นที่ตั้งมั่นในสมัยกรุงธนบุรี นับได้ว่าเมืองจันทบุรีมีส่วนเกื้อกูลแผน ยุทธวิธีกรุงศรีอยุธยาจากทัพพม่าอย่างสำคัญ จึงทำให้เมืองจันทบุรีมีความสำคัญทาง ประวัติศาสตร์เมืองหนึ่ง มีทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปกรรมที่แตกต่างไปจาก เมืองอื่น ๆ อันเนื่องมาจากที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงชายแดนกัมพูชา (ศรี อมาตยกุล 2513 : 613 - 633) ซึ่งวิธีการทดลองสอนความรู้ในวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรีนี้ ผู้วิจัยใช้ 2 วิธีคือ การสอนในห้องเรียน และการอยู่ค่ายพักแรม โดยผลวิจัยในครั้งนี้จะเป็น แนวทางให้แก่โรงเรียนในการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมให้ คงอยู่สืบไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อเปรียบเทียบผลของการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีการสอนในห้องเรียน วิธีอยู่ค่ายพักแรม และกลุ่มควบคุมที่มีต่อความรู้และทัศนคติต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นของเด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรี

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้ทราบว่าการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนในห้องเรียน วิธีอยู่ค่ายพักแรม และกลุ่มควบคุม วิธีใดทำให้เด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรีมีความรู้และทัศนคติต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ดีกว่า
2. ทำให้ได้โครงการสอนสำหรับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม แก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรี
3. ทำให้ได้แบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และแบบสอบถามวัดทัศนคติต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรี
4. เป็นแนวทางในการเสนอแนะแก่ผู้บริหารโรงเรียน ผู้เกี่ยวข้องกับเด็กวัยรุ่น ตลอดจนสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมได้นำข้อมูลเหล่านี้ไปใช้เพื่อประกอบการวางแผนงานและส่งเสริมให้เด็กวัยรุ่นมีความรู้และทัศนคติที่ดีในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (ม.2) ในจังหวัดจันทบุรี ปีการศึกษา 2523 จำนวน 60 คน

2. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

2.1 ตัวแปรต้น วิธีการถ่ายทอด 2 วิธี คือ

2.1.1 วิธีการสอนในห้องเรียน

2.1.2 วิธีการสอนแบบอยู่ค่ายพักแรม

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

2.2.1 ความรู้ในวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี

2.2.2 ทักษะในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

3. เนื้อหาที่ใช้ในการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี

มีดังนี้

3.1 สาขาศิลปะ (The Arts)

3.1.1 วรรณกรรมพื้นบ้าน

3.1.1.1 นิทานเรื่องพระนางกาไฉและเมืองกาไฉ

3.1.1.2 นิทานเรื่องชื่อเมืองจันทบุรี

3.1.2 กนตรีย

เพลงโหมโรง

3.2 สาขามนุษยศาสตร์ (The Humanities)

3.2.1 ประวัติศาสตร์ ได้แก่

3.2.1.1 ประวัติเมืองจันทบุรี

3.2.1.2 จันทบุรีสมัยกรุงธนบุรี

3.2.1.3 จันทบุรีสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

3.2.2 โบราณสถาน โบราณวัตถุ

3.2.2.1 ค่ายพระเจ้าตากสินมหาราช

3.2.2.2 ค่ายเนินวง

3.2.2.3 อุดมธาร

3.2.2.4 ป้อมไพร่ฟ้าและป้อมพิฆาตปัจจามิตร

3.2.2.5 อนุสรณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัว ที่นำตกคลองนารายณ์ หรือนำตกสระบาป

หน้าคกพริ้ว

3.2.2.6 อันสุพรรณพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

3.2.2.7 คีตกางและคูกซี่โก

3.2.2.8 ภูเขาพลอยแหวน

3.2.2.9 วัดโยธานิมิตร

3.2.2.10 เขาพระบาทหรือเขาคิชฌกูฏ

3.3 สาขาช่างฝีมือ (The Practical Crafts) ได้แก่

3.3.1 การทอเสื่อ

3.3.2 การเจียรไนพลอย

3.4 สาขาศุขกรรมศิลป์ (Domestic Arts) ได้แก่

3.4.1 คมหมัษะมวง

3.4.2 กว๊ยเตี่ยวผัดคัพ

นัยามศัพทเฉพาะ

การถ่ายทอด หมายถึง วิธีการให้ความรู้แก่เด็กวัยร่นโดยวิธีการสอน 2 วิธี คือ วิธีการสอนในห้องเรียน และวิธีการสอนแบบอยู่คยพักแรม เพื่อให้เด็กวัยร่น ในจังหวัดจันทบุรี เกิดการเรี้นรู้ในมรคททางวัฒนธรรมท้องถิ่น และมีทัศนคติที่ดีต่อ มรคททางวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสามารถวัดได้คยแบบทดสอบวัดความรู้ในวัฒนธรรม ท้องถิ่น และแบบสอบถามทัศนคติในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

วิธีสอนในห้องเรียน หมายถึง การจัดกิจกรรมระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนใน ห้องเรียนเท่านั้น เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้และทัศนคติ โดยมีการจัดกิจกรรม การสอน เช่น

1. การบรรยาย
2. มีแผนภาพ แผนภูมิ สไลด์
3. สาธิต

4. มีการแบ่งกลุ่มจัดกิจกรรม

5. เชิญวิทยากรมาบรรยาย

ฯลฯ

วิธีการสอนแบบอยู่ค่ายพักแรม หมายถึง การจัดกิจกรรมระหว่างผู้สอนกับ
ผู้เรียน นอกห้องเรียน โดยให้ผู้สอนและผู้เรียนใช้ชีวิตร่วมกัน แลกเปลี่ยนความ
คิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้และทัศนคติโดยมีกิจกรรมตาม

โครงการสอน

กลุ่มควบคุม หมายถึง กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับการถ่ายทอดทั้ง 2 วิธี คือ
วิธีการสอนในห้องเรียนและวิธีการสอนแบบอยู่ค่ายพักแรม

ทัศนคติในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึง ความรู้สึกที่เมื่อเกิดแก่
เด็กวัยรุ่นแล้ว เด็กวัยรุ่นต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

1. มีความรู้ในวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างถูกต้อง
2. มีความสนใจ ยอมรับ และพึงพอใจที่จะยึดถือ ปฏิบัติและส่งเสริม
วัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่

3. พร้อมที่จะป้องกันรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป
วัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึง วิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ที่
มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์ วิธีในการปฏิบัติ การจัดระเบียบตลอดจนความ
เชื่อ ความนิยม ความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุมและใช้ประโยชน์จาก
ธรรมชาติ

เด็กวัยรุ่น หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (ม.2) ในจังหวัดจันทบุรี
ปีการศึกษา 2523 อายุ 14 - 17 ปี

เอกสารและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงความมั่งคั่งทางเจริญเติบโตของชาติ ซึ่งรวมถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรม อันดีของประชาชน จึงสมควรที่ทุกคนในชาติจะช่วยกันทำนุบำรุง ส่งเสริมและเผยแพร่ วัฒนธรรมให้วัฒนาถาวรสืบไป เพื่อที่จะให้เข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง จึงควร ทำความรู้จักกับความหมายของ "วัฒนธรรม" เสียก่อน ซึ่งมีผู้ให้คำนิยามของคำว่า "วัฒนธรรม" หลายท่านด้วยกัน เช่น อานนท์ อาภาภิรม (อานนท์ อาภาภิรม 2516 : 42) ได้กล่าวว่า วัฒนธรรมเป็นคำสมาส คือรวมคำ 2 คำไว้ด้วยกัน วัฒนธรรม ซึ่งมีความหมายว่าเจริญงอกงาม รุ่งเรือง และธรรมซึ่งหมายถึง กฎ ระเบียบ หรือข้อปฏิบัติ รวมความแล้ว วัฒนธรรม หมายถึง ความเป็นระเบียบ ความมีวินัย

พรานธิส อี. เมอร์ริล (Merrill. 1965 : 131 - 132) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า

1. เป็นผลของการกระทำของมนุษย์ที่มีต่อสังคม
2. เป็นแบบแผนที่สังคมยอมรับ เพื่อให้สำเร็จตามความต้องการทางสังคมและชีวภาพรวมกัน
3. เป็นการสะสมแล้วถ่ายทอดสืบต่อกันมาในแต่ละสังคม
4. มีความหมายต่อมนุษย์เป็นอย่างมาก เพราะเป็นเครื่องหมายแห่งความดี
5. เป็นสิ่งที่แต่ละบุคคลต้องเรียนรู้ เพื่อพัฒนาตัวเองในแต่ละสังคม
6. เป็นสิ่งจำเป็นที่เป็นตัวกำหนดพื้นฐานของบุคลิภาพ
7. ขึ้นอยู่กับการกระทำที่ต่อเนื่องกันในสังคม แต่มิได้ขึ้นอยู่กับการกระทำของแต่ละบุคคล หรือของกลุ่มคน

สำหรับ ไคลค์ คลัคโฮห์น (Kluckhohn. 1949 : 23) เห็นว่า วัฒนธรรม เป็นแนวทางแห่งความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ ส่วน จอห์น เอฟ. คูเบอร์ (Cuber. 1947 : 50) กล่าวว่า เป็นแบบแผนพฤติกรรมและความประพฤติที่ใคร่เรียนรู้มาแล้ว และเปลี่ยนแปลงต่อเนื่องกัน ซึ่งรวมทั้งทัศนคติ ค่านิยม ความรู้และวัตถุ มีการถ่ายทอด สืบต่อกันมาในสังคม

นอกจากนี้ เสรีรโกเศศ (เสรีรโกเศศ 2515 : 6) ใ้ก้กล่าวว่า วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งอันเป็นวิถีชีวิตของสังคม คนในส่วรวมของสังคมจะคิดเห็นอย่างไร รู้สึก อย่่างไร มีความเชื่ออย่างไรก็แสดงออกให้ปรากฏเห็น เป็นรูปภาษา ประเพณี กิจกรรมงาน การเล่น การศาสนา เป็นต้น ตลอดจนสิ่งต่าง ๆ ที่คนในส่วรวมสร้างขึ้น แล้ว ถ่ายทอดไว้ให้แกกันเป็นมรดกตกทอดสืบทอดกันมาทุกชั่วอายุคน มีการเพิ่มเติมเสริมสร้าง สิ่งใหม่และปรับปรุงสิ่งเก่าให้เข้ากันได้ และมีความเจริญก้าวหน้าเรื่อยมาเป็นลำดับ แต่ หลวงวิจิตรวาทการ (วิจิตรวาทการ 2505 : 117) เน้นให้เห็นถึงความสำคัญที่มีต่อ ชาติ โดยให้คำนิยามว่าเป็นเครื่องที่แสดงให้เห็นถึงความงอกงามเจริญเติบโตของชาติ สำหรับ บรอนนิสสลอว์ มาลีโนสกี (Malinowski. 1931 : 621 - 622) เห็นว่า ภาษาเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญยิ่งสำหรับวัฒนธรรม จึงให้ความหมายว่า วัฒนธรรมประกอบด้วยการ พฤติกรรมทางวิสัยที่ใคร่ถ่ายทอดกันมาเป็นสมบัติ เป็นขบวนการทางเทคนิค ทางความคิด นิสัยและค่านิยม สิ่งที่มีมนุษย์ใช้เป็นสื่อความหมายระหว่างกัน คือ ภาษา อันเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เป็นสัญลักษณ์ที่ใคร่ถ่ายทอดกันมาซึ่งแตกต่างจากวัตถุสิ่งของที่มีมนุษย์มีอยู่ ภาษาจึงเป็นวัฒนธรรมเบื้องต้นที่สืบทอดกันมาด้วยการพูด

ศาสตราจารย์พระยาอนุมานราชชน (อ้างจาก อานนท์ อาภาภิรม 2516 : 42) เป็นผู้ศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมอย่างจริงจัง ได้ให้ความเห็นว่า วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือผลิตขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตของมนุษย์ ในส่วรวม ที่ถ่ายทอดกันได้ เลียนกันได้ เอาอย่างกันได้ วัฒนธรรมคือสิ่งอันเป็น ผลผลิตของส่วรวม มั้มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อน สืบต่อเป็นประเพณีกันมา วัฒนธรรม คือ ความคิดเห็น ความรู้สึก ความประพฤติและกิริยาอาการ หรือการกระทำใด ๆ ของ มนุษย์ในส่วรวม ลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกันและสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะ

ความเชื่อถือ ระเบียบ ประเพณี เป็นต้น วัฒนธรรม คือ มรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคม
รับและรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม

นอกจากนี้ กรรณิการ์ อักษรกุล (กรรณิการ์ อักษรกุล 2521 : 38) ยังได้
ให้ความหมายวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมหมายความว่า ความรวมถึง หัตถศิลป์ ค่านิยม ซึ่งเป็น
ความรู้สึกรวมอยู่ในและพร้อมที่จะแสดงออกแห่งพฤติกรรม

สรุปแล้ว วัฒนธรรมมีความหมายถึง วิถีหรือการดำเนินชีวิตของมนุษย์ชนหมู่หนึ่ง
ซึ่งอยู่ร่วมกันในที่หนึ่ง หรือประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งชุมชนนั้นได้มีการสร้างระเบียบ
กฎหรือข้อปฏิบัติ ตลอดจนหัตถศิลป์ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้และวัตถุ โดยอาศัย
สัญลักษณ์ ในการถ่ายทอดสืบต่อกันในสังคม

นอกจากความหมายของวัฒนธรรมแล้ว อานนท์ อาภาภิรม (อานนท์ อาภาภิรม
2516 : 43) ได้อธิบายลักษณะเด่นของวัฒนธรรมดังต่อไปนี้

1. เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ หรือเกิดขึ้นจากการเร้าของ
สัญชาตญาณ เนื่องจากมนุษย์นั้นมีสมองอันทรงคุณภาพ จึงสามารถรู้จักคิด ถ่ายทอด และ
เรียนรู้ ขบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นจากการที่บุคคลมีการติดต่อกับบุคคลอื่นในฐานะที่เป็น
สมาชิกของสังคม เพราะฉะนั้นการเรียนรู้จึงเป็นลักษณะสำคัญยิ่งของวัฒนธรรม

2. เป็นมรดกทางสังคม เมื่อมนุษย์เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมแล้วก็ต้อง
มีการถ่ายทอด ซึ่งการถ่ายทอดนี้ต้องอาศัยสัญลักษณ์ (symbolic communication)
โดยที่มนุษย์มีภาษาใช้ที่แน่นอน ภาษาจึงมีส่วนช่วยให้การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นก่อน
มายังคนรุ่นหลัง ๆ ดำเนินการสืบต่อเนื่องกันมาไม่ขาดสาย เพราะฉะนั้นวัฒนธรรมจึงมี
ลักษณะเป็น "มรดกทางสังคม"

3. มีลักษณะเป็น superorganic คืออาจเป็นปรากฏการณ์ที่แตกต่าง
กันไปในแต่ละของวัฒนธรรม กล่าวคือ ของสิ่งหนึ่งอาจมีความหมายหรือเอามาใช้ต่างกัน
ออกไปในแต่ละสังคม ทั้ง ๆ ที่คือสิ่งเดียวกันนั่นเอง เช่น ลิ่น เป็นอวัยวะส่วนหนึ่ง
ของทุกคน ชาวธิเบตนำมาใช้ในการแสดงออกซึ่งความเคารพนับถือ ด้วยการ "แลบลิ่น"
ออกมา ส่วนชาวไทยกลับถือว่าไม่สุภาพ เป็นต้น

4. วิถีชีวิตของมนุษย์ หรือแบบอย่างการดำรงชีวิต ซึ่งมีความแตกต่าง
ของวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่ม

วัฒนธรรม หากมีแต่การคงที่ วัฒนธรรมจะก้าวหน้าไปไม่ได้ ถ้าจะให้เจริญ
ก้าวหน้าจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง และปรับปรุงเสริมสร้าง (เสรีรโกเศศ 2501 : 73)
ดังที่สุพัตรา สุภาพ (สุพัตรา สุภาพ 2520 : 143) ได้กล่าวถึงสาเหตุการเปลี่ยนแปลง
ทางวัฒนธรรม ดังนี้

1. การค้นพบ เป็นการค้นพบวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้ว แต่ยังซ่อนเร้นอยู่
ไม่มีใครรู้มาก่อน ทำให้เรารับแบบอย่างเขามาเพื่อความสะดวก
2. การประดิษฐ์ เป็นการนำเอาความรู้มาประดิษฐ์คิดค้นสิ่งต่าง ๆ
ที่อำนวยความสะดวกแก่มนุษย์ มนุษย์จึงมีวิถีชีวิตที่สะดวกสบายกว่าอยู่ตามธรรมชาติ
3. การเผยแพร่ เมื่อมีการค้นพบวัฒนธรรมหรือการสร้างสรรค์วัฒนธรรม
ใหม่ วัฒนธรรมนั้นจะไม่คงที่หากมีการอพยพเคลื่อนย้าย บุคคลจะนำวัฒนธรรมที่ตนปฏิบัติ
ไปยังที่ใหม่ เป็นการกระจายตัวของวัฒนธรรมของชนกลุ่มหนึ่ง ไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง

การเผยแพร่วัฒนธรรมไม่ได้หมายถึง การเผยแพร่แต่ทางκανวณวัตถุอย่างเดียว
ความคิดและมโนคติต่าง ๆ ก็ได้เผยแพร่ขยายออกในทำนองเดียวกัน ซึ่งการเผยแพร่
วัฒนธรรมอาจแบ่งออกได้ 2 ลักษณะคือ (เจริญ พรหมอย 2523 : 78)

1. การเผยแพร่โดยตรง ได้แก่ การที่บุคคลหรือกลุ่มคน มีการติดต่อ
กันทางกายภาพ เช่น การติดต่อทางการค้า
2. การเผยแพร่โดยทางอ้อม เช่น การฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์
และรายการโฆษณาสินค้า เป็นต้น

การที่เราจะเผยแพร่วัฒนธรรมให้เจริญก้าวหน้า เราจะต้องรู้จักประเภทของ
วัฒนธรรมก่อน ซึ่งประเภทของวัฒนธรรมหรือเนื้อหาของวัฒนธรรม มีผู้แบ่งไว้ทั้งแบบ
กว้าง ๆ และแบบพิสดาร โดยทั่วไปแล้วแบ่งประเภทของวัฒนธรรมอย่างกว้าง ๆ
2 ประเภท คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ และวัฒนธรรมทางจิตใจหรือไม่ใช้วัตถุ เช่น การ
แบ่งของเสรีรโกเศศ (เสรีรโกเศศ 2516 : 15) ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น บ้านเรือน เครื่องใช้ไม้สอยและเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น

2. วัฒนธรรมทางไมใช่วัตถุ อันได้แก่ ศาสนา จรรยา ศิลปะ เป็นต้น แต่สิ่งเหล่านี้ขึ้นอยู่กับสภาพ มองไม่เห็นเพราะมันอยู่ในความรู้สึก ถ้าจะปรากฏก็ต้องออกมาทางวัตถุ เป็นต้น

สมบัติ มหารศ (สมบัติ มหารศ 2520 : 3 - 6) ได้แบ่งเนื้อหาของวัฒนธรรมดังนี้

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ อันได้แก่ สิ่งที่เป็นตัวร่างกาย ประกอบไปด้วย ปัจจัย 4 นั้นเอง

2. เทคโนโลยีวิทยาและสถาบันสังคม

2.1 เทคโนโลยีต่าง ๆ และวิทยาศาสตร์ประยุกต์

2.2 กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การก่อสร้างและผลผลิตต่าง ๆ เครื่องจักร เครื่องทุนแรงต่าง ๆ เพื่อประกอบการทำมาหากิน

2.3 สถาบันสังคม เช่น ครอบครัว เป็นต้น

3. วัฒนธรรมทางจิตใจ ได้แก่ ความเชื่อต่าง ๆ ได้ยึดหลัก 3 ประการ

3.1 การเกิดการดับสิ้นของโลก

3.2 การนับถือ บาป บุญ และมีศีลธรรมประจำใจ

3.3 ลัทธิและพิธีการต่าง ๆ

4. วัฒนธรรมและสุนทรียศาสตร์ ได้แก่ ศิลปะประยุกต์ ศิลปปริสฺฐี และศิลปตกแต่ง

5. วัฒนธรรมทางภาษาพูด เช่น การพูด การออกเสียงคำต่าง ๆ ให้มีความสละสลวย ไพเราะ และเสียงชวนฟัง

ส่วนทางต่างประเทศ โรเบิร์ต ไบเออร์สเตดท์ และคณะ (Bierstedt. 1964 : 68) ได้แบ่งเนื้อหาวัฒนธรรมไว้ 3 ประการ คือ

1. แนวความคิด แบ่งได้ 3 ประการ คือ ความคิดถูกต้อง ความคิดผิด ๆ และความคิดที่เป็นจริง แต่ยังไม่ได้พิสูจน์ ได้แก่ ความจริงทางวิทยาศาสตร์

ความเชื่อทางศาสนาเทพปกรณัม นิทาน วรรณกรรม โขคลาง คำพังเพย สุภาษิต
คติชาวบ้าน

2. ปทัสถาน เป็นข้อบังคับหรือมาตรฐานที่ควบคุมความประพฤติของ
มนุษย์ในสถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคมมนุษย์จำเป็นต้องมีส่วนร่วมด้วย ปทัสถานแบ่งได้
2 ประการคือ ปทัสถานที่เป็นระเบียบแนวทางปฏิบัติและปทัสถานที่เป็นกฎหมายหรือข้อห้าม
ได้แก่ กฎหมาย สถานภาพ กฎ ระเบียบ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีประชา
จารีตประเพณี ข้อห้าม สมัยนิยม พิธีการ งานพิธี ประเพณีนิยม มารยาทสังคม

3. วัตถุ เป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนนที่สุดและเข้าใจง่ายที่สุดกว่าวัฒนธรรม
แขนงอื่น ๆ วัตถุของที่ใช้นั้นประกอบด้วย เครื่องจักร เครื่องมือ เครื่องใช้ บ้านเรือน
ถนน สะพาน สิ่งประดิษฐ์ เสื้อผ้า เครื่องประดับ ยานพาหนะ อาหาร ยารักษาโรค

ศาสตราจารย์เกษม อุทยานิน (เกษม อุทยานิน 2506 : 143 - 145)
ได้กล่าวถึงการจัดหมวดหมู่วัฒนธรรมตามแนวความคิดของแฮงกินส์ (Hankins) ได้ให้
รายละเอียดดังนี้ คือ

1. ภาษาและสื่อการสมาคม ประกอบด้วยการแสดงท่าทาง และ
เครื่องหมายภาษาพูด การเขียน และแกะสลักเป็นภาษาเขียน

2. ความรู้ในทางปฏิบัติ และอุตสาหกรรมศิลป์ ได้แก่ เรื่องอาหาร
เครื่องแต่งกาย ที่อยู่อาศัย เครื่องมือ ทรัพย์สินสมบัติ งานอาชีพ การแลกเปลี่ยน
เศรษฐกิจและการขนส่ง

3. เรื่องเกี่ยวกับเพศ ประเพณี และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ได้แก่ เรื่อง
ความรัก การสมรส การสืบสายโลหิต และหน้าที่ของครอบครัว

4. ความคิดและการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์และของโลก
ได้แก่ นิยาม โสยศาสตร์ ศาสนา แพทย์ วิทยาศาสตร์ การทดลอง

5. ความคิดและการปฏิบัติในระหว่างแต่ละบุคคล ได้แก่เรื่องมารยาท
และพิธีการต่าง ๆ จรรยา องค์การสมาคม และกีฬา

6. ความคิดและการปฏิบัติระหว่างบุคคลกับสังคม ได้แก่เรื่อง
ขนบธรรมเนียม จรรยามารยาท และสถาบันเกี่ยวกับการนี้ ความยุติธรรม และการ
ปกครอง

7. ศิลปะและการตกแต่ง ได้แก่ เรื่องการประดับ ตกแต่งร่างกาย การวาดแกะสลัก คนตรี และสถาปัตยกรรม

8. การพูด การเมืองระหว่างประเทศ และการสงคราม

สำหรับพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2485 ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมไว้ 4 ประการคือ (อ้างจาก สุชีพ ปุณฺณภาพ 2500 : 135)

1. ศีลธรรม (Moral Culture) เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจ และได้มาจากศาสนา

2. เนติธรรม (Legal Culture) ได้แก่ วัฒนธรรมทางกฎหมาย รวมทั้งระเบียบประเพณีที่มีความสำคัญพอ ๆ กับกฎหมาย

3. วัตถุธรรม (Material Culture) เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกินที่อยู่ เครื่องมือ เครื่องใช้ ที่อยู่อาศัย เป็นต้น

4. สหธรรม (Social Culture) ได้แก่ วัฒนธรรมทางสังคม คุณธรรมต่าง ๆ ที่ทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยความผาสุก และรวมทั้งระเบียบมารยาทที่ดีต่อกันในสังคม

แต่สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ยึดหลักการแบ่งประเภทของวัฒนธรรม จากการประชุมพิจารณาโดยนายวัฒนธรรมแห่งชาติ ณ เชื้อนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี วันที่ 13 - 15 กรกฎาคม 2521 ซึ่งได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 5 สาขา ดังนี้

1. สาขาศิลปะ ได้แก่ ภาษา วรรณคดี คนตรี พ้องร่ำ วิจิตรศิลป์ ละคร สถาปัตยกรรม ภูมิภากรรม ฯลฯ

2. สาขามนุษยศาสตร์ ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรม ศีลธรรม ศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มารยาทในสังคม ฯลฯ

3. สาขาการช่างฝีมือ ได้แก่ การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง การจักดอกไม้ การทำตุ๊กตา การทอเสื่อ การประชันธนู การทำเครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ

4. สาขากีฬาและนันทนาการ ได้แก่ การละเล่น มวยไทย ฟันดาบสองมือ กระบี่-กระบอง ฯลฯ

5. สาขาทหกรรมศิลป์ ได้แก่ ความรู้เรื่องอาหาร การประกอบอาหาร ความรู้เรื่องเสื้อผ้า การแต่งกาย ความรู้เรื่องบ้าน ความรู้เรื่องยา ความรู้ในการอบรมดูแลเด็ก ความรู้ที่จะอยู่กินเป็นครอบครัว มารยาทในการกินอยู่ การต้อนรับแขก การริเริ่มต่าง ๆ ในครอบครัว การรู้จักแก้ปัญหาในครอบครัว การรู้จักประกอบอาชีพช่วยเหลือผู้อื่นในบ้าน ฯลฯ

จากความรู้ทางวัฒนธรรมที่ได้อธิบายมาแล้ว จะเห็นได้ว่าชาติจะเจริญก้าวหน้าได้ขึ้นอยู่กับบุคคลในชาติซึ่งเป็นบุคคลกลุ่มย่อย ต้องปฏิบัติตามวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของตน โดยเฉพาะวัฒนธรรมย่อยตามท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นภาษาพูด การละเล่น และประเพณี ถ้าบุคคลในแต่ละท้องถิ่นมีความรักในวัฒนธรรมของตนเอง ช่วยกันส่งเสริมพัฒนาบำรุงรักษา ตลอดจนถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่อนุชนรุ่นหลังต่อไป ชาติไทยจะไม่ถึงกาลวิบัติอย่างแน่นอน

ทัศนคติ

ทัศนคติเป็นสภาพของจิตใจที่เกิดจากประสบการณ์ อันทำให้บุคคลมีท่าทีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ซึ่งทัศนคตินี้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา มีผู้ให้ความหมายของทัศนคติว่า เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ หรือเกิดจากประสบการณ์ของตน ไม่ได้เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เป็นการเกิดจากสิ่งเร้าภายนอก (ชัยนาถ นาคบุญผา 2515 : 36) ส่วน เรมเมอร์ และเกจ (H.H. Remmers and M.L. Gage, 1955 : 359) ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า "ทัศนคติมีผลต่อพฤติกรรม คือเป็นสิ่งเร้าที่แสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมาตามที่ทัศนคติอยู่ ทำให้สามารถทำนายพฤติกรรมของบุคคลได้ ถ้าเราสามารถรู้ว่าคนนั้นมีทัศนคติอย่างไร" สำหรับ ครอว์ และครอว์ (Lester D. Crow and Alice Crow, 1960 : 267) ได้เน้นเกี่ยวกับความพร้อมว่า ทัศนคติต่อสิ่งใด ๆ เป็นความพร้อมที่จะเอนเอียงหรือมีแนวโน้มที่จะกระทำ หรือแสดงปฏิกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่งต่อสิ่งนั้น เช่น จะเข้าหาหรือหลีกเลี่ยง เป็นต้น

นอกจากนี้ กูด (Good. 1959 : 48) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับทัศนคติว่า ทัศนคติ คือความพร้อมที่จะแสดงออกในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง อาจเป็นการเข้าหาหรือต่อต้านสถานการณ์บางอย่าง บุคคลหรือสิ่งใด ๆ เช่น รักเกลียด หรือกลัว หรือไม่พอใจมากน้อยเพียงใดต่อสิ่งนั้น ๆ ซึ่งจากการศึกษาของ เบิร์ก (Berg อ้างจาก พัทธนี วรกวิน 2522 : 59) พบว่าทัศนคตินี้อิทธิพลต่อพฤติกรรมการกระทำให้มีความหมายยิ่งขึ้น แต่การวัดค่าพูดเพื่อทำนายพฤติกรรมทางสังคมของสมาชิกในกลุ่มนั้น ไม่สามารถทำได้อีก ชม ภูมิภาค (ชม ภูมิภาค 2516 : 64) ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า หมายถึง วิธีทางที่บุคคลเกิดความรู้สึกต่อบางสิ่งบางอย่าง ความรู้สึกเช่นนี้อาจจะเป็นในด้านการจงใจหรืออารมณ์

จากความหมายเช่นนี้ พอสรุปได้ว่า ทัศนคติ คือความรู้สึก ความคิด ความเชื่อ ซึ่งกระตุ้นด้วยอารมณ์ ทำให้บุคคลพร้อมที่จะกระทำต่อสิ่งแวดล้อมโดยการตอบสนองในลักษณะที่ชอบหรือไม่ชอบ 3 ประการ คือ (ประภาเพ็ญ สุวรรณ 2520 : 3)

1. องค์ประกอบด้านพุทธิปัญญา (Cognitive Component) ได้แก่ ความคิด ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มนุษย์ใช้ในการคิด ความคิดนี้อาจจะอยู่ในรูปใดรูปหนึ่ง และแตกต่างกันไป
2. องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก (Affective Component) เป็นส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งจะเป็นตัวเรา "ความคิด" อีกท่อนหนึ่ง ถ้าบุคคลมีภาวะความรู้สึกที่ดี หรือไม่ดีขณะใดคิดถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
3. องค์ประกอบทางด้านการปฏิบัติ (Behavioral Component) เป็นองค์ประกอบที่มีแนวโน้มในทางปฏิบัติ หรือถ้ามีสิ่งเร้าที่เหมาะสม จะเกิดการปฏิบัติหรือมีปฏิกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่ง

เพื่อที่จะให้องค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้ชัดเจนยิ่งขึ้น ควรจะไดกล่าวถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดทัศนคติ ซึ่งมีอยู่ 4 ประการดังนี้ (ประภาเพ็ญ สุวรรณ 2520 : 64)

1. ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Specific Experiences) วิธีการหนึ่งที่เราเรียนรู้ทัศนคติ คือ จากการมีประสบการณ์เฉพาะอย่างกับสิ่งที่เกี่ยวข้องกับทัศนคตินั้น

ตัวอย่างเช่น ถ้าเรามีประสบการณ์ที่ดีในการติดต่อกับบุคคลหนึ่ง เราจะมีความรู้สึกชอบบุคคลนั้น ในทางตรงกันข้ามถ้ามีประสบการณ์ที่ไม่ดีก็อาจจะมีทัศนคติในทางที่รุนแรงได้

2. การติดต่อสื่อสารข่าวสารกับบุคคลอื่น (Communication from Other) ทัศนคติหลายอย่างของบุคคล เกิดขึ้นจากผลของการได้ติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการที่เกิดขึ้นในครอบครัว เช่นเดียวกันในสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน ครูจะเป็นบุคคลที่เด็กยกย่อง เคารพและเชื่อฟัง

3. สิ่งที่เป็นแบบอย่าง (Models) ทัศนคติบางอย่างของเราถูกสร้างขึ้นจากการเลียนแบบจากคนอื่น บุคคลจะมองเห็นว่าบุคคลอื่นมีการปฏิบัติอย่างไร แล้วจะแปลความหมายของการปฏิบัตินั้นในรูปของความเชื่อ ทัศนคติ ซึ่งมาจากการปฏิบัติของผู้ที่เขายอมรับนับถือ

4. องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับสถาบัน (Institutional Factors) ทัศนคติของบุคคลหลายอย่างเกิดขึ้นสืบเนื่องมาจากสถาบัน เช่น โรงเรียน สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา หน่วยงานต่าง ๆ ฯลฯ เป็นต้น สถาบันเหล่านี้จะเป็นแหล่งที่มาและมีสิ่งชวสนับสนุนให้เกิดทัศนคติบางอย่างได้

จากปัจจัยที่ก่อให้เกิดทัศนคติ จะเห็นได้ว่าทัศนคติพร้อมที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งเรานั้น ๆ ซึ่งขบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ แมกซ์ ไคว (McGuire อ้างจาก ทัศน วรกวิน 2522 : 71) ได้อธิบายไว้ว่า ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ 5 ขั้นตอน คือ

1. การใส่ใจ (Attention) เป็นความสนใจ ความใส่ใจในการรับฟัง สาเหตุที่ทำให้คนสนใจฟังก็ได้แก่ ผู้สื่อความและเนื้อหาของการนั้น ๆ

2. ความเข้าใจ (Comprehension) เป็นความเข้าใจในความหมายของการนั้น ความยาก หรือง่ายเกินไปจะทำให้ผู้ฟังไม่สนใจ และไม่เข้าใจ

3. การยอมรับ (Acceptance) หากบุคคลตั้งใจฟังเกิดความเข้าใจแจ่มแจ้ง ก็จะทำให้เกิดการยอมรับ

4. การเก็บเอาไว้ (Retention) เป็นความคงทนหรือเป็นการจำ อาจจะเก็บไว้ระยะหนึ่ง เมื่อเวลาผ่านไปอาจจะเปลี่ยนไป หรืออาจจะยังคงอยู่

5. การกระทำ (Action) บุคคลเมื่อเปลี่ยนความเชื่อแล้ว แต่ไม่ไถ่ลงมือกระทำก็จะไม่มีผลกระทบกระเทือนกับใคร

นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ อาจกระทำได้ดังนี้ (พรณี รุขทัย

2520 : 196)

1. ให้ได้รับข้อมูลในทุกแง่มุม เกี่ยวกับทัศนคติที่ไม่ดีของคนต่อสิ่งต่าง ๆ เช่น จากการทดลองในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง วัตถุประสงค์เกี่ยวกับคนยิว ผลปรากฏว่าคนมีทัศนคติเกี่ยวกับคนยิวในทางลบ ต่อจากนั้นฉายหนังให้ข้อมูลเกี่ยวกับคนยิวในทุกแง่มุม หลังจากนั้นวัดทัศนคติอีกครั้ง ผลปรากฏว่าทัศนคติที่นักศึกษากลุ่มนั้นมีต่อคนยิวออกมาในทางบวก

2. จัดประสบการณ์ใหม่ เช่น จัดให้คนมีทัศนคติไม่ตรงกันไปอยู่ค่ายพักแรมด้วยกัน ให้มีโอกาสดำเนินการต่าง ๆ และแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยไม่มีบุคคลอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง

3. เราให้เกิดอารมณ์กลัว เช่น เด็กไม่ยอมแปรงฟัน ให้จัดทำภาพหรือภาพยนตร์ที่แสดงถึงผลร้ายของการไม่แปรงฟัน นำมาให้เด็กดู

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและการทำให้เกิดทัศนคติขึ้นอยู่กับสถานการณ์หลายอย่าง นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับวิธีการต่าง ๆ อีกด้วย ซึ่งประภาเพ็ญ สุวรรณ (ประภาเพ็ญ สุวรรณ 2520 : 103) ได้แบ่งวิธีการต่าง ๆ เป็นประเภทดังนี้

1. การใช้สื่อทัศนูปกรณ์ ได้แก่ หนังสือ เอกสาร ป้ายนิเทศ การสาธิต ภาพยนตร์ ภาพเคลื่อนไหว ฯลฯ

2. วิธีการหรือสถานการณ์เข้าถึงรายบุคคล คือสถานการณ์ที่ติดต่อระหว่างบุคคลต่อบุคคล ซึ่งจัดขึ้นตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ได้แก่ การสนทนารายบุคคล การแนะนำรายบุคคล การสัมภาษณ์รายบุคคล การพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างบุคคล

3. กิจกรรมกลุ่ม คือ วิธีการหรือขบวนการติดต่อของกลุ่มตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป มีจุดมุ่งหมายเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น กิจกรรมกลุ่ม ได้แก่ การประชุมกลุ่ม การประชุมปฏิบัติการ การบรรยายหมู่ การแสดงบทบาท การศึกษานอกสถานที่ การเขาค่ายพักแรม ฯลฯ

4. วิธีการเข้าถึงประชาชนหรือมวลชนโดยตรง หรือนานสื่อกลาง เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หรือเครื่องมือสื่อสารอื่น ๆ ที่จะสามารถเข้าถึงประชาชนกลุ่มใหญ่ เช่น การเล่นพื้นเมืองของท้องถิ่น เป็นต้น

5. วิธีการหรือขบวนการจัดชุมชน คือ วิธีการหรือขบวนการที่ทำให้ชุมชนได้หาความต้องการของชุมชนเอง ควบควมร่วมมือร่วมใจและร่วมกันวางแผนงาน ปฏิบัติงาน แก้ปัญหาชุมชนของคนด้วยกันเอง

การอยู่ค่ายพักแรม

การที่ผู้วิจัยได้นำวิธีการอยู่ค่ายพักแรม มาใช้ในการทดลองการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เด็กวัยรุ่น เพราะได้เล็งเห็นความสำคัญว่าการอยู่ค่ายพักแรมนั้นสามารถช่วยพัฒนาทางการศึกษา และยังประกอบไปด้วยสันตนาการในสิ่งแวดล้อมของธรรมชาติ ซึ่งเหมาะแก่อุปนิสัยของเด็กวัยรุ่น มีผลทำให้เด็กวัยรุ่นเกิดความรู้ความเข้าใจ และเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งความหมายของ "ค่ายพักแรม" ซึ่งคณะกรรมการของ National Social Welfare Assembly (อ้างจาก หัตถ์นี้ มุสิกไชย 2508 : 3) ได้อธิบายความหมายไว้ว่า ค่ายพักแรมที่มีการจัดการอย่างเป็นระเบียบ ย่อมหมายถึงประสบการณ์ในทางสร้างสรรค์ และในการศึกษาของการใช้ชีวิตร่วมกันเป็นกลุ่มภายนอกสถานที่ ค่ายพักแรมเป็นการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีอยู่โดยรอบตัวเรามาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาตัวเรา ทั้งทางกาย ทางจิตใจ และทางสังคม ซึ่งประสบการณ์นี้เป็นประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้มาภายใต้การควบคุมแนะนำของผู้ที่ได้รับการอบรมฝึกหัดมาโดยเฉพาะ

จากคำจำกัดความที่กล่าวมาข้างต้น พอจะทำให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายของการ
อยู่ค่ายพักแรม ดังที่ ทศนิยม มุสิกไชย (ทศนิยม มุสิกไชย 2508 : 5) ได้กล่าว
ไว้ว่า

1. เพื่อช่วยให้คนเราสามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้
2. เพื่อช่วยให้คนเราปรับปรุงพัฒนาบุคลิกลักษณะและอุปนิสัยใจคอ
3. เพื่อช่วยฝึกหัดการเป็นผู้นำให้แก่มหาชีวิต
4. เพื่อช่วยให้ได้รับมิตรภาพใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น
5. เพื่อเป็นการฝึกหัดให้รู้จักความรับผิดชอบ
6. เพื่อให้คนเราได้มีโอกาสทำความรู้จัก เข้าใจ และซาบซึ้งใน

ความงอกงามตามธรรมชาติ

7. เพื่อให้ได้รับความสนุกสนาน
8. เพื่อฝึกหัดความอดทน
9. เพื่อช่วยเพิ่มพูนความเข้าใจในความหมายของการจัดค่ายพักแรม
10. เพื่อช่วยพัฒนาจิตใจของคนเราให้เป็นไปในทางส่งเสริมมีใช้

ทำลาย

11. เพื่อช่วยให้คนเราได้มีโอกาสเรียนรู้ความชำนาญใหม่ ๆ
12. เพื่อช่วยส่งเสริมสุขภาพอนามัย
13. เพื่อเปิดโอกาสให้แต่ละคนได้มีการฝึกหัดสิ่งที่ตนได้เรียนรู้

จากจุดมุ่งหมายที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่าการอยู่ค่ายพักแรมเป็นการให้การ
ศึกษาแก่เยาวชน ซึ่งไม่จำเป็นที่จะให้การศึกษาเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น เพราะ
นักเรียนจะไม่ได้รับความรู้และประสบการณ์ตรงเท่าที่ควร ฉะนั้นการอยู่ค่ายพักแรม
จึงเป็นการเรียน การสอน หรือวิธีการให้การศึกษาอย่างหนึ่ง อันทำให้เยาวชนเกิด
ทัศนคติหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางที่ดีได้ ซึ่งจุดมุ่งหมายของการอยู่ค่ายพักแรมนั้น
สอดคล้อง กับจุดมุ่งหมายในการศึกษานอกสถานที่หรือกิจกรรมนอกห้องเรียน ของ
สมาคมคหกรรมศาสตร์ แห่งประเทศสหรัฐอเมริกา ได้กล่าวไว้ว่า (สมาคม
คหกรรมศาสตร์ แห่งประเทศสหรัฐอเมริกา 2517 : 41)

1. เพื่อเพิ่มพูนความสนใจในหัวข้อเรื่องที่สอน
2. กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดใหม่ ๆ และขยายแนวความคิด
3. ขยายผลงานในชั้นมีความหมายและเป็นจริงมากขึ้น เพื่อสัมพันธ์

กับชีวิตจริง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากงานวิจัยเรื่องนี้ยังไม่มีผู้ใดวิจัยมาก่อน ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอนำงานวิจัยที่คล้ายคลึงกัน และส่งผลกระทบต่อความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติของนักเรียนมาประกอบการวิจัย ดังนี้

การใช้อุปกรณ์ในการเรียนการสอน จะส่งผลให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ และทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในบางกรณีไปในทางที่ดีขึ้นอีกด้วย ดังเช่นการวิจัยของ วัตต์ (Watts. 1965 : 1591 -) ซึ่งได้ทำการศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับการสอนวิชาภูมิศาสตร์ โดยแบ่งได้ออกเป็น 5 กลุ่มที่มีลักษณะแบบเดียวกัน แล้วใช้วิธีสอนที่แตกต่างกัน 5 แบบ คือ กลุ่มแรกสอนแบบบรรยาย บอกเล่าโดยไม่ใช้อุปกรณ์ กลุ่มที่สองใช้ภาพถ่ายเป็นอุปกรณ์ กลุ่มที่สามใช้ฟิล์มสตริป กลุ่มที่สี่ใช้แผนภาพ และกลุ่มที่ห้า ใช้หุ่นจำลองสามมิติเป็นอุปกรณ์การสอน เนื้อเรื่องที่สอนเป็นคำศัพท์ทางภูมิศาสตร์ เขาได้ทดสอบผลสัมฤทธิ์ในการเรียนหลังจากที่สอนไปได้ 2 สัปดาห์ ปรากฏว่า กลุ่มที่ใช้แผนภาพเป็นอุปกรณ์มีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้อาชีพต่าง ๆ ทางภูมิศาสตร์ที่สูงกว่ากลุ่มที่ใช้ภาพถ่ายเป็นอุปกรณ์ และกลุ่มที่ใช้วิธีการบรรยายบอกเล่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนกลุ่มที่ใช้ฟิล์มสตริปเป็นอุปกรณ์มีผลสัมฤทธิ์สูงกว่ากลุ่มที่สอนแบบบรรยายบอกเล่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เช่นกัน เขาได้สรุปว่าหากครูสอนนำอุปกรณ์ที่เป็นของจริง มาใช้ประกอบการสอนแล้ว จะทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้คำต่าง ๆ ในวิชาภูมิศาสตร์ได้เร็วกว่า และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง เพราะนอกจากจะได้รับความเข้าใจจากการบรรยายแล้ว ยังได้เห็นภาพที่เป็นจริงประกอบความเข้าใจในอีก

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ เต็มดวง เศวตจินดา (เต็มดวง เศวตจินดา 2514 : 68 - 70) ซึ่งได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบผลการเรียนรู้และความคงทนของการเรียนรู้ของนักเรียน ที่สอนโดยใช้สื่อกล้าคัมภาพ และฟิล์มสตริป เป็นอุปกรณ์การสอนกับการสอนแบบอธิบายโดยไม่ใช้อุปกรณ์ใด ๆ ในวิชาสังคมศึกษา โดยใจกลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2513 ของโรงเรียนวัดหนึ่ง จำนวน 90 คน แบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 3 กลุ่ม ๆ ละ 30 คน ผลปรากฏว่าการใช้สื่อกล้าคัมภาพทำให้นักเรียนมีผลการเรียนรู้และความคงทนของการเรียนรู้ดีกว่ากลุ่มที่สอนแบบไม่มีอุปกรณ์การสอน โดยมีนัยสำคัญทางสถิติ

นอกจากนี้งานวิจัยที่กล่าวมาแล้ว ยังสนับสนุนผลการวิจัยของเมธิญ์ กิจระการ (เมธิญ์ กิจระการ 2514 : 54 - 55) ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ เรื่องการวางแผนครอบครัวจากการใช้ภาพยนตร์ ฟิล์มสตริป และสื่อกล้าคัมภาพของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูงปีที่ 1 โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม

- กลุ่มที่ 1 ใช้ภาพยนตร์เป็นอุปกรณ์การสอน
- กลุ่มที่ 2 ใช้ฟิล์มสตริปเป็นอุปกรณ์การสอน
- กลุ่มที่ 3 ใช้สื่อกล้าคัมภาพเป็นอุปกรณ์การสอน

ผลการวิจัยปรากฏว่า กลุ่มที่สอนโดยสื่อกล้าคัมภาพเรียนได้ผลดีกว่ากลุ่มที่เรียนจากภาพยนตร์มากที่สุด กลุ่มที่เรียนจากสื่อกล้าคัมภาพเรียนได้ดีกว่ากลุ่มที่สอนแบบอธิบายโดยไม่ใช้อุปกรณ์การสอน กลุ่มที่ใช้ภาพยนตร์ และกลุ่มที่ใช้ฟิล์มสตริป เปรียบเทียบกับกลุ่มที่ไม่ได้ใช้อุปกรณ์การสอนเลย ได้ผลแตกต่างกัน กลุ่มที่ใช้สื่อกล้าคัมภาพได้คะแนนสูงสุด รองลงมาคือกลุ่มที่ใช้ฟิล์มสตริป และน้อยที่สุดคือกลุ่มใช้ภาพยนตร์

จากผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การใช้อุปกรณ์การสอนและการที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ย่อมส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ผู้วิจัยจึงขอนำมาประกอบการตั้งสมมติฐานที่ว่า การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนในห้องเรียนและวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ ความเข้าใจดีกว่าวิธีควบคุม

การเข้าร่วมกิจกรรมมิได้ทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจเพิ่มขึ้น
เท่านั้น แต่ยังทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางที่ดีอีกด้วย ดังที่ บรูคเกอร์
(Brucker. 1977 : 4294 - A) ได้ทำการทดลองสร้างบทเรียนโมดูล
วิชาการศึกษา ให้กับนักศึกษาระดับประถมศึกษา 37 คน ที่มหาวิทยาลัยอริโซนา
ปรากฏผลการทดลองว่า บทเรียนโมดูลเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้
เรียนรู้อย่างไ้ผล ผู้เรียนได้รับความรู้ ทักษะ และทัศนคติดีขึ้น และสามารถ
เขียนได้อย่างถูกต้อง ทั้งยังช่วยให้ลายมือสวยงามขึ้นกว่าเดิม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย
ของ ชูชาติ มาแสง (ชูชาติ มาแสง 2521 : 25) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบ
การเรียนการสอนวิชาภาษาไทยระดับ ป.ศ.สูง โดยใช้หน่วยการเรียนการสอน
และการสอนตามปกติ กลุ่มตัวอย่าง 62 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 31 คน
กลุ่มควบคุม 31 คน กลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทัศนคติ และความคงทน
ในการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ

จากผลการวิจัยที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยจึงนำมาประกอบการตั้งสมมติฐานของ
การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนในห้องเรียน วิธีอยู่ค่ายพักแรมมี
ทัศนคติที่ดีกว่ากลุ่มควบคุม

อย่างไรก็ตาม ถ้าจะเปรียบเทียบระหว่างวิธีสอนในห้องเรียนและวิธีอยู่
ค่ายพักแรมแล้ว จะเห็นได้ว่า วิธีอยู่ค่ายพักแรมนั้นกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรม
นอกห้องเรียน ย่อมส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่าวิธีสอนในห้องเรียน ซึ่ง
เป็นกิจกรรมปกติและมีโอกาสที่จะสัมผัสกับประสบการณ์ตรงน้อยกว่า ดังเช่นงานวิจัย
ของ สกิลแมน (Skillman. 1959 : 1958) ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์
ระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมนอกห้องเรียนกับผลสำเร็จทางการศึกษาของโรงเรียน
ราษฎรระดับมัธยมศึกษาในประเทศญี่ปุ่น กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นปีที่ 3 โรงเรียน
ในกรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่นซึ่งมีกิจกรรมนอกห้องเรียนแบ่งเป็น 4 ชนิด คือสภ
นักเรียนและกรรมการชุมนุมทางวิชาการ ชุมนุมหนังสือพิมพ์ ละคร กนตรี และชุมนุม
ผู้สนใจสิ่งพิเศษต่าง ๆ กลุ่มตัวอย่างมีนักเรียนที่รวมกิจกรรมนอกห้องเรียน 123 คน
ไม่เข้าร่วมกิจกรรมเลย 94 คน และสุ่มตัวอย่างนักเรียนอีก 194 คน จากทุกโรงเรียน

มาเปรียบเทียบกันเป็นคู่ ๆ ระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมนอกห้องเรียนกับการไม่เข้าร่วมกิจกรรม โดยเลือกนักเรียนที่มีระดับสติปัญญา อายุ จำนวนปีที่ศึกษาในโรงเรียน รัฐบาลและฐานะทางครอบครัวเท่าเทียมกัน พบว่า ผลการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมนอกห้องเรียนจะสูงกว่าผู้ที่ไม่ร่วมกิจกรรม

งานวิจัยที่น่าสนใจเกี่ยวกับกิจกรรมนอกห้องเรียน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเรียน อีกงานหนึ่งคือ งานวิจัยของฮัมฟรีย์ (Humphrey อ้างจาก สุมาลิ แจบเกาะ 2519 : 39 - 40) ได้ศึกษาว่าการเข้าร่วมกิจกรรมนอกโรงเรียนมีผลต่อการศึกษายังไรบ้าง โดยศึกษาจากนักเรียน ครู ผู้ปกครอง และเจ้าของโรงเรียน ด้วยแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ฮัมฟรีย์ ได้แบ่งกิจกรรมนอกโรงเรียนไว้เป็น 10 ชนิด คือ

1. กิจกรรมด้านสังคม
2. กิจกรรมการท่องเที่ยว
3. กิจกรรมเกี่ยวกับศิลปะ
4. กิจกรรมการอ่าน
5. กิจกรรมการทำกรบ้าน
6. กิจกรรมการร้องเพลง
7. กิจกรรมการทำงานนอกบ้าน
8. กิจกรรมการฝีมือและงานอดิเรกอื่น ๆ
9. กิจกรรมเกี่ยวกับโทรทัศน์
10. กิจกรรมเกี่ยวกับการภาพยนตร์

ผลของการวิจัยปรากฏว่า

1. ผู้ปกครองส่วนมากเห็นว่าเด็กของตนมีความสนใจกิจกรรมนอกโรงเรียน
2. เด็กชายชอบร่วมกลุ่มกิจกรรมมากกว่าเด็กหญิง
3. เด็กฐานะทางเศรษฐกิจไม่คุ้มกับใช้เวลาในการทำงานเพื่อครอบครัว

หรือตนเองมากกว่าเด็กฐานะร่ำรวย

4. เด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงใช้เวลาเข้าร่วมกิจกรรมต่อไปนี้ค่อนข้างมาก

เช่น อ่านหนังสือ ศิลป และสังคม ในขณะที่วัยกันเด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำใช้เวลาในการร่วมกิจกรรมเช่นกัน แต่เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับโทรทัศน์ ร้องเพลง และเล่นเกมต่าง ๆ

5. ความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านการอ่านและวิชาภาษาอังกฤษกับกิจกรรมนอกโรงเรียนมีค่าเป็นบวก แต่ความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาอื่น ๆ ยกเว้นภาษาอังกฤษกับกิจกรรมการดูโทรทัศน์มีค่าเป็นลบ

6. นักเรียนใช้เวลาดูโทรทัศน์มากผิดปกติ

กิจกรรมนอกห้องเรียนมิได้ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่านั้น แต่ยังมีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางที่ดีขึ้นอีกด้วย ดังเช่น งานวิจัยของ เบอร์แรนิส (Beranis, 1974 : 1872 - A) ได้ศึกษาผลการวิจัยกิจกรรมระหว่างปีภาคเรียนว่า ทำให้ทัศนคติของเด็กที่มีต่อชีวิตและธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ การศึกษานี้ใช้แบบสอบถามที่ทำขึ้น เพื่อหาคำตอบของการจัดกิจกรรมและทัศนคติของนักเรียน ที่มีต่อกิจกรรมในช่วงปิดเทอม แบบสอบถามนี้ได้นำไปใช้กับนักเรียน 2 กลุ่ม ซึ่งทั้ง 2 กลุ่มนี้ ต่างก็เคยร่วมกิจกรรมระหว่างปีภาคเรียนที่จัดขึ้นตามปกติในรอบปีของโรงเรียนเป็นประจำ แต่ในปีต่อมา กลุ่มที่ 1 ถูกกำหนดให้ออกไปร่วมกิจกรรมนอกโรงเรียนที่จัดเป็นกิจกรรมพิเศษระหว่างปีภาค ส่วนกลุ่มที่ 2 ยังคงร่วมกิจกรรมตามปกติที่เคยจัดมาในปีก่อน ๆ ผลของการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมพิเศษระหว่างปีภาคเรียนมีความต้องการที่จะไปตั้งแคมป์ หรือเดินทางท่องเที่ยวโดยให้มีครอบครัวเข้าร่วมกิจกรรมด้วย นอกจากนั้นยังพบว่านักเรียนเหล่านั้นมีทัศนคติต่อฤดูกาลต่าง ๆ ดีขึ้นมาก และนักเรียนก็เชื่อว่าเขาสามารถจะเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่เขาเรียนรู้ในโรงเรียนและในห้องเรียนดีขึ้นด้วย แต่ทัศนคติเหล่านี้จะไม่ปรากฏกับนักเรียนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมพิเศษที่โรงเรียนจัดขึ้นระหว่างปีภาคเรียนนี้เลย

สรุปว่ากิจกรรมนอกห้องเรียน ส่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้นกว่ากิจกรรมปกติ ผู้วิจัยจึงนำมาประกอบการตั้งสมมติฐานดังนี้คือ การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีผลทำให้เกิดวัยรุ่นมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นและมี

ทัศนคติที่ดีกว่าวิธีสอนในห้องเรียน

จากผลการวิจัยทั้งหมดอาจกล่าวสรุปได้ว่า การเรียนกับการทำกิจกรรมของนักเรียนมีผลสัมพันธ์กัน ทำให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับประสบการณ์โดยตรงส่งเสริมการทำงานร่วมกับหมู่คณะ อีกทั้งทำให้เปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางที่ดีขึ้น และรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ นอกจากนี้กิจกรรมที่ต่างสถานที่กันยังมีผลทำให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และมีทัศนคติดียิ่งขึ้นไปอีก

สมมติฐานในการศึกษาครั้งนี้

จากงานวิจัยและเอกสารที่ได้เสนอข้างต้น จึงนำมาใช้ประกอบการตั้งสมมติฐานได้ ดังนี้

1. การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนในห้องเรียน
วิธีอยู่ค่ายพักแรม และวิธีควบคุม มีผลทำให้เด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรีมีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นแตกต่างกัน ดังนี้
 - 1.1 การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนในห้องเรียน มีความรู้ความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่าวิธีควบคุม
 - 1.2 การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่าวิธีควบคุม
 - 1.3 การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ ความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่าวิธีสอนในห้องเรียน
2. การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนในห้องเรียน
วิธีอยู่ค่ายพักแรม และวิธีควบคุม มีผลทำให้เด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรีมีทัศนคติเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นแตกต่างกันดังนี้
 - 2.1 การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนในห้องเรียน มีทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นดีกว่าวิธีควบคุม

2.2 การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีอยู่อาศัยพักแรม
มีทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นดีกว่าวิธีควบคุม

2.3 การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีอยู่อาศัยพักแรม
มีทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นดีกว่าวิธีสอนในห้องเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ เป็นเด็กวัยรุ่นที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาของโรงเรียนในจังหวัดจันทบุรี ปีการศึกษา 2523 จำนวน 60 คน การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ซึ่งมีขั้นตอนการสุ่ม ดังนี้

1. สุ่มโรงเรียนที่เป็นเด็กตัวแทนของจังหวัดมา 3 โรงเรียน ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (ม.2)

2. สุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (ม.2) มาโรงเรียนละ 20 คน เพื่อทำการทดลอง ดังนี้

กลุ่ม 1 เป็นกลุ่มทดลองที่ 1 จำนวน 20 คน ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนในห้องเรียน

กลุ่ม 2 เป็นกลุ่มทดลองที่ 2 จำนวน 20 คน ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม

กลุ่ม 3 เป็นกลุ่มควบคุม จำนวน 20 คน ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีควบคุม

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือแบบทดสอบความรู้ 1 ฉบับ แบบสอบถามทัศนคติ 1 ฉบับ และโครงการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีสอนในห้องเรียน และวิธีอยู่ค่ายพักแรม

1. แบบทดสอบวัดความรู้ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง มีขั้นตอนในการดำเนินการสร้างดังต่อไปนี้

1.1 ศึกษาเนื้อหาความรู้ เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี จากหนังสืออ้างอิงและเอกสารต่าง ๆ

1.2 สร้างตารางกำหนดน้ำหนัก เนื้อหา และข้อสอบ เพื่อให้ข้อสอบมีความเที่ยงตรงตามสภาพ

1.3 สร้างแบบทดสอบวัดความรู้ ซึ่งมีลักษณะเป็นปรนัยและเลือกตอบ ชนิด 4 ตัวเลือก โดยผู้ตอบต้องเลือกข้อที่ถูกข้อที่สุดเพียงข้อเดียว ดังตัวอย่างข้อสอบต่อไปนี้

ข้อ ๐) ข้อใดเป็นหัตถกรรมที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรี

- ก. การทอผ้า
- ข. การทอเสื่อ
- ค. การทอกระสอบ
- ง. การจักสาน

1.4 นำแบบทดสอบไปให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นตรวจสอบว่า ครอบคลุมเนื้อหาและเหมาะสมหรือไม่

1.5 นำแบบทดสอบไปทดลองกับนักเรียนจังหวัดจันทบุรีที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 97 คน แล้วนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อสอบเป็นรายข้อ และรายตัวเลือก เพื่อหาค่าความยากง่ายและค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบ โดยวิธี 27% ของ Chung Teh Fan เกณฑ์ในการตรวจข้อสอบนั้น ยึดหลักว่าถ้าตอบถูกให้ 1 คะแนน และตอบผิดหรือตอบเกินกว่า 1 ตัวเลือกในข้อเดียวกันให้ 0 คะแนน

1.6 ข้อสอบที่ได้รับการคัดเลือก เป็นข้อสอบที่มีค่าความยากง่าย (p) อยู่ระหว่าง .2 ถึง .8 และมีค่าอำนาจจำแนก (r) ไม่น้อยกว่า .2 จากนั้นจึงนำข้อสอบไปหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้วิธี KR - 20 ของ กูเคอร์ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .8317 ซึ่งนับว่าเป็นแบบทดสอบ

วัดความรู้ ความเข้าใจ ที่มีระดับค่าความเชื่อมั่นสูงพอ สามารถนำไปใช้ในการวิจัยได้

2. แบบสอบถามวัดทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยใช้มาตราวัดทัศนคติของ ลิกอร์ท (Likert) ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ช่วง มีวิธีดำเนินการสร้างดังต่อไปนี้

2.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

2.2 สร้างแบบสอบถามวัดทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี ให้สอดคล้องกับตารางกำหนดน้ำหนัก เนื้อหา และข้อสอบ เพื่อศึกษาหาที่ความคิดเห็น ความเชื่อและความรู้สึกของเด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรีที่มีต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

2.3 นำแบบสอบถามตามที่เราสร้างเสร็จแล้ว ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อพิจารณาข้อความว่าชัดเจนหรือไม่

2.4 เลือกมาตราส่วนประมาณค่าที่เหมาะสม โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ช่วง คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

2.5 กำหนดน้ำหนักการให้คะแนน โดยตัดสินจากพฤติกรรมว่าตรงกับข้อความนั้นมากน้อยเพียงใด ดังตัวอย่างแบบสอบถามวัดทัศนคติ ต่อไปนี้

ตัวอย่างแบบสอบถามวัดทัศนคติ โดยให้ผู้ตอบเลือกตอบอย่างใดอย่างหนึ่ง จาก 5 คำตอบ

ข้อความ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่ แน่ใจ	ไม่ เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
0. โบราณสถานทำไทรบ้านเมือง ล้าสมัย					
00. วัฒนธรรมทำให้ชาติเจริญ ก้าวหน้า	1				

เกณฑ์ในการให้คะแนนแบ่งได้ 2 กรณี ดังนี้ (ประภาเพ็ญ สุวรรณ 2520 :

28)

ข้อความที่มีความหมายในเชิงบวก (positive statement)

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	5	คะแนน
เห็นด้วย	4	คะแนน
ไม่แน่ใจ	3	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	2	คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1	คะแนน

ข้อความที่มีความหมายในเชิงลบ (negative statement)

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1	คะแนน
เห็นด้วย	2	คะแนน
ไม่แน่ใจ	3	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	4	คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	5	คะแนน

2.6 นำแบบสอบถามไปทดสอบกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในจังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 90 คน แล้วนำมาวิเคราะห์โดยตรวจให้คะแนนทุกข้อ เพื่อแบ่งเป็น 2 กลุ่ม โดยถือเอา 25% ของผู้ที่ให้คะแนนสูงในการตอบแบบสอบถาม เป็นผู้ที่ทัศนคติที่ดี และ 25% ของผู้ที่ให้คะแนนต่ำในการตอบแบบสอบถาม เป็นผู้ที่ทัศนคติที่ไม่ดี จากนั้นจึงนำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อ โดยใช้ t - test

2.7 นำข้อสอบที่คัดเลือกไว้ ซึ่งมีค่า t เท่ากับ หรือมากกว่า 1.75 ไปหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้สูตร α coefficient ของ Cronbach (ลวัน สายยศ 2522 : 90) ค่าความเชื่อมั่นที่ได้เท่ากับ .9142 ซึ่งจัดว่าเป็นแบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นสูงพอที่จะนำไปใช้ในการทดลองได้

3. โครงการถ่ายทอกรรมคทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีสอนในห้องเรียนและวิธีอยู่กายพักแรม ซึ่งผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการสร้างดังนี้

3.1 ศึกษาเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมในจังหวัดจันทบุรี จากหนังสืออ้างอิง เอกสารต่าง ๆ และผู้มีความรู้เรื่องวัฒนธรรมจังหวัดจันทบุรี

3.2 ตั้งจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมในแต่ละเนื้อหา

3.3 กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย

3.4 กำหนดชั่วโมงสอนให้เพียงพอแก่การถ่ายทอกรรมคทางวัฒนธรรม

ท้องถิ่น

วิธีดำเนินการรวบรวมข้อมูล

ทำตามลำดับดังนี้

1. นำแบบทดสอบวัดความรู้และแบบสอบถามวัดทัศนคติ มาทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง ก่อนทดลองถ่ายทอวัฒนธรรม

2. ทำการทดลองดังนี้

กลุ่มที่ 1 ทดลองถ่ายทอกรรมคทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีการสอนในห้องเรียน โดยสอนติดต่อกันเป็นเวลา 3 วัน คิดเป็นจำนวนชั่วโมงได้ 14 ชั่วโมง ตามโครงการสอนที่ปรากฏในภาคผนวก ก.

กลุ่มที่ 2 ทดลองถ่ายทอกรรมคทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนแบบอยู่กายพักแรม โดยสอนติดต่อกันเป็นเวลา 3 วัน คิดเป็นชั่วโมงได้ 14 ชั่วโมง ตามโครงการสอนที่ปรากฏในภาคผนวก ก.

กลุ่มที่ 3 ไม่ได้รับการถ่ายทอกรรมคทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ถือเป็นกลุ่มควบคุม

หมายเหตุ กลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ได้รับการถ่ายทอกรรมคทางวัฒนธรรมท้องถิ่นจากผู้สอนคนเดียวกัน

3. นำแบบทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจและแบบสอบถามวัดทัศนคติ มาทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างภายหลังการทดลอง โดยพหุวิธีสมมติแล้ว

4. นำผลที่ได้จากแบบทดสอบและแบบสอบถาม มาทำการวิเคราะห์เพื่อทดสอบสมมติฐานต่อไป

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. หาค่าเฉลี่ย โดยใช้สูตร (สมสรร วงษ์บุญน้อย 2521 : 26)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{n}$$

เมื่อ $\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ย

$\sum X$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

n แทน จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง

2. หาค่าความแปรปรวน โดยใช้สูตร (ชนันต์ ศรีโสภณ 2521 : 58)

$$S^2 = \frac{n \sum X^2 - (\sum X)^2}{n(n-1)}$$

เมื่อ S^2 แทน ความแปรปรวน

$\sum X^2$ แทน ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง

$(\sum X)^2$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมดยกกำลังสอง

n แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

3. หากกำหนดจำแนกของแบบสอบถามวัดทัศนคติ โดยใช้ t - test
วิเคราะห์รายข้อจากสูตร (อังคณา สายยศ มปป. : 179)

$$t = \frac{\bar{X}_H - \bar{X}_L}{\sqrt{\frac{s_H^2}{n_H} + \frac{s_L^2}{n_L}}}$$

เมื่อ t แทน จำนวนค่าเฉลี่ยของข้อสอบ

$\bar{X}_H, \bar{X}_L$ แทน คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ

s_H^2, s_L^2 แทน คะแนนแปรปรวนของกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ

n_H, n_L แทน จำนวนของกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำ

4. หากความเชื่อมั่นแบบสอบถามวัดทัศนคติ โดยใช้ α Coefficient
ของ Cronbach จากสูตร (ลวน สายยศ 2522 : 90)

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left\{ 1 - \frac{\sum s_i^2}{s_t^2} \right\}$$

เมื่อ α แทน สัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น

n แทน จำนวนข้อแบบสอบถาม

s_i^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ

s_t^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนทั้งหมด

5. หากความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดความรู้ โดยใช้สูตร KR - 20
ของ Kuder Richardson จากสูตร (อังคณา สายยศ มมป. : 160)

$$r_{tt} = \frac{N}{N-1} \left\{ 1 - \frac{\sum pq}{s_t^2} \right\}$$

เมื่อ r_{tt} แทน ความเชื่อมั่น

N แทน จำนวนข้อที่ใช้ได้

p แทน อัตราส่วนของผู้ที่ทำได้ในข้อหนึ่ง ๆ

เมื่อ q แทน อัตราส่วนของผู้ทำผิดในข้อหนึ่ง ๆ
 s_t^2 แทน คะแนนความแปรปรวนของแบบทดสอบทั้งฉบับ

6. ทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของผลการถ่ายทอวัฒนธรรม
 หองถิ่น โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Covariance) โดยใช้
 คะแนนจากการทดสอบก่อนเป็นตัวแปรร่วม เพื่อทดสอบสมมติฐาน (Lindquist.
 1956 : 323)

$$\text{สูตร } F = \frac{MS'_A}{MS'_W} ; df = (a - 1), (N - a - 1)$$

เมื่อ F แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน F - distribution
 MS'_A แทน ค่าปรับแล้วของค่าเฉลี่ยกำลังสองของคะแนน
 จากผลการทดลอง
 MS'_W แทน ค่าปรับแล้วของค่าเฉลี่ยกำลังสองของคะแนน
 ภายในกลุ่ม

7. ทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยที่ปรับแล้วทีละคู่ โดยใช้
 q - statistic ของ Newman - Keuls Test (Winer. 1962 : 53 - 55)

$$q = \frac{\bar{T}_j - \bar{T}_j'}{\sqrt{MS_{\text{error}} / \bar{n}}} ; df = N - k$$

MS_{error} แทน Mean Square error

$\bar{T}_j, \bar{T}_j'$ แทน คะแนนเฉลี่ยของแต่ละกลุ่ม

$\bar{n}$ แทน ผลหารระหว่างจำนวนคนกลุ่มที่ใช้ทดสอบ และ
 ผลรวมของส่วนกลับของจำนวนคนในแต่ละกลุ่ม

บทที่ 4
ผลการค้นคว้า

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้เสนอเป็นตอน ๆ ตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 หากสถิติพื้นฐานของการสอนก่อนดำเนินการทดลอง และ
ภายหลังการทดลองทั้งแบบทดสอบวัดความรู้ ความเข้าใจ และแบบสอบถามวัดทัศนคติ
ในวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ 2 เปรียบเทียบความรู้ ความเข้าใจ ในมรรคทางวัฒนธรรม
ท้องถิ่น กับกลุ่มตัวอย่างจากคะแนนการสอบภายหลังการทดลอง โดยใช้คะแนนจาก
การสอบก่อนดำเนินการทดลองเป็นตัวแปรร่วม เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 1.1 - 1.3

ตอนที่ 3 เปรียบเทียบทัศนคติต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นกับกลุ่มตัวอย่างจาก
คะแนนการสอบภายหลังการทดลอง โดยใช้คะแนนจากการสอบครั้งแรกเป็นตัวแปรร่วม
เพื่อทดสอบสมมติฐานข้อ 2.1 - 2.3

สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ในการแปลความหมายของการวิเคราะห์
ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

N	แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
Σx	แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
$\bar{X}$	แทน คะแนนเฉลี่ย
s^2	แทน ค่าความแปรปรวนของคะแนน
F	แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน F - distribution
t	แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน t - distribution

SS	แทน ผลบวกกำลังสองของคะแนน
SS'	แทน ค่าปรับแล้วของผลบวกกำลังสองของคะแนน
SP	แทน ผลบวกของผลคูณของคะแนน
MS'	แทน ค่าปรับของรายเฉลี่ยของผลบวกกำลังสองของคะแนน
$\bar{X}'$	แทน คะแนนเฉลี่ยที่ปรับแล้ว
df	แทน ชั้นแห่งความเป็นอิสระ
กลุ่มทดลองที่ 1	แทน กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย วิธีสอนในห้องเรียน
กลุ่มทดลองที่ 2	แทน กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย วิธีอยู่ค่ายพักแรม
กลุ่มควบคุม	แทน กลุ่มที่ไม่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย วิธีสอนในห้องเรียน และวิธีอยู่ค่ายพักแรม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การหาค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนจากการสอบครั้งแรก และการสอบครั้งหลัง ได้จากการนำข้อสอบไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม โดยทำการทดสอบก่อนดำเนินการทดลอง และภายหลังจากการทดลอง แล้วนำคะแนนที่ได้มาหาค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนจากการสอบทั้ง 2 ครั้ง ทั้งแสดงในตาราง 1 และตาราง 2

ตาราง 1 ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนความรู้ ความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น
ของกลุ่มตัวอย่าง ก่อนดำเนินการทดลอง และภายหลังการทดลอง

การทดลอง	ค่าสถิติ	กลุ่มทดลอง 1	กลุ่มทดลอง 2	กลุ่มควบคุม
ก่อนดำเนินการทดลอง	$\bar{X}$	22.65	21.35	19.5
	S^2	19.08	30.98	16.37
ภายหลังการทดลอง	$\bar{X}$	30.20	34.65	23.00
	S^2	17.64	13.19	33.26

จากตาราง 1 แสดงว่า ก่อนดำเนินการทดลอง คะแนนเฉลี่ยจากการทดสอบ
ความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง มีค่าแตกต่างกัน
บ้าง และพบว่าภายหลังการทดลองคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างสูงขึ้นกว่าเดิมและ
มีความแตกต่างกันมากขึ้น

ตาราง 2 ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนทัศนคติต่อมรรคทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่ม
ตัวอย่างก่อนดำเนินการทดลอง และภายหลังการทดลอง

การทดลอง	ค่าสถิติ	กลุ่มทดลอง 1	กลุ่มทดลอง 2	กลุ่มควบคุม
ก่อนดำเนินการทดลอง	$\bar{X}$	251.45	251.70	253.50
	S^2	222.26	267.69	255.84
ภายหลังการทดลอง	$\bar{X}$	275.20	310.60	259.55
	S^2	327.43	232.46	294.58

จากตาราง 2 แสดงว่า ก่อนดำเนินการทดลอง คะแนนเฉลี่ยของทัศนคติต่อมรรคทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่างมีค่าแตกต่างกันบ้าง และพบว่าภายหลังการทดลองคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมีค่าสูงขึ้นกว่าเดิม และมีความแตกต่างกันมากขึ้น

จากความแตกต่างของค่าสถิติพื้นฐานที่กล่าวมาแล้วนี้ เราจึงนำไปวิเคราะห์เปรียบเทียบต่อไป

ตอนที่ 2 เปรียบเทียบความรู้ ความเข้าใจ ในมรรคทางวัฒนธรรมท้องถิ่นกับกลุ่มตัวอย่างจากคะแนนการสอบภายหลังการทดลอง โดยใช้คะแนนจากการสอบก่อนดำเนินการทดลองเป็นตัวแปรร่วม เพื่อทดสอบสมมติฐานของข้อ 1.1 - 1.3 ดังแสดงในตาราง 3 และตาราง 4

ตาราง 3 คำนวณสำคัญของการวิเคราะห์ ความแปรปรวนรวมของคะแนนความรู้
ความเข้าใจในมรคทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง

	Source of Variation			F
	between	within	total	
SS _x	100.234	1262.10	1362.334	
SS _y	1382.433	1217.75	2600.183	
SP	256.317	708.85	965.167	
SS _y	1096.766	819.629	1916.395	
df	2	56	58	
MS _y	548.383	14.636		37.468 **

$$F .01 = 5.101, df = 2, 56$$

จากตาราง 3 แสดงว่า ความรู้ ความเข้าใจ ในมรคทางวัฒนธรรม
ท้องถิ่น ภายหลังการทดลองของกลุ่มตัวอย่าง อันได้แก่กลุ่มทดลอง 1 กลุ่มทดลอง 2
และกลุ่มควบคุม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หมายความว่า
วิธีสอนในห้องเรียน วิธีอวยกายพักแรม และวิธีควบคุม ส่งผลต่อความรู้ ความเข้าใจใน
มรคทางวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แตกต่างกัน ทั้งนี้จึงนำมาหาค่าคะแนนเฉลี่ยที่ปรับแล้วของ
ความรู้ ความเข้าใจ ในมรคทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่ม แล้ว
จึงนำมาเปรียบเทียบกันด้วย q-statistic ในลักษณะที่กลุ่มตัวอย่างเป็นอิสระ
ต่อกัน ดังแสดงในตาราง 4

ตาราง 4 เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่ปรับแล้วเป็นรายคู่ของคะแนน
ความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง		กลุ่มควบคุม	กลุ่มทดลอง 1	กลุ่มทดลอง 2
	$\bar{X}$	23.884	29.316	34.496
กลุ่มควบคุม	23.884	—	5.432	10.612 ^{**}
กลุ่มทดลอง 1	29.316		—	5.180 ^{**}
กลุ่มทดลอง 2	34.496			
r		2		3
$q_{.99}(r, 57)$		3.771		4.295
$\sqrt{MS_{error} / n} \cdot q_{.99}(r, 57)$		3.226		3.674

จากตาราง 4 แสดงว่า

1. กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีสอนในห้องเรียน มีความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่าวิธีควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 1.1
2. กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่าวิธีควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 1.2
3. กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่า กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีสอนในห้องเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 1.3

ตอนที่ 3 เปรียบเทียบทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง
จากคะแนนการสอบครั้งหลัง โดยใช้คะแนนการสอบครั้งแรกเป็นตัวแปรร่วม ดังแสดงใน
ตาราง 5 และตาราง 6

ตาราง 5 ถ้านัยสำคัญของการวิเคราะห์ความแปรปรวนรวมของคะแนนทัศนคติต่อมรดกทาง
วัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง

	Source of Variation			F
	between	within	total	
SS _x	1058.85	15154.20	16213.05	
SS _y	10454.20	28031.00	38485.20	
SP	767.40	12417.30	11649.90	
SS _y	12257.85	17856.31	30114.16	
df	2	56	58	
MS _y	6128.934	318.862		19.221**

$$F .01 = 5.101, df = 2, 56$$

จากตาราง 5 แสดงว่า ทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ภายหลังการทดลอง
ของกลุ่มตัวอย่าง อันได้แก่ กลุ่มทดลอง 1 กลุ่มทดลอง 2 และกลุ่มควบคุม มีความ
แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หมายความว่า วิธีสอนในห้องเรียน วิธีอยู่
กายพักแรม และวิธีควบคุม ส่งผลต่อทัศนคติ ต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แตกต่างกัน
ดังนั้นจึงนำมาหาค่าคะแนนเฉลี่ยที่ปรับแล้วของทัศนคติ ต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่ม
ตัวอย่างแต่ละกลุ่ม แล้วจึงนำมาเปรียบเทียบกันด้วย q-statistic ในลักษณะที่กลุ่ม
ตัวอย่างเป็นอิสระต่อกัน ดังแสดงในตาราง 6

ตาราง 6 เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่ปรับแล้วเป็นรายคู่ของคะแนนทัศนคติ
ต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง		กลุ่มควบคุม	กลุ่มทดลอง 1	กลุ่มทดลอง 2
	$\bar{X}$	258.53	275.86	311.05
กลุ่มควบคุม	258.53	-	17.33**	52.52**
กลุ่มทดลอง 1	275.86		-	35.19**
กลุ่มทดลอง 2	311.05			-
r			2	3
$q_{.99}(r, 57)$			3.771	4.295
$\sqrt{MS_{error}/n} \cdot q_{.99}(r, 57)$			15.057	17.149

จากตาราง 6 แสดงว่า

1. กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีสอนในห้องเรียน มีทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นสูงกว่าวิธีควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 2.1
2. กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นสูงกว่าวิธีควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 2.2
3. กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อ 2.3

บทย่อ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทย่อ

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

เพื่อเปรียบเทียบผลของการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นระหว่างกลุ่มทดลองที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียนกับวิธีควบคุม วิธีอยู่ค่ายพักแรมกับวิธีควบคุม และวิธีสอนในห้องเรียนกับวิธีอยู่ค่ายพักแรม ที่มีต่อความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติ ต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของเด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษาทดลองครั้งนี้ เป็นเด็กวัยรุ่นที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาของโรงเรียนในจังหวัดจันทบุรี ปีการศึกษา 2523 จำนวน 60 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม และกลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

2.1 แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี

2.2 แบบสอบถามวัดทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี

2.3 โครงการสอนเพื่อถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีสอนในห้องเรียนและวิธีอยู่ค่ายพักแรม

3. วิธีดำเนินการรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนตามลำดับดังนี้

3.1 นำแบบทดสอบความรู้ ความเข้าใจ และแบบสอบถามทัศนคติไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม ก่อนดำเนินการทดลองถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม

3.2 คำเนินการทดลองดังนี้

กลุ่มที่ 1 ทดลองถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนในห้องเรียน โดยสอนติดต่อกันเป็นเวลา 3 วัน คิดเป็นจำนวนชั่วโมงสอนได้ 14 ชั่วโมง ตามโครงการสอนที่ปรากฏในภาคผนวก ก

กลุ่มที่ 2 ทดลองถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม โดยสอนติดต่อกันเป็นเวลา 3 วัน คิดเป็นจำนวนชั่วโมงสอนได้ 14 ชั่วโมง ตามโครงการสอนที่ปรากฏในภาคผนวก ก

กลุ่มที่ 3 ไม่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียน และวิธีอยู่ค่ายพักแรม ถือเป็นกลุ่มควบคุม

หมายเหตุ การทดลองการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น กลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 ให้อยู่สอนคนเดียวกัน

3.3 นำแบบทดสอบวัดความรู้ ความเข้าใจ และแบบสอบถามวัดทัศนคติ ไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดหลังการทดลองถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมแล้ว

3.4 นำผลที่ได้จากแบบทดสอบและแบบสอบถาม มาทำการวิเคราะห์ เพื่อทดสอบสมมติฐานต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. หาค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติจากการสอบครั้งแรกและการสอบครั้งหลัง

2. เปรียบเทียบความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม หลังจากสิ้นสุดการทดลองด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม ใช้คะแนนจากการทดสอบก่อนการทดลองเป็นตัวแปรร่วม และทดสอบคะแนนเฉลี่ยที่ปรับแล้วที่ละคู่ด้วย

q-statistic

3. เปรียบเทียบทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม หลังจากสิ้นสุดการทดลอง ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนรวม ใช้คะแนนจากการทดสอบ ก่อนการทดลองเป็นค่าแปรปรวนและทดสอบคะแนนเฉลี่ยที่ปรับแล้วที่ละคู่ด้วย q -statistic

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผลการเปรียบเทียบความรู้ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีสอนในห้องเรียน วิธีอยู่ค่ายพักแรม และวิธีควบคู่กัน มีความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพบว่า

1.1 กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีสอนในห้องเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่ากลุ่มควบคู่กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

1.2 กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่า กลุ่มควบคู่กัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

1.3 กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่า กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. ผลการเปรียบเทียบทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีสอนในห้องเรียน วิธีอยู่ค่ายพักแรมและวิธีควบคู่กัน มีทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพบว่า

2.1 กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีสอนในห้องเรียนมีทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นดีกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2.2 กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ดีกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2.3 กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ดีกว่ากลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

1. ผลการเปรียบเทียบความรู้ ความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม หลังการทดลอง ปรากฏว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียน และวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่ากลุ่มควบคุม ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียนและวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ และกิจกรรมหลายประเภท ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ มากกว่ากลุ่มควบคุม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวัตต์ (Watts. 1965 : 1591- A) เติ้มควง เศรษฐจินดา (เติ้มควง เศรษฐจินดา 2514 : 68 - 70) และเผชิญ กิจระการ (เผชิญ กิจระการ 2514 : 54 - 55) นอกจากนี้ยังสนับสนุนงานวิจัยของ เดอร์แอนเคอร์สัน (อ้างจาก เป็รื่อง กุมุท 2519 : 40 - 41) ซึ่งได้เปรียบเทียบการใช้หนังสือคู่มือ ฟิล์มสตริป ภาพยนตร์ และทั้งสามสิ่งนี้รวมกัน กับการสอนในชั้นตามปกติ โดยทำการวิจัยกับนักเรียนเกรดเก้า เรื่องวิถีใช้สมุคโทรศัพท์ เขาพบว่าการใช้สื่อแต่ละอย่าง ให้ผลทางการเรียนรู้สูงกว่าการสอนตามปกติอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนการเรียนจากสื่อทั้งสามรวมกัน

ให้ผลสูงกว่ากลุ่มอื่นทุกกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญ จึงสรุปได้ว่าการใช้อุปกรณ์และกิจกรรมต่างๆ ในการเรียนการสอน ย่อมส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น

นอกจากนี้ผลการวิจัยครั้งนี้ยังปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ความเข้าใจในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้วิธีสอนในห้องเรียน ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของสกีลแมน (Skillman, 1959 : 1958) ซึ่งพบว่า ผลการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมนอกห้องเรียนจะสูงกว่าผู้ที่ไม่ร่วมกิจกรรม

การที่ผู้เรียนได้รับผลสัมฤทธิ์สูงในการถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม เป็นเพราะผู้เรียนมีความสนใจในกิจกรรมของวิธีอยู่ค่ายพักแรม ซึ่งสนับสนุนงานวิจัยของฮัมฟรีย์ (Humphrey อ้างจาก สุมาลี แจบเกาะ 2519 : 30 - 40) ซึ่งพบว่า เด็กนักเรียนส่วนใหญ่มีความสนใจในกิจกรรมนอกโรงเรียนมาก และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับกิจกรรมนอกโรงเรียนมีค่าเป็นบวก

จากสิ่งที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด ย่อมเป็นไปตามสมมติฐานที่ว่า กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ ความเข้าใจมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้วิธีสอนในห้องเรียน

2. ผลการเปรียบเทียบทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ของกลุ่มตัวอย่าง หลังการทดลองแล้ว ปรากฏว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้วิธีสอนในห้องเรียน และวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีทัศนคติที่ดีต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นสูงกว่ากลุ่มควบคุมซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า

การถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย วิธีสอนในห้องเรียน และวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีกิจกรรมต่าง ๆ และอุปกรณ์ในการสอน ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่ถูกต้องและชัดเจน จึงเกิดความรู้ ความเข้าใจ ถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในทางที่ดีขึ้น สนับสนุนงานวิจัยของ บรุคเกอร์ (Brucker. 1977 : 4294-A) ซึ่งพบว่า บทเรียนโมเดลทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดีขึ้น

นอกจากนี้ผลงานวิจัยเรื่องทัศนคติที่ยังสนับสนุนงานวิจัยของ ชูชาติ มาแสง (ชูชาติ มาแสง 2521 : 25) ซึ่งพบว่าการใช้หน่วยการเรียนรู้การสอนเป็นกิจกรรมในการสอนภาษาไทย ทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทัศนคติ และความคงทนในการเรียนรู้นสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ

สำหรับการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม ทำให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดีขึ้นกว่าวิธีสอนในห้องเรียน เพราะวิธีอยู่ค่ายพักแรม ผู้เรียนได้พบบรรยากาศตามธรรมชาติ มีความเป็นกันเองระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ไม่เคร่งครัดระเบียบวินัย ได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เบร์แรนีส (Beranis. 1974 : 1892-A) ซึ่งพบว่านักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมพิเศษระหว่างปิดภาคเรียน มีทัศนคติต่อฤดูกาลต่าง ๆ ดีขึ้นมาก

วิธีอยู่ค่ายพักแรมเป็นการถ่ายทอดให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทั้งทางด้านทฤษฎี และปฏิบัติควบคู่กันไป จึงทำให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีขึ้น เช่นเดียวกับผลงานวิจัยของ บาร์โทส (Bartos. 1973 : 3249-A) ที่ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลการให้นักศึกษาคูได้รับประสบการณ์นอกสถานที่ และประสบการณ์ในชั้นเรียนวิชาการศึกษา ในมหาวิทยาลัยเวอร์จิเนียตะวันตก โดยสุ่มตัวอย่างจากนักศึกษาคู 487 คน โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม พบว่ากลุ่มที่ได้รับประสบการณ์นอกสถานที่ ซึ่งได้รับการฝึกฝนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติพร้อมกันไป มีความเจริญงอกงามในทุกด้านไปในทางบวกมากที่สุด

จากที่กล่าวมานี้ จึงเป็นการสนับสนุนผลงานวิจัยครั้งนี้ ที่ว่ากลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีทัศนคติสูงกว่าวิธีสอนในห้องเรียน

ข้อเสนอแนะ

1. ทางการศึกษา

1.1 ควรจะจัดเนื้อหาวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้าในหลักสูตรของชั้นมัธยมศึกษาของแต่ละจังหวัด

1.2 ในการประชุม ครูและผู้บริหาร ควรมีการชี้แจงให้ทุกคนเห็นความสำคัญที่จะช่วยกันรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ตลอดไป โดยการปลูกฝังวัฒนธรรมให้แก่นักเรียนในชีวิตประจำวัน และส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ทุกหน่วยงานจัดขึ้น

1.3 สำหรับโรงเรียนที่ส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมอยู่แล้วควรส่งเสริมและแนะนำครูให้นำวิธีการถ่ายทอด โดยการอยู่ค่ายพักแรมไปใช้ในการสอนด้วย

1.4 ในการเข้าค่ายพักแรมของลูกเสือ ยุวกาชาด และเนตรนารี ควรมีการนำวัฒนธรรมท้องถิ่นจัดอยู่ในโปรแกรมด้วย

2. ทางการวิจัย

2.1 ควรมีการเปรียบเทียบความรู้ และทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นกับตัวแปรอิสระต่าง ๆ เช่น เพศ อายุ การอบรมเลี้ยงดู ฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคม

2.2 ควรมีการติดตามผลว่าความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติของผู้เรียน มีความคงทนหรือไม่

2.3 ควรเพิ่มวิธีการที่จะวัดพฤติกรรมอื่นที่มีต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งไม่สามารถจะวัดได้โดยใช้แบบทดสอบและแบบสอบถาม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรรณิการ์ อักษรกุล วัฒนธรรมและบุคลิกภาพ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพฯ 2521 174 หน้า
- กุหลาบ มัลลิกะมาส คติชาวบ้าน โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง 2516 293 หน้า
- เกษม อุทยานิน สังคมวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2506 346 หน้า
- คณะกรรมการฝ่ายวัฒนธรรม "นโยบายฟื้นฟูและปรับปรุงวัฒนธรรม" งานวัฒนธรรมของคณะกรรมการแห่งชาติ กรุงเทพฯ 2515 170 หน้า
- คหกรรมศาสตร์แห่งประเทศไทย สมาคม คู่มือกลวิธีและเทคนิคการสอน มิตรนราการพิมพ์ กรุงเทพฯ 2517 102 หน้า
- จริญ พรหมอยู่ สังคมและวัฒนธรรมไทย โอเคียนส์ไตร์ กรุงเทพฯ 2523 163 หน้า
- ชม ภูมิภาค จิตวิทยาการเรียนการสอน ไทยวัฒนาพานิช 2516 238 หน้า
- ชัยนาค นาคบุปผา โลกของวัยรุ่น โรงพิมพ์แสงศิลป์ เชียงใหม่ 2515 328 หน้า
- ชูชาติ มาแสง การเปรียบเทียบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ระดับ ป.กศ.สูง เรื่องราชาศัพท์ และคำสุภาพ โดยใช้นิตยสารการเรียนการสอนตามปกติ
- ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. มศว ประสานมิตร 2521 46 หน้า อักษรสำเนา
- เต็มดวง เศวตจินดา การศึกษาเปรียบเทียบประโยชน์ของอุปกรณ์ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ ระหว่างสมุดคำขวัญภาพ และฟิล์มสตริปที่ใช้เป็นอุปกรณ์ประกอบการสอน กับการสอนแบบอธิบายโดยไม่ใช้อุปกรณ์การสอน หมวดวิชาสังคมศึกษา ในระดับประถมศึกษา ตอนปลาย ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2513 120 หน้า อักษรสำเนา

ทัศนีย์ มุสิกไชย การจัดค่ายพักแรม ประเสริฐอักษร 2508, 195 หน้า

นิพนธ์ สุขสวัสดิ์ วรรณคดีไทยเกี่ยวกับชนบทรรมนิยมประเพณี แผนกเอกสารและ
การพิมพ์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิชญ์โลก 2520,
188 หน้า

บุญมี นักเสียง ให้สัมภาษณ์เรื่องการทอเสื้อ ที่วิทยาลัยครูจันทบุรี ธันวาคม
2523

ประภาเพ็ญ สุวรรณ ทัศนคติ : การจัดการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรมอนามัย
ไทยวัฒนาพานิช 2520, 143 หน้า

ประสาธต์ หลักศิลา สังคมมนุษย์ในค่านิยมพฤติกรรมศาสตร์ คณะวิชามนุษยธรรมศึกษา
วิทยาลัยวิชาการศึกษา ม.ป.ป. 144 หน้า

ปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ เที่ยวทั่วไป โรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ 2519, 288 หน้า

เป็รื่อง กุมุท การวิจัยสื่อและนากรรมการสอน ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2519, 141
หน้า

เนติญ์ กิจระการ การศึกษาเปรียบเทียบผลการเรียนรู้เรื่องการวางแผนครอบครัว
จากการใช้ภาพยนตร์ ภาพยนตร์ และสื่อกล้ากับภาพ ของนักเรียนระดับประกาศ
นียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง ปีที่ 1 ปีการศึกษา 2514 วิทยานิพนธ์ กศ.ม.
วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2515 66 หน้า อักษรานา

พรณี ชูทัย จิตวิทยาการเรียนการสอน ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2520, 266 หน้า

พัชนี วรกวิน จิตวิทยาสังคม ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะวิชาครุศาสตร์
วิทยาลัยครูจันทระเกษม โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิงปากเกร็ด กรุงเทพฯ
2522, 175 หน้า

พูนพล อาสนจินดา, พ.อ. ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจประเทศไทย ไทยวัฒนาพานิช

2503, 154 หน้า

ภูมิเรียง อริยกะบุตร การเปลี่ยนแปลงจารีตประเพณีของบุคคลต่างรุ่นและมีสภาพ
แวดล้อมทางสังคมต่างกัน วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2512, 84 หน้า

ภาควิชาประวัติศาสตร์ จันทบุรี วิทยาลัยครูจันทบุรี 2520, 42 หน้า

มะลิ ศรีแก้ว นิทรรศการวัฒนธรรมไทยตะวันออก วิทยาลัยครูฉะเชิงเทรา ครั้งที่ 2
12 - 16 มกราคม 2523 โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม กทม. 211 หน้า

โมทยากร แผนที่ของไทย 72 จังหวัด พินยาการ 2514, 412 หน้า

บุษกร ศักดิ์เกษมศักดิ์ สังคมศาสตร์ : ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมมนุษย์ โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พระนคร 2515, 212 หน้า

บุษกรณ ศิริวงศ์ สัมภาษณ์ผู้ขับร้องเพลงโหง่ข้าว ที่หน่วยศึกษานิเทศก์ จังหวัด
จันทบุรี

ลวน สายยศ ความเชื่อมั่นแบบต่าง ๆ วารสารการพัฒนาศึกษา 2 : 81 - 94
กันยายน - ธันวาคม 2522

ละออ การุณยวนิช จริยศึกษาและการพัฒนาประเทศ วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ม.ป.ป. 120 หน้า

วิจิตรา ทการ, หลวง วัฒนธรรมสุโขทัย วิจิตรวาทการอนุสรณ์ เล่ม 2 (พระนคร)
พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ 2505,
117 หน้า

สมบัติ มหารศ การสอนคานิช ภาควิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม 2520

สมบูรณ์ แก่นตะเคียน การประเมินคุณค่าสิ่งพิมพ์ เพื่อการวิจัยขนบธรรมเนียม
ประเพณีไทย หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว
2519, 309 หน้า

สมสรร วงษ์น้อย เอกสารประกอบการสอนวิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย

สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

2521, 89 หน้า

ส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, องค์การ อ.ส.ท. ปีที่ 21 ฉบับที่ 10

พฤษภาคม 2514

เสรีรโกเศศ วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย สำนักพิมพ์คลังวิทยา วังบูรพา

2516, 492 หน้า

เสรี เปรมฤทัย เที่ยวเมืองไทย 71 จังหวัด ประมวลสาส์น 2515, 668 หน้า

สุชีพ ปุณฺณภาพ "ประชานิเทศก์" วัฒนธรรมวิทยา อันดับที่ 3 สำนักวัฒนธรรม

ทางจิตใจ สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ 2500, 86 หน้า

สุพัทรา สุภาพ สังคมและวัฒนธรรมไทย : คำนิยม ครอบครัวยุค ศาสนา ประเพณี

ไทยวัฒนาพานิช 2518, 182 หน้า

สมาลี แจบเกาะ เจตนคติของอาจารย์ใหญ่ ครู และนักเรียนระดับมัธยมศึกษาของ

โรงเรียนรัฐบาล ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีต่อการจกกิจกรรมของนักเรียน

ปริญญาบัณฑิต กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2519,

129 หน้า อักสำเนา

อภิรมย์ ณ นคร และคณะ การบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง

280 หน้า อักสำเนา

อนันต์ ศรีโสภณ สถิติเบื้องต้น ไทยวัฒนาพานิช 2521, 376 หน้า

✓ อนุমানราชชน, พระยา วิวัฒนาการแห่งวัฒนธรรม เสรีรโกเศศ โรงพิมพ์ไทยบริการ

2496, 40 หน้า

อังคณา สายยศ วิธีการวิจัยทางการศึกษา สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ม.ป.ป. 256 หน้า

✓ อานนท์ อาภาภิรม สังคมวิทยา สำนักพิมพ์แพรวพิทยา กรุงเทพฯ 2516, 182 หน้า

เอนก นาวิกมูล เพลงนอกคตวรรณ สำนักพิมพ์การเวก 2521, 382 หน้า

Beranis, Theodore A., "A Study of the Effects of A 45 - 15 Continuous School Year Experience and Student Vocation Activities and Attitude," Dissertation Abstracts, 35 : 1892 - A, October, 1974.

Brucker, Benjamin Wayne, Jr. "Teacher Preparation in Elementary School Language Arts : The Development of a Modular Approach," Dissertation Abstracts. Vol. 37, No. 7, January, 1977, p. 4294-A.

Cuber, J.F. Sociology : A Synopsis of Principles. New York, Apple - Century - Crofts Co, 1955, 652 p.

Ferguson, George A. Statistic Analysis in Psychology and Education. McGraw-Hill, New York, 1966, 446 p.

Good, Carter V. Dictionary of Education. New York, McGraw-Hill, 1973, 681 p.

Linquist, E.F. Design and Analysis of Experiments in Psychology and Education. Boston, Houghton Mifflin, Co., 1953, 393 p.

Malinowski, Bronislaw. "Culture," Encyclopaedia of the Social Sciences, IV. 1931.

Merril, F.E. Society and Culture : An Introduction to Sociology. (3rd ed.) Englewood Cliffs, N.J. : Prentice Hall, 1965, 618 p.

Remmers, H.H. and Bage, N.L. Educational Measurement and Evaluation.

Harper & Brothers Publishers, New York, 1955, 650 p.

Skillman, John Harold. "A Study of the Relationship between

Participation in Various Types of Extra-Class Activities and

Academic Performance in Three Private Japanese Secondary Schools,"

Dissertation Abstracts. 19 : 1958 February, 1959.

Watt, Ann Rerem. "Conceptual Classification of Certain Geographic

Terms Through the Use of Five Presentation Modes," Dissertation

Abstracts, Vol. 26, (3): 1519-A, September, 1965.

Winer, B.J. Statistical Principle in Experimental Design. McGraw-

Hill Book, Inc., New York, 1962.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

ตารางกำหนดน้ำหนัก เนื้อหา และข้อสอบ

ตารางกำหนดน้ำหนักเนื้อหาและข้อสอบ

เนื้อเรื่อง	จำนวน ชั่วโมง ที่สอน	จำนวน ข้อทดสอบ ความรู้	จำนวนแบบ ทดสอบ ทัศนคติ	จุดมุ่งหมาย	ข้อสอบ
1. <u>ศาสนาอิสลาม</u> 1.1 <u>วรรณกรรมพื้นบ้าน</u> 1.1.1 นิทานชาวบ้าน - พระนางกาไวและ เมืองกาไว - ชื่อเมืองจันทร์บุรี 1.1.2 เพลงพื้นบ้าน - เพลงโหงสาว	1	4	4	1. บอกจุดประสงค์ของการเล่านิทาน ชาวบ้านได้ 2. บอกลักษณะของนิทานชาวบ้านได้ 3. บอกประโยชน์ที่ได้รับจากการฟัง นิทานได้ 1. บอกจุดมุ่งหมายของการร้องเพลง พื้นบ้านได้ 2. บอกลักษณะของเพลงพื้นบ้านได้ 3. บอกความหมายของคำบางคำ ในเพลงพื้นบ้านได้	<u>ข้อสอบความรู้</u> ข้อ 1 - 4 <u>แบบสอบถามทัศนคติ</u> ข้อ 1 - 4 <u>ข้อสอบความรู้</u> ข้อ 5 - 9 <u>แบบสอบถามทัศนคติ</u> ข้อ 5 - 9

เนื้อเรื่อง	จำนวน ชั่วโมง ที่สอน	จำนวน ข้อทดสอบ ความรู้	จำนวนแบบ สอบถาม ทัศนคติ	จุดมุ่งหมาย	ข้อสอบ
2. <u>สาขามนุษยศาสตร์</u> 2.1 <u>ประวัติศาสตร์</u> - สภาพภูมิประเทศ - ประวัติเมืองจันทบุรี สมัยกรุงธนบุรีและ กรุงรัตนโกสินทร์ 2.2 <u>โบราณสถาน</u> <u>โบราณวัตถุ</u> - ศาสนาพระเจดีย์ มหาราช - ศาสนาเป็นวง - วัตถุอื่น - ปอผีพินาศ และ ปอผีพินาศปัจจุบัน	2-30	12	10	1. บอกสภาพภูมิประเทศ และสภาพ ทั่วไปของจังหวัดได้ 2. บอกประวัติความเป็นมาของจังหวัด ในสมัยต่าง ๆ ได้	<u>ข้อสอบความรู้</u> ข้อ 10 - 21 <u>แบบสอบถามทัศนคติ</u> ข้อ 10 - 19
	5	15	16	1. บอกสถานที่ตั้งของโบราณสถาน โบราณวัตถุบางอย่างได้ 2. บอกลักษณะของโบราณสถาน โบราณวัตถุบางอย่างได้ 3. บอกประวัติของโบราณสถาน โบราณวัตถุได้ 4. บอกความสำคัญของโบราณสถาน โบราณวัตถุได้	<u>ข้อสอบความรู้</u> ข้อ 22 - 36 <u>แบบสอบถามทัศนคติ</u> ข้อ 20 - 35

เนื้อเรื่อง	จำนวน ชั่วโมง ที่สอน	จำนวน ข้อทดสอบ ความรู้	จำนวนแบบ สอบถาม ทัศนคติ	จุดมุ่งหมาย	ข้อสอบ
- อนุสรณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่น้ำตกคลองนารายณ์หรือน้ำตกสระบาป - อนุสรณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่น้ำตกพริ้ว - ศักดิ์และคุณานุคุณ - ภูเขาพุดยอแขวน - รัชโยธยานิมิตร - ภูเขาพระบาทหรือเขาชีโอนบุรี					

เนื้อเรื่อง	จำนวน ตัวโน้ต ที่เล่น	จำนวน ข้อทดสอบ ความรู้	จำนวนแบบ ทดสอบ ทัศนคติ	จุดมุ่งหมาย	ข้อสอบ
3. <u>สาขาสว่างมีมือ</u> - การทอเสื้อ - การเย็บโปนพลอย	2	9	10	1. บอกถึงสาเหตุที่มาของงานช่างมีมือได้ 2. บอกวิธีการทอเสื้อและเย็บโปนพลอย ได้ตามลำดับขั้น 3. บอกประโยชน์ที่ได้รับจากการทอเสื้อ และเย็บโปนพลอยได้	<u>ข้อสอบความรู้</u> ข้อ 37 - 45 <u>แบบสอบถามทัศนคติ</u> ข้อ 36 - 45
4. <u>สาขาคหกรรมศิลป์</u> - ต้มหมูชะมวง - กวยเตี๋ยวผักเป็ด - รับประทานอาหารกลางวัน	2	8	8	บอกวิธีการทำอาหารทั้ง 2 ชนิด ได้ ถูกต้อง	<u>ข้อสอบความรู้</u> ข้อ 46 - 53 <u>แบบสอบถามทัศนคติ</u> ข้อ 46 - 53 <u>แบบสอบถามทัศนคติ</u> ข้อ 54 - 70

หมายเหตุ

- เนื้อเรื่องที่ศึกษาค้นคว้า

ภาคผนวก ข.

- แบบทดสอบวัดความรู้ ความเข้าใจ ในมรคททางวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี
- ค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนก ของแบบทดสอบวัดความรู้ ความเข้าใจ
- แบบสอบถาม วัดทัศนคติต่อมรคททางวัฒนธรรมท้องถิ่น จังหวัดจันทบุรี
- ค่าอำนาจจำแนก วิเคราะห์ตามรายข้อของแบบทดสอบวัดทัศนคติ

แบบทดสอบความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี

แบบทดสอบนี้เป็นแบบทดสอบที่เกี่ยวกับความรู้ ในวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี ได้แก่ทางด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปะ โขนนาการ ประวัติศาสตร์ ขอให้นักเรียน
ตอบแบบทดสอบตามความรู้ที่นักเรียนมีอยู่ โดยจะมีข้อที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียวเท่านั้น
ในการตอบคำถามแต่ละข้อในแบบทดสอบ จะไม่มีผลต่อการเรียนของนักเรียนแต่อย่างใด

ขอขอบคุณนักเรียนทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ

วิธีตอบแบบทดสอบ

ให้กากบาท (X) ลงบนตัวอักษรที่ถูกต้องที่สุด ซึ่งจะมีเพียงคำตอบเดียว
ในแต่ละข้อ

ตัวอย่าง

๐. จันทบุรีเป็นเมืองที่อยู่ทางทิศใดของประเทศไทย

ก. เหนือ

ข. ตะวันตก

ค. ตะวันออก

ง. ใต้

(แสดงว่าผู้ตอบเลือกข้อ ก เป็นข้อที่ถูกต้องที่สุด)

ตาราง ค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนก ของแบบทดสอบวัดความรู้ ความเข้าใจ
ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี

ข้อที่	p	r	ข้อที่	p	r	ข้อที่	p	r
1	.42	.34	22	.68	.72	43	.44	.30
2	.84	.30	23	.21	.31	44	.71	.56
3	.32	.41	24	.54	.27	45	.52	.58
4	.39	.28	25	.26	.41	46	.29	.34
5	.42	.20	26	.46	.41	47	.52	.44
6	.27	.32	27	.60	.39	48	.21	.57
7	.25	.52	28	.29	.26	49	.39	.28
8	.46	.34	29	.26	.32	50	.58	.49
9	.35	.29	30	.59	.62	51	.24	.24
10	.44	.46	31	.24	.24	52	.94	.47
11	.67	.24	32	.56	.65	53	.52	.44
12	.52	.30	33	.59	.56			
13	.35	.29	34	.69	.58			
14	.76	.25	35	.57	.59			
15	.70	.46	36	.71	.26			
16	.67	.60	37	.52	.51			
17	.52	.51	38	.29	.34			
18	.68	.41	39	.30	.38			
19	.38	.61	40	.70	.48			
20	.67	.60	41	.50	.26			
21	.60	.53	42	.56	.65			

แบบสอบถามวัดทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี

คำชี้แจงในการตอบแบบสอบถาม

1. แบบสอบถามฉบับนี้ต้องการถามความรู้สึกหรือการกระทำบางอย่างของนักเรียนที่เกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรมและเรื่องทั่ว ๆ ไป ขอให้นักเรียนอ่านแล้วพิจารณาว่านักเรียนมีลักษณะนิสัย ความรู้สึก ความคิด หรือเคยปฏิบัติตรงกับข้อเท็จจริงในข้อความนั้นมากน้อยเพียงใด
2. วิธีตอบแบบสอบถาม

ในการตอบแบบสอบถาม โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ลงบนตัวเลขซึ่งอยู่ท้ายข้อของแต่ละหัวข้อ

หมายเลข 5	หมายถึง	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
หมายเลข 4	หมายถึง	เห็นด้วย
หมายเลข 3	หมายถึง	ไม่คัดค้านใจ
หมายเลข 2	หมายถึง	ไม่เห็นด้วย
หมายเลข 1	หมายถึง	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

ตัวอย่าง

0. ควรส่งเสริมความรู้ในคุณค่าทางวัฒนธรรม 5 4 3 2 1
ให้แพร่หลายออกไป
(แสดงว่าผู้ตอบเห็นด้วยอย่างยิ่งที่จะให้มีการส่งเสริมความรู้ในคุณค่าทางวัฒนธรรมให้แพร่หลายออกไป)
3. คำตอบของนักเรียนจะไม่มีคำตกขาวหรือผิด ข้อสำคัญขอให้นักเรียนตอบแบบสอบถามให้ตรงสภาพความเป็นจริง ของนักเรียนให้มากที่สุด คำตอบของนักเรียนจะไม่มีผลกระทบกระเทือนต่อการเรียนของนักเรียนแต่อย่างใด แต่จะมีประโยชน์ในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่ชนรุ่นหลังต่อไปอีกด้วย

- ๐. นิทานชาวบ้านให้ความสนุกสนาน เพลิดเพลินน้อยกว่านิทานต่างชาติ
- ๐. ไม่จำเป็นที่เราจะต้องรู้เรื่องประวัติของจังหวัด
- ๐. เมื่อท่านไปสถานที่โบราณ ท่านนิยมเซ็นชื่อเป็นที่ระลึก
- ๐. ค่ายเนินวงทำให้ข้าพเจ้าระลึกถึงวีรกรรมของบรรพบุรุษ

หมายเหตุ

ฉบับสมบูรณ์อยู่ที่ภาควิชา คณະมนุสยศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ตาราง ค่าอำนาจจำแนกวิเคราะห์ตามรายข้อของแบบสอบถามทัศนคติ ต่อมรดกทาง
วัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี

ข้อที่	t	ข้อที่	t	ข้อที่	t
1	2.44	25	2.22	49	4.60
2	2.26	26	2.52	50	3.50
3	2.82	27	3.55	51	3.28
4	2.24	28	4.80	52	3.05
5	2.85	29	3.89	53	3.97
6	3.86	30	2.34	54	3.28
7	3.44	31	3.82	55	3.25
8	2.12	32	4.18	56	4.04
9	2.97	33	4.88	57	3.64
10	4.62	34	3.23	58	4.47
11	3.21	35	6.21	59	3.57
12	2.37	36	3.58	60	3.54
13	2.35	37	3.08	61	4.03
14	2.82	38	3.85	62	3.42
15	2.29	39	4.09	63	3.00
16	2.85	40	3.21	64	4.00
17	4.36	41	2.29	65	3.31
18	3.97	42	3.16	66	4.13
19	3.49	43	2.79	67	2.69
20	2.57	44	5.50	68	3.10
21	2.89	45	3.52	69	2.11
22	2.57	46	2.88	70	3.50
23	2.89	47	2.60		
24	2.46	48	2.64		

ภาคผนวก ค.

โครงการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี

โครงการถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี

จำนวนชั่วโมง ที่สอน	เนื้อเรื่อง	จุดมุ่งหมาย	กิจกรรมการสอนในห้องเรียน	กิจกรรมการสอน โดยค่ายพักแรม
1	1. <u>สาขาคืออะไร</u> 1.1 <u>วรรณกรรมพื้นบ้าน</u> 1.1.1 นิทาน ชาวบ้าน - พระนางกาไว และเมืองกาไว - ชื่อเมืองจันทบุรี	1. บอกจุดประสงค์ของ การเล่านิทานได้ 2. บอกลักษณะของนิทาน ชาวบ้านได้ 3. บอกประโยชน์ที่ได้รับ จากการฟังนิทานได้	1. ครูซักถามนักเรียนว่าใครเคย ได้ยินผู้เฒ่าผู้แก่เล่านิทานให้ ฟังบ้าง ครูให้นักเรียนที่เคย ได้ยินได้ฟัง ออกมาเล่านิทาน ให้เพื่อนฟัง และให้เพื่อนใน ชั้นช่วยกันบอกสิ่งที่ได้รับจาก นิทานเรื่องนี้ 2. ครูอธิบายความหมายของนิทาน ชาวบ้าน และโยงไปสู่จุด ประสงค์ของการเล่านิทานชาว บ้านได้ว่า การที่เราได้รู้บาง สิ่งบางอย่างจากนิทานแสดงว่า นิทานเหล่านี้คงมีจุดประ สงค์ในการเล่า	เช่นเดียวกับกิจกรรม การสอนในห้องเรียน แต่แตกต่างกันที่ หมายเหตุ ข้อที่ 3

จำนวนชั่วโมง ที่สอน	เนื้อเรื่อง	จุดมุ่งหมาย	กิจกรรมการสอนในห้องเรียน	กิจกรรมการสอน โดยค่ายพักแรม
1.30	1.1.2 เพลงพื้นบ้าน เพลงโหงงขาว	1. บอกจุดมุ่งหมายของการ การร้องเพลงพื้นบ้านได้ 2. บอกลักษณะของเพลง พื้นบ้านได้ 3. บอกความหมายของคำ บางคำในเพลงพื้นบ้าน	3. ครูและนักเรียนช่วยกันอภิปรายถึงจุด ประสงค์และลักษณะของนิทานชาวบ้าน โดยครูช่วยอธิบายเพิ่มเติมและสรุป เป็นข้อ ๆ 4. ครูเล่านิทานชาวบ้านในจังหวัด จันทบุรี ให้เด็กเรียนฟังทีละเรื่อง 5. ครูให้นักเรียนช่วยกันบอกถึงสิ่งที่ได้รับ จากนิทานทั้ง 2 เรื่อง และความ จำเป็นที่จะต้องสืบทอด	1. ครูถามนักเรียน ว่าใครเคยได้ยิน เพลงพื้นบ้านบ้าง จากนั้นครู และ นักเรียนช่วยกัน บอกจุดมุ่งหมาย

จำนวนชั่วโมง ที่สอน	เนื้อเรื่อง	จุดมุ่งหมาย	กิจกรรมการสอนในห้องเรียน	กิจกรรมการสอน โดยศุภยพิทักษ์
			2. ครูเปิดเพลงเพลงหนึ่งของนักเรียนฟัง และถามนักเรียนว่าเป็นเพลงอะไร 3. ครูเปิดเพลงแล้วถามนักเรียนว่าเพลงนี้ของใคร เป็นเพลงประเภทใด ถามนักเรียนตอบไม่ได้ ครูเปิดเพลงประเภทอื่น ๆ ให้นักเรียนฟัง เช่น เพลงเกี่ยวกับชาว เพลงเรือ ฯลฯ จากนั้นครูจึงอธิบายลักษณะของเพลงพื้นเมืองให้นักเรียนฟัง 4. ครูเล่าประวัติความเป็นมาของเพลงโน้ต ชาวไทหนักเรียนฟังและให้นักเรียนช่วยกันบอกจุดมุ่งหมาย ลักษณะและความหมายของคำบางคำของเพลงโน้ตของชาว จากเพลงที่ครูได้เปิดให้นักเรียนฟังในตอนนี้ 5. ครูเปิดเพลงโน้ตของชาวอีกครึ่งหนึ่ง แล้วให้นักเรียนฝึกร้องตาม ขณะเดียวกันครูก็สาธิตการส่งฟางให้นักเรียนดูด้วย	และลักษณะของเพลงพื้นบ้าน 2. ครูพานักเรียนออกไปยังบริเวณสนามของโรงเรียน ซึ่งเตรียมวิทยากรและอุปกรณ์ต่าง ๆ พร้อมอยู่แล้ว 3. ครูเป็นผู้อธิบายอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบในการร้องเพลงพร้อมทั้งบรรยายประวัติความเป็นมาของเพลงโน้ตของชาว ความหมายของคำบางคำ ตลอดจนจุดมุ่งหมายและลักษณะของเพลงโน้ตให้นักเรียนเข้าใจ

จำนวนตัวโป่ง ที่สอน	เนื้อเรื่อง	จุดมุ่งหมาย	กิจกรรมการสอนในห้องเรียน	กิจกรรมการสอน โดยค่ายพักแรม
			6. ครูแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่ม ๆ แล้วให้นักเรียนแต่ละกลุ่มได้อ่านหรือลงในทำนองเพลงในท่อนของตัวเอง อาจจะเป็นวรรณคดีต่าง ๆ ก็ได้ โดยแต่งบทสั้น ๆ แล้วจึงให้นักเรียนแต่ละกลุ่มออกมาร้องให้เพื่อน ๆ ฟัง พร้อมทั้งแสดงท่าทางสง่างามประกอบการร้องด้วย	4. จากนั้นวิทยากรจะร้องเพลงในท่อนของตัวเองและแสดงท่าทางการสง่างามประกอบด้วยแล้วจึงให้นักเรียนออกไปส่งฟ้างพร้อมกัน โดยมีอีกกลุ่มหนึ่งแต่งเนื้อร้องลงในทำนองเพลงในท่อนของตัวเองออกไปร้องเพลงประกอบท่าทางการสง่างามด้วย โดยสลับกัน 2 กลุ่ม

จำนวนชั่วโมง ที่สอน	เนื้อเรื่อง	จุดมุ่งหมาย	กิจกรรมการสอนในห้องเรียน	กิจกรรมการสอน โดยค่ายพักแรม
2.30	2. สาขามนุษยศาสตร์ 2.1 ประวัติศาสตร์ - สภาพภูมิประเทศ - ประวัติเมือง จันทบุรี สมัยกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์	1. บอกสภาพภูมิประเทศ และสภาพทั่วไปของ จังหวัดได้ 2. บอกประวัติความเป็น มาของจังหวัดในสมัย ต่าง ๆ ได้	1. ครูสนทนากับนักเรียนเกี่ยวกับสภาพ ภูมิประเทศและสภาพทั่วไปของจังหวัด จันทบุรี โดยใช้ภาพประกอบคำถาม 2. ครูให้นักเรียนออกมาเล่าถึงการตั้งเมือง จันทบุรีของพระเจ้ากรุงธนบุรี จากนั้นครูก็ อธิบายเพิ่มเติม และเล่าเรื่องเกี่ยวกับจันทบุรี สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ให้นักเรียนฟัง โดยมี การซักถามนักเรียนระหว่างการเล่าด้วย 3. ครูฉายสไลด์ และให้นักเรียนเล่าถึงสภาพ ภูมิประเทศ สภาพทั่วไปของจังหวัด และ ประวัติของจังหวัดอีกครั้งหนึ่ง โดยครูช่วย นักเรียนสรุปด้วย	เสนอเกี่ยวกับกิจกรรม การสอนในห้องเรียน แยกต่างหากที่ หมายเหตุนที่ 3

จำนวนชั่วโมง ที่สอน	เนื้อเรื่อง	จุดมุ่งหมาย	กิจกรรมการสอนในห้องเรียน	กิจกรรมการสอน โดยค่ายพักแรม
5	2.2 โบราณสถาน โบราณวัตถุ - ศาสนพระเจาศาตกาสิน มหาราช - ศาสนในนาง - อุศอเรือ - ป้อมปืนพิณาศ และ ป้อมพิณาศ บังจามิตร - องค์พระบาทสมเด็จพระ พระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวที่นำตกคลอง นารายณ์หน้าตึก สระบบ - องค์พระบาทสมเด็จพระ พระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวที่นำตกพิว	1. บอกสถานที่ตั้ง ของโบราณสถาน โบราณวัตถุบาง อย่างได้ 2. บอกลักษณะของ โบราณสถาน โบราณวัตถุ โบราณวัตถุ บางอย่างได้ 3. บอกประวัติของ โบราณสถาน โบราณวัตถุได้ 4. บอกความสำคัญ ของโบราณสถาน โบราณวัตถุ	1. ครูตั้งถามนักเรียน ว่าใครรู้จักและเคย ไปเที่ยวโบราณสถาน โบราณวัตถุใน จังหวัดจันทบุรีบ้าง 2. ครูให้นักเรียนที่รู้จักออกมาช่วยกัน อธิบายสถานที่ตั้ง และลักษณะของ โบราณสถาน ประกอบภาพที่ครูเตรียมมา โดยครูคอยอธิบายเพิ่มเติมด้วย 3. ครูเล่านิยาย ความเป็นมาของโบราณ สถาน โบราณวัตถุแต่ละแห่งให้นักเรียน ฟังทุกคนให้นักเรียนอธิบายโบราณสถาน โบราณวัตถุจบแล้ว โดยให้นักเรียนดูภาพ และฉายใส่อุปกรณ์ประกอบการบรรยาย 4. ในกรณีที่โบราณสถาน โบราณวัตถุบาง แห่งเกี่ยวข้องกับประวัติของจังหวัด ครูจะทบทวนประวัติของจังหวัดโดยการ ชักถามนักเรียนประกอบกันไปด้วย	1. ครูตั้งถามนักเรียน เกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ ที่นักเรียน รู้จัก 2. ครูแนะนำให้นักเรียน รู้จักกับวิทยาการ วิทยาการจะเป็นผู้นำ นักเรียนไปชมโบราณ สถาน โบราณวัตถุ ตลอดจนบรรยายสิ่ง ต่าง ๆ ให้นักเรียน ทราบ 3. ครูให้นักเรียนศึกษาค้นคว้า เรื่องที่ของการทราบ นอกเหนือการบรรยาย จากวิทยากร

จำนวนชั่วโมง ที่สอน	เนื้อเรื่อง	จุดมุ่งหมาย	กิจกรรมการสอนในห้องเรียน	กิจกรรมการสอน โดยค่ายพักแรม
	- ตึกแดงและคุกผู้ใหญ่ - ภูเขาพลอยแหวน - วัดโยธานิมิตร - เขาพระบาทหรือเขาศิขณภูมิ		5. ครูให้นักเรียนช่วยกันอภิปรายถึงความสำคัญของโบราณสถาน โบราณวัตถุ โดยครูช่วยสรุปใจความสำคัญ 6. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปสถานที่ต่างลักษณะ ประวัติของโบราณสถาน โบราณวัตถุทั้งหมดออกครึ่งหนึ่ง	4. เมื่อกลับมาถึงโรงเรียน ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปสิ่งที่ได้พบได้เห็น มาอภิปรายครึ่งหนึ่ง
2	3. <u>สาขาช่างฝีมือ</u> - การทอเสื้อ - การเย็บในพลอย	1. บอกถึงสาเหตุที่มาของงานช่างฝีมือได้ 2. บอกวิธีการทอเสื้อและเย็บในพลอยได้ตามลำดับขั้น 3. บอกประโยชน์ที่ได้รับจากการทอเสื้อและเย็บในพลอย	1. ครูสนทนากับนักเรียนเกี่ยวกับงานช่างฝีมือในจังหวัดจันทบุรี 2. ครูซักถามนักเรียนเกี่ยวกับที่มาของงานช่างฝีมือ 3. ครูให้นักเรียนช่วยกันเล่าวิธีการในการทอเสื้อและเย็บในพลอย โดยครูช่วยอธิบายเพิ่มเติม	1. ครูสนทนากับนักเรียนเกี่ยวกับงานช่างฝีมือและที่มาของงานช่างฝีมือ 2. ครูพานักเรียนไปראהเย็บในพลอยและโรงงานทอเสื้อ โดยให้นักเรียนฟังคำบรรยายจากวิทยากรและคืนสู่ชีวิตการทำงาน

จำนวนชั่วโมง ที่สอน	เนื้อเรื่อง	จุดมุ่งหมาย	กิจกรรมการสอนในห้องเรียน	กิจกรรมการสอน โดยอยู่ค่ายพักแรม
			4. ครูแบ่งนักเรียนออกเป็น 4 กลุ่ม แล้วให้นักเรียนแต่ละกลุ่มออกมาทำตัวอย่างงานฝีมือ แล้วช่วยกันเขียนประโยชน์ที่ได้รับจากงานช่างฝีมือ แล้วออกมาวางงานหน้าชั้น 5. ครูช่วยนักเรียนสรุปประโยชน์ของงานช่างฝีมือ 6. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปเนื้อหาทั้งหมดอีกครั้งหนึ่ง	3. ครูให้นักเรียนสังเกตงานจากวิทยากร และช่างฝีมือไปตามความพอใจ 4. เมื่อกลับเข้าโรงเรียน ครูให้นักเรียนช่วยกันอภิปรายถึงประโยชน์ที่ได้รับจากงานช่างฝีมือ
2	4. สาขาศิลปะกรรมศิลป์ - คมหมั่มชะมวง - กายเบตยวณคปุ	บอกวิธีการทำอาหารหนึ่งชนิดได้อย่างถูกต้อง 2 ชนิดได้อย่างถูกต้อง	1. ครูสนทนากับนักเรียนเกี่ยวกับอาหารที่ชอบ และถามนักเรียนถึงอาหารพื้นเมืองของจังหวัดว่ามีอะไรบ้าง 2. ครูให้นักเรียนที่สามารถทำอาหารพื้นเมืองได้ ออกมาอธิบายขั้นตอนในการทำอีกครั้งหนึ่ง	เช่นเดียวกับกิจกรรมการสอนในห้องเรียน แต่แตกต่างกันที่หมายเหตุนอกที่ 3

จำนวนชั่วโมง ที่สอน	เนื้อเรื่อง	จุดมุ่งหมาย	กิจกรรมการสอนในห้องเรียน	กิจกรรมการสอน โดยอยู่ค่ายพักแรม
			3. ครูและนักเรียนช่วยกันทำอาหาร พื้นเมือง โดยครูเตรียมอุปกรณ์ ในการทำอาหารไว้ให้ 4. ครูและนักเรียนร่วมกันรับประทาน อาหารที่ปรุงเสร็จเรียบร้อยแล้ว 5. ครูและนักเรียนช่วยกันสรุปถึง ประโยชน์ที่ได้รับจากอาหาร พื้นเมือง	

หมายเหตุ

1. เนื้อเรื่องคู่ที่ภาคผนวก ง.

2. วิทยากร และสื่อการสอน

1. นิทานเรื่องพระนางกาไวและเมืองกาไว นิทานชื่อเมืองจันทบุรี

วิทยากร	อาจารย์สุชาร์กัณ	สุคนธ์รัตน์
สื่อการสอน	-	

2. เพลงโหม่งข้าว

วิทยากร	คุณยาย ทรัพย์ทรง	เชมะรัตน์
	คุณลุง แว	มากสิน
	คุณป้า แต้	อ้วน
	คุณลุง ปราน	มากสิน
	คุณป้า ออง	นาสวน
	คุณลุง เป็ด	นาสวน
สื่อการสอน	อุปกรณ์การส่งฟาง	เทพ

3. ประวัติศาสตร์

วิทยากร	อาจารย์วิชัย	อรรณมาโนชญ์
สื่อการสอน	ภาพ สไลด์	

4. โบราณสถาน โบราณวัตถุ

วิทยากร	อาจารย์ อมรรัตน์	ถนนมสิน
	อาจารย์ สมหวัง	วิเชียรพันธ์
	อาจารย์ วิทยา	ไทยตรง
สื่อการสอน	ภาพ สไลด์	

5. การทอเสื้อ

วิทยาการ	อาจารย์บุญมี	นักเรียน
สื่อการสอน	เสื้อและอุปกรณ์ในการทอเสื้อ	

6. การเจียรไนพลอย

วิทยาการ	คุณมงคล ชมนี่
สื่อการสอน	พลอยและอุปกรณ์ในการเจียรไนพลอย

7. ท้มหมูชะมวง

กวยเตี๋ยวลูกหมู

วิทยาการ	อาจารย์ สุธารัตน์	สุคนษรัตน์
	อาจารย์ วิทยา	ไทยตรง
สื่อการสอน	เครื่องปรุงและอุปกรณ์ในการทำอาหาร	

3. การสอนด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม แตกต่างจากวิธีสอนในห้องเรียน ดังนี้

- มีเกมต่าง ๆ และกิจกรรมรอบกองไฟประกอบการเรียนการสอน
- นักเรียนทำตัวตามสบาย ไม่เคร่งครัดเรื่องระเบียบวินัย
- นักเรียนได้ไปทัศนศึกษาสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา และมีความสัมพันธ์ในหมู่เพื่อนเป็นอย่างดี

ภาคผนวก ง.

เนื้อเรื่องเกี่ยวกับความรู้ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดจันทบุรี

ความรู้ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดจันทบุรี

สาขาศิลปะ

1.1 วรรณกรรมพื้นบ้าน

1.1.1 นิทานชาวบ้าน เป็นการเล่านิทานซึ่งเป็นเรื่องเก่าแก่ก่อนประวัติศาสตร์ และเป็นที่ยอมรับแพร่หลายทั่วไปในทุกชนชั้น นับตั้งแต่พระราชามาถึงคนยากจน ถึงแม้ว่าเรื่องในนิทาน จะแตกต่างกันไปตามภาคต่าง ๆ ของโลก แต่ก็มีจุดประสงค์ร่วมกันดังนี้คือ (กุหลาบ มวลสีกะมาส 2516 : 99 - 106)

1. เพื่อเป็นเครื่องบันเทิงใจในยามว่าง
2. เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ และเสริมสร้างปัญญา
3. เพื่อเป็นคติสอนใจ สอนความประพฤติต่าง ๆ

ลักษณะของนิทานชาวบ้าน

1. เป็นเรื่องเล่าด้วยถ้อยคำชนบทธรรมดา เป็นภาษาร้อยแก้ว ไม่ใช่ร้อยกรอง
2. เล่ากันด้วยปากสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน แต่ต่อมาในระยะหลัง เมื่อการเขียนเจริญขึ้น ก็มีการเขียนขึ้นตามเค้าเดิมที่เคยเล่าด้วยปากเปล่า
3. ไม่ปรากฏว่าผู้เล่าเดิมเป็นใคร อ้างแต่ว่าเป็นของเก่า พังมาจากผู้เล่า ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญยิ่งในอดีตกาลคนหนึ่ง

สำหรับท้องถิ่นของเราก็มีนิทานท้องถิ่น ซึ่งนิทานชนิดนี้มีขนาดสั้นกว่านิทานปรัมปรา มักเป็นเรื่องเหตุการณ์เคี้ยวและเกี่ยวกับความเชื่อชนบทธรรมเนียมประเพณี ไซคลาง หรือคตินิยมอย่างใดอย่างหนึ่ง อันเป็นพื้นบ้านเมืองของคนแต่ละท้องถิ่นไป แม้ว่า จะเป็นเรื่องแปลกพิศดารหรือพันวิสัยความเป็นจริงไปบ้างก็ตาม ก็ยังเชื่อกันว่าเรื่องเหล่านี้ เกิดจริงเป็นจริงตาม หรือมีเค้าความจริง มีตัวบุคคลจริง ๆ มีสถานที่จริง ที่กำหนด

แน่นอนขึ้นกว่าในนิทานปรัมปรา นิทานท้องถิ่นอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตของวีรบุรุษประจำชาติ หรือประจำบ้านเมือง หรือเป็นเรื่องนางไม้ นางนาค นางเงือก ที่ปรากฏกายมีเรื่อง เกี่ยวข้องกับมนุษย์ ตามเรื่องในนิทานนั้น ดังเช่นนิทานท้องถิ่นประจำจังหวัดจันทบุรี

พระนางกาไฉและเมืองกาไฉ (ภาควิชาประวัติศาสตร์ 2520 : 2, 12 - 13)

นิทานเรื่องนี้มีผู้เล่าสืบต่อ ๆ กันมา ผู้รวบรวมได้ยืมได้ฟังมาจากท่านผู้ใหญ่ ซึ่งมีอายุถึงปัจจุบันก็กว่าร้อยปีขึ้นไป ความว่า

กษัตริย์ผู้ครองนครโบราณ (ชื่อนครอะไรไม่ปรากฏ แต่เป็นเมืองที่เชิงเขา สระบาป คือ จันทบุรี) พระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า พระเจ้าพรหมทัต มีพระโอรส กับพระเอกอัครมเหสี 2 พระองค์ พระเชษฐาทรงพระนามว่า พระไวยทัต และพระอนุชา ทรงพระนามว่า พระเกตุทัต ต่อมาพระเอกอัครมเหสีสิ้นพระชนม์ พระองค์จึงได้ทรง อภิเษกพระมเหสีองค์ใหม่ขึ้นทรงพระนามว่า พระนางกาไฉ ซึ่งทรงพระสิริพิลาศ เป็น ที่โปรดปรานของพระเจ้าพรหมทัตยิ่งนัก และมีโอรสด้วยกันอีก 1 พระองค์

พระนางกาไฉมีพระประสงค์ จะให้โอรสของนางได้ครองราชย์ในนครจันทบุรี จึงได้ทูลขอให้พระเจ้าพรหมทัต ส่งพระโอรสของพระมเหสีองค์เดิมออกไปสร้างเมืองอยู่ใน หอ่งดินที่กั้นดาร์ ทางเหนือแดนตอแดน (เขตอำเภอบึงนารางในปัจจุบัน) ทั้ง 2 พระองค์ ซึ่งพระเจ้าพรหมทัตก็ตามใจ ต่อมาเมื่อพระเจ้าพรหมทัตสวรรคต พระนางกาไฉจึงสถาปนา พระราชบุตรของพระนางขึ้นเป็นกษัตริย์ครองนครต่อไป และพระนางเป็นผู้สำเร็จราชการ เพราะพระราชบุตรยังเยาว์พระชนม์อยู่ ดังนั้นครั้นจึงเรียกกันติดปากว่า "นครหรือเมือง กาไฉ"

ต่อมาพระไวยทัต และ พระเกตุทัต รู้เรื่องพระบิดาสวรรคต และพระนางกาไฉ ครองเมือง จึงยกกองทัพลงมาเพื่อจะชิงเมืองคืน แต่กองทัพผู้กำลังของกองทัพพระนาง กาไฉไม่ได้อ่อนท้อไป และขอกำลังจากกษัตริย์ขอม ซึ่งประทับอยู่ ณ เมืองนครธมมาช่วย

แก่กัน โดยสัญญาว่าเมื่อใดเมืองแล้ว จะแบ่งเมืองให้ ซึ่งกษัตริย์ขอมก็ได้อภัยยอมให้
มาช่วย กองทัพคราวนี้ไต่ยกมาถึงพลับพลาพักพลอยู่นอกเมือง ตำบลที่พักพลนี้เรียกว่า
"ตำบลพลับพลา" ซึ่งยังเรียกกันมาจนถึงปัจจุบันนี้

เมื่อส่งคนไปเจรจาไม่ได้ผล กองทัพของพระไวยทัต และขอมก็เข้าตีเมือง
จันทบุรี พระนางกาไฉนเห็นจะสู้ไม่ได้ จึงขนพระราชมารยา ขึ้นหลังช้างที่เพนียด
(ซึ่งขณะนี้เป็นวัดเพนียดร้าง) เปิดประตูเมืองด้านใต้หนีไป พวกกองทัพพระไวยทัต
เข้าเมืองได้ก็ให้ทหารออกติดตามไป พระนางกาไฉนเห็นว่าจะจวนตัวก็เอาทองและเพชร
พลอยออกหว่านเพื่อล่อให้ทหารข้าศึกมาพะวงเก็บทองและริบหนึ่ลงเรือแล่นไป สถานที่
ซึ่งพระนางกาไฉนหว่านทองคำไว้เรียกว่า "ทองหัว" ในปัจจุบันนี้ ยังมีชื่อวัดทองหัวตั้งอยู่

ที่มาแห่งชื่อเมืองจันทบุรี

เมืองจันทบุรี หรือคำสามัญเรียกว่า จันทบูร วีระบุรุษไทย กอบกู้อิสรภาพ
ขึ้นได้ เพราะเมืองนี้ เป็นเมืองโบราณมีฐานเมืองเก่าอยู่ 3 แห่ง แห่งแรกตั้งอยู่ใน
ตำบลคลองนารายณ์ ชาวบ้านเรียกเมืองพะเนียดร้าง เมืองกาไฉนร้าง ในบริเวณ
เมืองมีแผ่นศิลาจารึกแผ่นใหญ่ ๆ สลักเป็นลวดลายอย่างโบราณเหลืออยู่บ้าง มีถนนใหญ่
อยู่ 2 สาย ผู้สร้างเมืองชื่อหางหรือหาง เป็นคนพื้นเมืองราชวงศ์ของ เมื่อประมาณ
900 ปี มาแล้ว ไทยได้ยกกองทัพไปตีเมือง เจ้าเมืองจึงได้ยอมเมืองให้แก่ไทยชื่อ
วาปัสเตน และอาครยา เมืองเก่าอีกแห่งหนึ่งอยู่ในตำบลพวงทะเลลาย อำเภอมะนัง
จันทบุรี ส่วนแห่งสุดท้ายอยู่ที่บ้านหัววัง เมื่อแรกตั้งเมืองจันทบุรี ผู้คนพลเมืองมี
น้อย จึงได้อพยพเอาชนชาติไทยไปเพิ่มจำนวนให้มีปริมาณเพียงพอที่จะป้องกันบ้านเมือง
ได้ จึงมีการออกชื่อเมืองจันทบุรีตั้งแต่นั้นมาไม่เรียกว่าเมืองจันทบุรี โดยเริ่มใช้ใน
รัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

1.1.2 เพลงพื้นบ้าน เป็นเพลงที่ชนในแต่ละท้องถิ่นกำหนดเนื้อร้องแบบแผน และท่วงทำนองขึ้นตามความนิยม สภาพแวดล้อม โอกาสที่รวบรวมทั้งสำเนียงพูดที่ผิดเพี้ยนแตกต่างกัน โอกาสที่ร้องเพลงพื้นบ้าน มักเป็นงานเทศกาล หรือร้องระหว่างเอาแรงกันทำงาน เพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลิน บรรเทาความเหน็ดเหนื่อย และเป็นแรงจูงใจให้หนุ่มสาวอยากมาช่วยกันลงแรงทำงาน เพราะจะได้พบปะกัน เนื้อหาที่ร้องในเพลงพื้นบ้านจึงมักเป็นเรื่องโต้ตอบกันระหว่างชายหญิงด้วยคำคมคาย ฉะကံ มักเน้นอยู่สองอย่างซึ่งจะออกมาในรูปของ

1. การโต้คำสองแง่สองงาม
2. การแฉกแฉียงเรื่องที่ถูกขมมาก ๆ

ท่วงทำนองของเพลงพื้นบ้านก็มักจะง่าย ๆ เครื่องประกอบจังหวะก็ใช้เพียงการปรบมือประกอบเป็นส่วนใหญ่ ภายหลังจึงเพิ่มดนตรีบางอย่างเข้าประกอบ การจำแนกประเภทของเพลงพื้นบ้าน ซึ่งสามารถแบ่งประเภทเพลงพื้นบ้านออกเป็น 4 วิธี ดังนี้ (เอนก นาวิกมูล 2521 : 109 - 110)

1. การแบ่งตามความสั้น - ยาวของเพลง

เพลงสั้น ได้แก่ เพลงระบำ เพลงพินฐาน เพลงสงฟาง เพลงเด็ก เพลงชักกระดาน เพลงพวงมาลัยเร็ว เพลงเกี่ยวข้าวอย่างสั้น เพลงยาว ได้แก่ เพลงฉ่อย เพลงเกี่ยวข้าว เพลงเรือ เพลงอีแซว เป็นต้น

2. การแบ่งตามรูปแบบของกลอน จัดได้เป็นสามพวก

1. พวกกลอนหัวเดียว คือเพลงที่ลงสระข้างท้ายสัมผัสกันไปเรื่อย ๆ ได้แก่ เพลงฉ่อย เพลงลำตัด เพลงระบำชาวไร่ เพลงระบำบ้านนา เพลงหน้าผา เพลงอีแซว เพลงส่งค้ออำพน เพลงเทพทอง

2. พวกกลอนหัวเดียว แต่เวลาองเพลงมีการสัมผัสระหว่างวรรคท้ายเกี่ยวโยงกัน เช่น เพลงเรือ เพลงเกี่ยวข้าว เพลงขอทาน เพลงแอ่วเคล้าขอ

3. พวกที่ไม่ค่อยเหมือนใคร แต่อาจคล้ายกันบ้าง เช่น เพลงสำหรับเด็ก เพลงระบำ เพลงพิชฐาน เพลงสงฆาง เพลงชักกระดาน เพลงเต้นกำรำเคียว เพลงพาคควาย เพลงปรบไก่ เพลงเหยียบ

3. การแบ่งเป็นเพลงปฏิพาทย์ และเพลงธรรมดา

เพลงปฏิพาทย์ คือ เพลงร้องโต้ตอบกันระหว่างฝ่ายชายฝ่ายหญิง เช่น เพลงฉ่อย เพลงอีแซว ฯลฯ

เพลงธรรมดา คือ เพลงนอกเหนือจากเพลงปฏิพาทย์ อาจเป็นเพลงที่ร้องคนเดียว หรือร้องพร้อมกัน หรือไม่จำเป็นต้องโต้ตอบกัน เช่น เพลงสำหรับเด็ก เพลงขอทาน เพลงชักกระดาน เพลงสงฆาง เป็นต้น

4. การแบ่งโดยใช้เวลามาเดินความในการอธิบาย แยกเป็น

1. เพลงที่เล่นตามเทศกาล และฤดูกาล

หน้าน้ำ - เพลงเรือ เพลงหน้าเบ

หน้าเกี่ยว - เพลงเกี่ยวข้าว เพลงส่งคออำพน

เพลงโหงข้าว เพลงสงฆาง เพลง

ชักกระดาน เพลงเต้นกำรำเคียว

ตรุษสงกรานต์ - เพลงพิชฐาน เพลงระบำ เพลง

ระบำบ้านไร่ เพลงพวงมาลัย

เพลงเหยียบ

2. เพลงที่เล่นได้ทั่วไป

เพลงสำหรับเด็ก เพลงอีแซว เพลงระบำบ้านนา

เพลงปรบไก่ เพลงเทพทอง เพลงลำตัด ฯลฯ

เพลงพื้นบ้านที่นำมาศึกษา คือ เพลงโหม่งข้าว

รายนามผู้ที่รวบรวมเพลงโหม่งข้าว

1. คุณยาย ทรัพย์ทรง เชมรัตน์ อายุ 82 ปี อาชีพทำสวน
บ้านเค็ม ต.บางสระเก้า อ.แหลมสิงห์
จ. จันทบุรี ปัจจุบันสวนใกล้วัดเขาสุกิม
อ.ท่าใหม่ จ.จันทบุรี
2. คุณลุง แว มากสิน อายุ 60 ปี อาชีพทำนา
ที่อยู่หมู่บ้านเกาะตะเคียน ต. เกาะขวาง
อ.เมืองฯ จ.จันทบุรี
3. คุณป้าทองออน คุณแว่น อายุ 67 ปี อาชีพทำสวน
บ้านเค็ม จ.นครปฐม
ปัจจุบัน สวนใกล้วัดเขาสุกิม อ.ท่าใหม่
จ. จันทบุรี
4. คุณลุงปราณี มากสิน อายุ 67 ปี อาชีพทำนา
ที่อยู่หมู่บ้านเกาะตะเคียน ต.เกาะขวาง
จ.จันทบุรี
5. คุณป้าออง นาสวน อายุ 59 ปี อาชีพทำนา ทอเสื้อ ค้าขาย
ที่อยู่ หมู่บ้านเกาะทราย ต. เกาะขวาง
อ.เมืองฯ จ.จันทบุรี
6. คุณลุงเผือก นาสวน อายุ 62 ปี
บ้านเค็ม ต.คลองนารายณ์ อ.เมือง จ.จันทบุรี
ปัจจุบัน หมู่บ้านเกาะทราย ต.เกาะขวาง
อ.เมืองฯ จ.จันทบุรี

ผู้ให้ความอนุเคราะห์

คุณเจ้าสวัสดิ์ คุณนาม ครูใหญ่โรงเรียนวัดเกาะขวาง อ.เมือง จ. จันทบุรี

ผู้สัมภาษณ์

อาจารย์พรหม ศิริวงศ์ ศึกษาพิเศษจังหวัดจันทบุรี

ประวัติความเป็นมาของเพลงโหง่ข้าว

การเล่นเพลงโหง่ข้าวมีมานานแล้ว สืบหาไม่ได้แน่นอนว่าเป็นปีใด และสมัยใด เพราะผู้ร้องที่มีอายุมากที่สุดถึง 82 ปี ก็ยังกล่าวว่ารุ่นปู่ ย่า ตา ยาย ก็เคยร้องกันมาก่อน นิยมเล่นเพลงกันในเทศกาลงานวัดข้าว ระหว่างเดือนอ้ายต่อเดือนยี่ ส่วนมากจะอยู่ในเดือนอ้ายมากกว่า หากงานวัดข้าวไม่เสร็จก็ต่อมาถึงเดือนยี่ จะมีการร้องเพลงโหง่ข้าวนี้ในขณะสงฟาง ฟานฟาง เจ้าของลานก็จักเหล้า ข้าวเหนียว-แกงไก่ ขนมอาลา มาเลี้ยง จึงมีการทำงานไปร้องเล่นกันไปและหยุดพักรับประทานไปด้วย สมัยก่อนจะมีการนวดข้าวกันตั้งแต่หัวค่ำยันสว่าง ตะวันขึ้นแล้วก็ยังร้องเพลงโหง่ข้าวกันอยู่ การทำงานไม่มีค่าจ้างให้ เป็นแบบเอาแรงและใช้แรงกัน อย่างมากจะนวดข้าวได้เพียงคืนละ 2 ลานเท่านั้น

ผู้ร้องเพลงโหง่คือ ผู้ที่ไปช่วยสงฟาง - ฟานฟางทั้งชายและหญิง ผู้ที่สามารถเป็นพ่อเพลงแม่เพลงได้ก็ร้องโต้ตอบกันไปโต้ตอบกันมาคนละคำ (คนละตอน) ส่วนคนอื่น ๆ เป็นลูกคู่ร้องรับสลับกันไป เด็กที่โตพอช่วยทำงานได้แล้ว ก็จะช่วยกันทำงานไปและร้องเป็นลูกคู่ไปด้วย ส่วนเด็กเล็ก ๆ ก็เล่นกันตามประสารอบ ๆ ลาน สำหรับการร้องนั้น ถ้าหากเนื้อร้องที่โต้ตอบกันยังคิดค้นไม่จบความ ก็นำไปร้องโต้ตอบกันต่อขณะนั่งพักให้หายเหนื่อยและกิน-ดื่มไปด้วย จากนั้นก็กลับไปทำงานต่อและร้องต่อไปเรื่อย ๆ

นอกจากจะร้องเพลงโหง่แล้ว บางครั้งก็มีการร้องเพลงน้อย เพลงแหล่ ตามแต่นัดและนิกรสนุกระหว่างกัน

บางจังหวัด เช่น นครปฐม จะมีการร้องเพลงขณะส่งฟาง เช่นกัน แต่ไม่เรียกว่าเพลงโห่ขั่ว เรียกว่า เพลงส่งฟาง เนื้อร้องจะสั้นกว่าและทำนองต่างกันด้วย

ความหมายของคำบางคำที่ใช้ในลานนวดข้าว

ชะยุก (จันทบุรี) กระตูกหรือกะตูก (นครปฐม) คือ อากการเขี่ยฟางขึ้น เพื่อให้ฟางโห่ขั่ว เมล็ดข้าวตกลงมายังพื้นลาน แล้วใช้ควายย่ำซ้ำ เพื่อให้เมล็ดข้าวที่เหลือหลุดออกจากรวง จากนั้นก็ชะยุกอีก ทำเช่นนี้ซ้ำ ๆ จนกว่าจะแน่ใจว่าเมล็ดข้าวหลุดจากรวงหมด

กระคองไหหรือกระคองโก บางแห่งเรียกว่าคองไห คือ เครื่องมือสำหรับส่งฟาง โดยมากทำจากไม้ไผ่ที่มีช่องอ เป็นขตามธรรมชาติหรืออาศัยการดัดไม้ไผ่ให้สำหรับเกี่ยวฟางขึ้นเขย่า ๆ มีการทำกระคองไหให้สวยงามประดับฝีมือกัน แต่บางคนก็ทำอย่างหยาบ ๆ ตามความพอใจ กระคองไหนี้ต่างคนต่างนำมาจากบ้าน ถ้าใช้งานบ่อย ๆ นาน เข้าปลายกระคองไหจะฉีกเป็นเงา

ส่ง คือ การใช้กระคองไหเขี่ยฟางจัดขึ้นเขย่า เพื่อให้เมล็ดข้าวร่วงจากฟาง วิธีการส่งฟางนั้น เขาจะแยกเป็น 2 แถว หันหน้าเข้าหากันเป็นคู่ ๆ แต่ละคู่จะใช้กระคองไหจัดฟางขึ้นเขย่าพร้อม ๆ กัน จะได้ยินเสียงกระคองไหกระทบกันตลอดเวลา (ชาวบ้านเรียกว่าขวิดกัน)

พาน คือการเขี่ยฟางหลังจากนวดเสร็จครั้งหนึ่ง ๆ โดยกลิ้งม้วนเป็นก้อนให้ไปรวมกันเป็นกองเพื่อทำการฟ่ง ให้เมล็ดข้าวตกลงในลาน จะมีการพานฟางอีกครั้งหนึ่งหลังจากส่งเสร็จแล้ว ก็พานฟางเพื่อเอาไปขึ้นลอม

ลักษณะของเนื้อเพลงที่ร้อง

การร้องเพลงโห่ขั่วนี้มักจะเริ่มต้นด้วยบทไหว้ครู (แต่บางแห่งไม่มี) จากนั้นจะเป็นการร้องเกี่ยวเจ้าของลานเพื่อกระเช้าเข้าเหย้ากัน โดยร้องขอเหล่า ขอบาสูบ

หมากพลู ของควาหวาน ถ้าเจ้าของอันร้องเพลงโห่งได้ ก็จะมาร่วมสนุกร้องโต้ตอบกัน
นอกจากนั้น เมื่อร้องส่วนใหญ่จะเป็นไปในทำนองเกี่ยวพาราสิ ตามชื่อที่อยู่ ขอฝากรัก
รักชวนให้หนีตามไป ฝ่ายหญิงก็จะตอบโต้ว่าให้ผู้ชายใหญ่จัดการดูขอตามประเพณี แล้วมักจะ
ถามว่าฝ่ายชายได้บวชเรียนหรือยัง ถามเกี่ยวกับเรื่องทางพระทางศาสนา เช่น
เสมาที่มีทิศ ลูกนิมิตมีเท่าไร ฯลฯ ฝ่ายชายก็จะถามฝ่ายหญิงเกี่ยวกับการบ้านการเรือน
การทอผ้า ฯลฯ เป็นต้น บางครั้งก็จะมีกรโห่งเป็นเรื่อง เช่น สรรพสิทธิ์ จันทโคจร
พระอภัยมณี ขุนช้างขุนแผน ฯลฯ ตามความรู้ความสามารถของผู้ร้อง

การร้องเพลงโห่งนั้นไม่มีดนตรีประกอบ เพราะต้องทำงานไปด้วยจึงต้อง
ร้องกันไปสด ๆ โต้ตอบกันโดยมีลูกคู่ร้องรับ อาจได้ยินเสียงกระดองไหกระทบกันเป็น
จังหวะ ๆ ไม่มีการร้องประชัน แต่จะมีการเชิญไปร้องต่างถิ่น ในลานของคนต่างตำบล
ส่วนใหญ่เน้นในเรื่องความสนุกสนาน ให้หายวุ่น สบายเหนื่อย และเป็นการโจ้วฝึปาก
ในด้านการร้องโต้ตอบกัน เมื่อมีการถามมาก็ต้องพยายามตอบให้ได้ และไม่มีการแสดง
ลีลาการรำประกอบ มีแต่การร้องกันไป ทำงานกันไป

การแต่งกาย

แต่งกายปกติคือชุดห่านา โดยมากจะเป็นชุดคำ หรือใครมืออย่างไรก็แต่งกัน
ตามสะดวก ไม่มีการแต่งอย่างสวยงาม นอกจากนั้นต้องสวมงอบเพื่อกันน้ำค้างอีกด้วย
ในการเล่นเพลงโห่งข้าวเป็นการเปิดโอกาสให้ชาย - หญิง ได้พบปะชกจากกัน เห็นการ
ทำงานของกันและกัน โดยที่พ่อแม่ของทั้งสองฝ่ายไม่กวดขันหรือก็ดกกันมากนัก บางคู่ก็
เกิดความพอใจซึ่งกันและกัน จึงติดตามไปมาหาสู่ถึงบ้านมีความสนิทสนมกันยิ่งขึ้นจนถึง
ขั้นได้แต่งงาน

การนวดข้าวในปัจจุบัน

ปัจจุบันนี้ได้เปลี่ยนวิธีการนวดข้าวจากควายเป็นรถแทรกเตอร์อย่าง ซึ่งถดถอยสำหรับไถออกแล้วขับแล่นบนรวงข้าวซึ่งวางเรียงซ้อน ๆ กันล้อมรอบหัดกกลางลาน และยังมีการสงฟาง ฟางฟางเช่นเดิม แต่การร้องเพลงโหม่งข้าวหมดไป เพราะไม่มีการสืบทอดตลอดจนคนรุ่นเกาเคย ๆ หมดไปด้วย ประกอบกับลักษณะการนวดข้าวเปลี่ยนไป ต้องรีบทำงานแข่งกับเวลา อาจจะมีการร้องเพลงรำวงหรือเพลงลูกทุ่งบ้าง บางแห่งจะร้องคลอกับเพลงจากวิทยุ เนื้อร้อง ทำนอง และจังหวะเพลงสมัยปัจจุบันรวดเร็วกว่า ทำนองเพลงโหม่ง ซึ่งลูกทุ่งต้องร้องรับซ้ำ ๆ และลงเว่ยซ้ำ ไม่ทันออกทันใจหนุ่มสาวในปัจจุบัน ดังนั้นประเพณีท้องถิ่นสำหรับทอานาในเรื่องนี้จึงเปลี่ยนไป และนับวันก็จะไม่ได้สืบ และไม่มีคนร้องได้ จึงควรรวบรวมไว้เพื่อการศึกษาสำหรับชนรุ่นหลังต่อไป

2. สาขาศิลปะ

2.1 ประวัติศาสตร์

ในกระบวนจังหวัดชายทะเลฝั่งตะวันออกด้วยกันแล้ว เห็นจะไม่มีจังหวัดใดเจริญรุ่งเรืองเท่าจังหวัดจันทบุรี ไม่ว่าในด้านการพัฒนาการสถานที่ ความอุดมสมบูรณ์ของบริเวณพื้นที่ หรือแม้ในด้านประวัติศาสตร์ จันทบุรีอยู่ที่กิโลเมตร 327 ทางหลวงสาย 3 สุขุมวิท การไปสู่จันทบุรีสมัยก่อนต้องลงเรือเดินชายฝั่งทะเลที่หน้าบ้านราชมงคล แล้วก็รอนแรมชมขอบฟ้ากับน้ำเรื่อยไป ไม่รู้กี่วันก็สิ้นจึงจะถึง แต่มัคนี้ใช้เวลาเพียง 3 - 4 ชั่วโมงเท่านั้น (เสรี เปรมฤทัย มปป: 193 - 194)

อาณาเขตจังหวัดจันทบุรี ทิศเหนือจดจังหวัดปราจีนบุรี ตะวันออกจดจังหวัดตราด และเขตแดนของประเทศกัมพูชาทิศใต้จดชายฝั่งทะเลอันอ่าวไทย ทิศตะวันตกจดจังหวัดระยอง (ตรี อมาตยกุล 2513 : 603) แบ่งการปกครองออกเป็น 6 อำเภอ คือ (เสรี เปรมฤทัย มปป: 193 - 194)

1. อำเภอเมืองจันทบุรี
2. อำเภอขลุง
3. อำเภอท่าใหม่
4. อำเภอโป่งน้ำร้อน
5. อำเภอมะขาม
6. อำเภอแหลมสิงห์

จันทบุรีเป็นเมืองโบราณ มีชื่อปรากฏในพงศาวดารแต่แรกสร้างกรุงศรีอยุธยา มีซาก เมืองเก่าอยู่ 2 แห่ง แห่งหนึ่งอยู่ในตำบลพุงหลาย อำเภอเมือง ฯ ยังมีคูเมือง และเชิงเนินพอสังเกตเห็นได้ อีกเมืองหนึ่งอยู่ที่ตำบลคลองนารายณ์ ชาวบ้านเรียกว่าเมืองเพี้ยคขวาง เมืองกาไฉ่บ้าง มีผู้ขุดพบศิลาจารึก ที่วัดเพี้ยคซึ่งเป็นวัดโบราณ อยู่ทางทิศใต้กำแพงราว 400 เมตร ในบริเวณเมืองยังมีศิลาแผ่นใหญ่ ๆ สลักเป็นลวดลายอย่างโบราณเหลืออยู่บ้าง และมีเค้าเชิงเนินและถนนสายใหญ่ 2 สาย มีผู้สันนิษฐานกันว่า คงเป็นเมืองรุ่งเรืองในสมัยโบราณ และน่าจะเป็นเมืองเดียวกับที่มองซิเออร์ เออโมเมอร์ เขียนเรื่องราวไว้ในหนังสือ "แคมโบจ" ค.ศ. 1901 ว่ามีบาทหลวงคนหนึ่งได้พบศิลาจารึกอักษรสันสกฤตที่ตำบลเขาสระบาปมีข้อความว่า จังหวัดจันทบุรีได้ตั้งมาจำนวนประมาณ 1,000 ปีแล้ว ในเวลานั้นเรียกว่า ควนคราบุรี (ภาคประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทบุรี, 2520 : 7)

ชื่อควนคราบุรีนี้จะ เป็นเมืองตรงกับเมืองจันทบุรีหรือไม่ ยังเป็นข้อสงสัย แต่ถ้าอ้างสถานที่ว่าตั้งอยู่เชิงเขาสระบาปอย่างนี้แล้ว ก็เป็นอันว่าไม่มีปัญหาอย่างใดอีก เพราะเมืองจันทบุรีเดิมซึ่งเป็นเมืองเก่าแก่ที่สุดนั้น ตั้งอยู่ที่เชิงเขาสระบาป ยังปรากฏซากอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ ส่วนที่ว่าชาวพื้นเมืองเป็นเชื้อชาติของนั้น ก็คงจะเป็นเรื่องสมจริงอย่างยิ่ง เพราะปรากฏว่าพวกทองนั้นในปัจจุบันก็ยังมีเชื้อสายอยู่ในจังหวัดจันทบุรีอีกมาก เช่น ที่อำเภอมะขามและอำเภอโป่งน้ำร้อน เป็นต้น และอาจจะกล่าวได้โดยเต็มปากว่า มีมากกว่าจังหวัดอื่นใดทั้งสิ้น (ศรี อมาตยกุล , 2513 : 613 - 633)

พวกของในปัจจุบันตั้งภูมิลำเนาทำมาหากินอยู่ในป่า ซึ่งอยู่ติดกับเขตแดน เมืองพระตะบอง ประเทศเขมร มีภาษาพูดอย่างหนึ่งต่างจากภาษาไทย และภาษาเขมร นักปราชญ์ ในทางมนุษยวิทยาได้จัดให้อยู่ในจำพวกตระกูลมอญ - เขมร เช่นเดียวกับ พวกขอมโบราณเหมือนกัน พวกของชอบปลูกพืชต่าง ๆ และนิยมใช้ทองเหลืองเป็นเครื่อง ประดับเหมือนอย่างเช่นพวกกะเหรี่ยงที่อยู่ในเขตเมืองกาญจนบุรี เข้าใจว่าเดิมทีเคียวชนจำพวกนี้ คงจะตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ตามท้องที่ต่าง ๆ ในเขตเมืองจันทบุรีเต็มไปหมด เพิ่งจะถอยร่นเข้าป่า เข้าดงไปในเมื่อพวกไทยมีอำนาจเข้าครอบครองเมืองจันทบุรีใน สมัยกรุงศรีอยุธยา

ครั้นเมื่อพวกขอมมีอำนาจขึ้น ประมาณ พ.ศ. 1400 ได้แผ่อำนาจ เข้าครอบครองเมืองจันทบุรี จะทราบได้ก็โดยเหตุที่มีซากเมืองเก่าเหลือปรากฏเป็นหลักฐาน อยู่และยังมีศิลาจารึกหลักสมัยลพบุรีตลอดจนถึงจารึกภาษาสันสกฤตและภาษาเขมร (ตรี อมาตยกุล 2513 : 617 - 619) เป็นแผ่นศิลาขนาด 48 + 52 ซม. หน้า 23 ซม. จารึกด้วยตัวอักษรสันสกฤต ภาษาเขมร ประมาณ 5 บรรทัด ซึ่งถอดข้อความออกเป็นภาษาไทยนั้นเกี่ยวข้องกับศาสนา สันนิษฐานว่ามีอายุระหว่าง พ.ศ. 800 - 1,000 พบที่ ในบริเวณวัดพระเนียบ เืองเขาสระบาป (ภาควิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทบุรี 2520 : 4) ร่องรอยของเมืองเดิมที่คงเหลืออยู่นั้น คือกำแพงก่อด้วยศิลาแลงมีเชิงเทิน ดินเป็นคันขึ้นไป และมีถนนโบราณอีก 2 สาย ซึ่งยังคงสังเกตเห็นแนวได้อย่างเด่นชัด เจน เมืองนี้เป็นเมืองเดิมที่สร้างขึ้นก่อนเมืองอื่น ๆ ในเขตจังหวัดจันทบุรี ในปัจจุบันชาวเมือง จันทบุรีเรียกกันว่า เมืองพะเนียบบางและเมืองกาไวย่าง

พวกขอมคงจะปกครองเมืองจันทบุรีอยู่ประมาณ 400 ปี จนกระทั่งเสียอำนาจ ลงในปลายพุทธศตวรรษที่ 17 พวกไทยทางอาณาจักรฝ่ายใต้ ซึ่งมีราชธานีอยู่ที่เมือง สุพรรณภูมิ (เมืองอู่ทอง) จึงเข้ายึดเมืองจันทบุรีไว้ได้ จันทบุรีจึงรวมอยู่ในอาณาจักรไทย ฝ่ายใต้เรื่อยมา มีหลักฐานที่ควรเชื่อได้ว่าเมืองนี้เคยเป็นเมืองขึ้นของไทยมาแล้ว แต่

ในสมัยของก็คือ เมื่อพระเจ้าอู่ทองทรงสร้างกรุงศรีอยุธยาขึ้นใน พ.ศ. 1873 ทรงประกาศว่ากรุงศรีอยุธยานี้ประเทศราช 16 หัวเมือง และใน 16 หัวเมืองนี้มีเมืองจันทบุรีรวมอยู่ด้วยเมืองหนึ่ง

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาปรากฏว่าพระราเมศวรเสด็จขึ้นไปเมืองเชียงใหม่ได้เมื่อ พ.ศ. 1927 แล้วกวาดต้อนเชลยชาวลานนาลงมาไว้ในเมืองต่าง ๆ ทางปากน้ำและชายทะเลตะวันออกหลายเมือง เช่น เมืองนครศรีธรรมราช สงขลา พัทลุง และจันทบุรี จึงน่าจะอนุมานได้ว่า พวกไทยเราคงจะออกมาตั้งถิ่นฐานบ้านช่องกันอยู่มากมายแล้ว ตั้งแต่ในแผ่นดินพระราเมศวรเป็นต้นมา ครั้นต่อมาชาวไทยที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาในครั้งนั้น คงจะได้ผสมพ้องกับชาวพื้นเมืองเดิม เช่น พวกขอม และพวกชอง เป็นต้น จึงทำให้สำเนียงและคำพูดบางคำตลอดจนขนบธรรมเนียม ผิดแผกแตกต่างไปจากไทยทางภาคกลางและภาคพายัพบ้าง แต่แม้จะผิดแผกแตกต่างกันไปประการใดก็ตาม ชาวเมืองจันทบุรีก็ยังคงใช้ภาษาไทยเป็นภาษาถิ่นพูดกันอยู่โดยทั่วไปตลอดทั้งจังหวัด ยกเว้นแต่คนหม่นน้อย เช่น พวกจีน และญวน ซึ่งอพยพกันเข้ามาอยู่ใหม่ในชั้นหลังเท่านั้นที่ยังคงพูดภาษาของคนอยู่

เมืองเดิมที่เขาสระบาป ตำบลคลองนารายณ์นี้ น่าจะย้ายมาสร้างใหม่ที่บ้านลุ่มซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรี ตั้งแต่สมัยแผ่นดินพระบรมไตรโลกนาถเป็นต้นมา เพราะในรัชกาลนี้ทรงจัดระเบียบการปกครองใหม่ คือทรงจัดตั้งตำแหน่งจตุสดมภ์มีเวียงวัง คลัง นา ขึ้น และทรงตั้งตำแหน่งอัครมหาเสนาบดีขึ้นอีก 2 ตำแหน่ง คือ ฝ่ายทหารตำแหน่ง 1 มีชื่อเรียกว่า สมุหนายก และฝ่ายพลเรือนตำแหน่ง 1 มีชื่อเรียกว่า สมุหนายก ส่วนนอกพระราชานี้ออกไป ก็จัดการปกครองหัวเมืองต่าง ๆ ลดหลั่นกันไปตามความสำคัญของเมืองนั้น ๆ โดยทรงตั้งเป็นเมือง เอก โท ตรี และจัตวาขึ้นตามลำดับไป จึงทำให้เข้าใจว่าเมืองจันทบุรีน่าจะย้ายมาตั้งที่ตรงบ้านลุ่มในสมัยนี้ด้วย เพราะเมืองเดิมที่เขาสระบาปนั้น มีภูเขากระหนาบอยู่ข้างหนึ่ง และมีแม่น้ำกระหนาบอยู่อีกข้างหนึ่งคงไม่มีทางที่จะขยายให้ใหญ่โตออกไปกว่าเดิมได้

การสร้างเมืองใหม่ที่บ้านลุมนี้ คงทำเป็นเมืองป้อมเหมือนอย่างเมืองโบราณทั้งหลาย คือมีคู และเสิงเห็นดินรอบเมือง ทำรูปเป็นสี่เหลี่ยม กว้างยาวประมาณคันละ 600 เมตร ยังมีแนวกำแพงเหลืออยู่ทางหลังกองพันนาวิกโยธิน ประมาณสัก 100 เมตร นอกนั้นถูกรื้อไปหมดแล้ว เมืองจันทบุรีตั้งอยู่ที่ตำบลนี้ตลอดมาจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงยกพลออกจากเมืองระยองมาตีเมืองจันทบุรี ก็มาตีเมืองซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านลุมนี้

ประวัติของเมืองจันทบุรีในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้น ไม่มีเรื่องราวเกี่ยวกับการศึกสงครามมากเท่าใดนัก อาจจะกล่าวได้โดยเต็มปากว่า จันทบุรีเป็นเมืองที่สงบสุขเรื่อยมา ทั้งนี้เพราะเหตุว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยา ไทยเราทำสงครามติดพันกับพม่า ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกันแต่เฉพาะทางภาคพายัพและภาคตะวันตกเท่านั้น เมืองที่ตั้งอยู่ทั้งสองภาคนี้ จึงมีประวัติการสงครามกับพม่าตลอดมา จนถึงตอนต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ส่วนเมืองจันทบุรีนั้นอยู่ทางชายทะเลตะวันออก อาณาเขตไม่ติดต่อกับประเทศพม่า จึงไม่ปรากฏว่า พม่ายกกองทัพเข้ามาตีเมืองนี้เลย แม้ในสมัยที่กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าในครั้งหลัง พม่าก็ไม่ไต่ยกกองทัพมาเข้ามาย่ำยีเมืองจันทบุรีแต่อย่างใด คงปล่อยให้เมืองจันทบุรีและเมืองชายทะเลตะวันออกอีกหลายเมืองเป็นอิสระ ซึ่งเป็นเหตุให้พระเจ้ากรุงธนบุรีมีโอกาสมากขึ้น และรวบรวมรีพลอยู่ในบริเวณเมืองเหล่านี้ แล้วต่อมาได้ขับไล่พม่าที่ยึดครองประเทศไทยอยู่ ณ ตำบลโพธิ์สามต้นแตกกระจัดกระจายพ่ายแพ้ไป นับว่าเป็นบุญญาภิหารของชาติไทยอย่างยิ่งที่คอยบันดาลให้พม่าไม่ยกกองทัพมาย่ำยีหัวเมืองเหล่านี้ เพราะถ้าหากว่าหัวเมืองทางชายทะเลตะวันออกถูกย่ำยีหมดแล้ว กำลังรีพลตลอดจนเสบียงอาหารคงจะหาได้ยากอย่างยิ่ง และพระเจ้ากรุงธนบุรีก็จะต้องเสียเวลารวบรวมรีพล ตลอดจนเสบียงอาหารเป็นเวลาไม่น้อยทีเดียว คือถ้าจะรวบรวมกำลังพลจะยกไปขับไล่พม่าที่ยึดครองกรุงศรีอยุธยาอยู่ได้ ก็จะต้องใช้เวลาหลายปี ไม่ใช่ 5 หรือ 6 เดือนอย่างที่ใคร่ครวญมาแล้ว

เนื่องจากจันทบุรีมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชา เพราะฉะนั้นจึงมีเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศกัมพูชามาก แต่ไม่มากนัก และไม่เคยปรากฏว่าใครกันที่เมืองจันทบุรีนี้เคยสักครั้งเดียว เพราะประเทศกัมพูชาในเวลานั้นมีกำลังไม่มากมายเหมือนอย่างเช่นประเทศพม่า จึงไม่สามารถจะยกกองทัพใหญ่เข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาได้ คอยหาโอกาสแต่เมื่อเวลาที่ไทยหย่อนกำลังลง แล้วจึงยกกองทัพเข้ามากวาดต้อนผู้คนทางหัวเมืองชายแดนไป ไม่เคยใครกันเป็นสักใหญ่ในเขตประเทศไทยสักครั้งเดียว เช่น ในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวร พระเจ้ากรุงกัมพูชาก็ยกกองทัพมากกวาดต้อนผู้คนในเมืองชลบุรี และเมืองจันทบุรีไปประมาณ 6 - 7 พันคน สมเด็จพระนเรศวรจึงทรงยกกองทัพไปตีกรุงกัมพูชาและได้รับพุงกันชั่วระยะเวลา เพียง 3 วันเท่านั้น กรุงกัมพูชาก็แตก สมเด็จพระนเรศวรจึงโปรดให้รับครอบครัวไทยซึ่งถูกพวกเขมรกวาดต้อนไปกลับคืนมาไว้ยังภูมิลำเนาเดิม

ในแผ่นดินพระมหาธรรมราชาที่อีกครั้งหนึ่ง ในเวลานั้นเป็นสมัยที่ไทยกำลังบอบช้ำมาก เพราะแพ้สงครามพม่ามาใหม่ ๆ เพิ่งจะก่อสร้างตัวขึ้นยังไม่มีกำลังเข้มแข็งเท่าใดนัก พระยาละแวกจึงฉวยโอกาสยกกองทัพเข้ามากวาดต้อนชาวไทย ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ตามหัวเมืองชายทะเลตะวันออก รวมทั้งเมืองจันทบุรีด้วยไปไว้ ณ กรุงกัมพูชาเป็นจำนวนไม่น้อยทีเดียว และยังยกกองทัพเข้ามาฆ่าปีประเทศไทยอีกหลายครั้ง เป็นเหตุให้สมเด็จพระนเรศวรทรงพิโรธ จึงทรงยกกองทัพไปตีกรุงกัมพูชาแตกแล้วทรงจับพระยาละแวกสำเร็จโทษเสีย

ต่อจากนี้ชาวเมืองจันทบุรีก็อยู่กันอย่างสงบสุขตลอดมา จนกระทั่งถึงปลายกรุงศรีอยุธยา ในสมัยแผ่นดินพระเจ้าบรมโกศ ปรากฏว่ามีเรื่องยุ่งยากในการสืบราชสมบัติ เนื่องจากพระเจ้าดุกเซอไม่ทรงสามัคคีปรองดองกัน ทั้งนี้เพราะพระมหาอุปราชสิ้นพระชนม์เสียก่อน พระราชโอรสองค์กลางคือ เจ้าฟ้าเอกทัศน์ ซึ่งทรงกรมเป็นกรมขุนอนุรักษ์มนตรีนั้น เป็นผู้ใดฉลาดเบาปัญญาและไม่มีความอุตสาหะพยายาม พระเจ้าบรมโกศทรงเห็นว่า ถ้าจะให้ครอบครองแผ่นดิน บ้านเมืองจะเกิดภัยพิบัติ จึงรับสั่งให้

เจ้าฟ้ากรมขุนอนุรักษ์มนตรีไปผนวชเสีย แล้วทรงตั้งเจ้าฟ้ากรมขุนพรพินิจ พระราชโอรสองค์เล็กเป็นพระมหาอุปราช เมื่อ พ.ศ. 2300

แม้จะทรงแต่งตั้งพระมหาอุปราชไว้ตามโบราณราชประเพณีแล้วก็ตาม แต่พระเจ้าบรมโกศก็มีได้ทรงคลายความห่วงใยต่อราชบัลลังก์ ทั้งนี้เพราะพระองค์เห็นว่าพระราชโอรสมิได้ทรงสมควรสมานสามัคคีกัน เพราะฉะนั้นเมื่อเวลาที่พระองค์ใกล้จะเสด็จสวรรคต จึงโปรดให้พระเจ้าลูกเธออันเกิดแต่พระสนมทั้งสี่พระองค์ คือ กรมหมื่นเทพพิพิธ กรมหมื่นจิตสุนทร กรมหมื่นสุนทรเทพ และกรมหมื่นเสวยภักดี เข้าไปเฝ้าถึงข้างที่พระบรรทม ทรงโปรดให้พระเจ้าลูกเธอทั้งสี่พระองค์นี้ กระทำสัตย์ถวายต่อหน้าพระที่นั่งว่าจะทรงสามัคคีปรองดองกันกับพระมหาอุปราช ด้วยความเกรงกลัวพระราชอาญาพระเจ้าลูกเธอทั้งสี่พระองค์จึงจำพระทัยกระทำสัตย์ถวาย

แต่ครั้นเมื่อพระเจ้าบรมโกศสวรรคตแล้ว พระเจ้าลูกเธอเหล่านั้นก็มีได้กระทำตามที่ได้ถวายสัตย์ปฏิญาณไว้ ยังทรงถือที่ฐานานอยู่ พอพระมหาอุปราชเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติได้สักหน่อย กรมหมื่นจิตสุนทร กรมหมื่นสุนทรเทพ กรมหมื่นเสวยภักดี ซึ่งเป็นอริกับพระเจ้าแผ่นดินใหญ่อยู่แต่เดิมแล้ว ก็ทรงคบคิดกันจะชิงชิงราชบัลลังก์ แต่ปรากฏว่าไม่ค่อยมีข้าราชการสนับสนุน จึงไม่ทรงสามารถจะทำการชิงชิงราชสมบัติได้สำเร็จสมพระประสงค์ ในที่สุดก็ถูกจับ และถูกสำเร็จโทษด้วยหอนจันทน์

ส่วนกรมหมื่นเทพพิพิธนั้นทรงสนับสนุนพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่อยู่แต่เดิมแล้ว จึงไม่ปรากฏว่าได้ทรงร่วมมือกับพระเจ้าอนุวงศ์เอาของสามพระองค์นั้น แต่กรมหมื่นเทพพิพิธเป็นอริกันกับกรมขุนอนุรักษ์มนตรี ฉะนั้นเมื่อกรมขุนพรพินิจถวายราชสมบัติแก่กรมขุนอนุรักษ์มนตรีซึ่งเป็นพระเชษฐาแล้ว กรมหมื่นเทพพิพิธก็คิดจะชิงราชสมบัติจากพระเจ้าเอกทัศนั้น มาถวายกรมขุนพรพินิจอีก แต่กรมขุนพรพินิจนำความขึ้นกราบทูลพระเจ้าเอกทัศให้ทราบทราบเสียก่อน กรมหมื่นเทพพิพิธจึงถูกเนรเทศไปอยู่เกาะลังกา มีข่าวลือออกไปยัง

เกาะดังกล่าว พระนครศรีอยุธยาเสียแก่พม่าแล้ว พระองค์จึงลอบเสด็จเข้ามายังเมืองหลวง โดยหวังพระทัยจะทรงช่วยกู้สรีภาพต่อไป แต่การมาหาได้เป็นไปคั่งข้าวสือไม่ แฉกพระเจ้ายอลงพญาทรงประหารหนัก เนื่องจากปืนใหญ่ซึ่งพระองค์ทรงบัญชาการยิงด้วยพระองค์เอง ได้เกิดระเบิดขึ้น สะเก็ดระเบิดกระเด็นมาตอพระองค์ถึงบาดเจ็บสาหัส จึงรีบเสด็จยกทัพกลับคืนไปทางเหนือและไปขึ้นพระชนมวังกลางทาง กรมหมื่นเทพพิพิธจึงต้องถูกคุมตัวที่เมืองมะริดนั่นเอง

ครั้งเมื่อ พ.ศ. 2307 พม่ายกกองทัพมาตีเมืองระริกแตก กรมหมื่นเทพพิพิธจึงหนีเข้ามาในเขตแดนไทย เรื่อยเข้ามาจนกระทั่งกับเมืองเพชรบุรี เมื่อพระเจ้าเอกทัศทรงทราบจึงมีรับสั่งให้คุมตัวไปไว้ที่เมืองจันทบุรี

เนื่องจากกรมหมื่นเทพพิพิธเป็นเจ้า และมีใต้ทรงกระทำผิดคิดร้ายประการใด ประชาชนจึงยังคงเคารพนับถือพระองค์อยู่มาก โดยเฉพาะชาวเมืองจันทบุรีก็ได้ช่วยเหลือพระองค์เป็นอย่างมากเหมือนกัน คือปรากฏว่าใน พ.ศ. 2310 เมื่อคราวจะเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า กรมหมื่นเทพพิพิธทรงได้กำลังชายฉกรรจ์จากเมืองจันทบุรี จนสามารถจัดเป็นกองทัพน้อย ๆ ยกออกไปเพื่อจะช่วยเหลือกู้พม่า ซึ่งกำลังล้อมกรุงศรีอยุธยา เมื่อเสด็จผ่านหัวเมืองรายทางเข้ามา ประชาชนพลเมืองในเขตเมืองเหล่านั้น ก็พากันอาสาสมัครเข้าในกองทัพเป็นจำนวนมาก กรมหมื่นเทพพิพิธได้เสด็จเข้ามาจนกระทั่งถึงเมืองปราจีนบุรี และโปรดให้นายทองอยู่น้อยเป็นแม่ทัพหน้า ยกพลไปตั้งมั่นอยู่ ณ ปากน้ำโยทะกา

กิตติศัพท์ที่กรมหมื่นเทพพิพิธ ยกพลเข้ามานี้ได้พัดกระพือไปถึงกองทัพพม่า ซึ่งต้องล้อมกรุงศรีอยุธยาอยู่ พม่าจึงจัดส่งทหารเข้าตีโต้กองทัพไทยซึ่งตั้งมั่นอยู่ที่ปากน้ำโยทะกา แต่การจะจัดกระจายไป ฝ่ายกรมหมื่นเทพพิพิธ เมื่อทราบทราบว่ากองทัพหน้าแตก ก็เสด็จหนีไปอยู่เมืองนครราชสีมา

จันทบุรีสมัยกรุงธนบุรี (ภาควิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครู จันทบุรี 2520 : 19 - 20)

บริเวณทั่วเมืองจันทบุรีสมัยนั้นคือบริเวณบ้านลุ่มซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำ

จันทบุรี

สภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไป

มีการค้าขายติดต่อกับ เวียดนาม จีน เขมร

มีการทำไร่พริกไทย

มีป่าไม้ เช่น ไม้ตะเคียน

มีการทำนา ทำประมง

สรุปได้ว่า เป็นเมืองที่มีสถานเศรษฐกิจอุดมสมบูรณ์

สภาพการเมือง การปกครอง

ปกครองโดย เจ้าเมือง ขึ้นตรงต่อพระเจ้ากรุงธนบุรี

มีป้อม มีค่าย มีกำแพงเมือง

สถานสังคมชนชั้น

มี 1 . ชนชั้นข้าราชการ

2. พระมีสถานะทางสังคมสูงมาก จะเห็นได้จากการที่เจ้าเมืองชั้นหนึ่ง
จะลงเจ้าตากไปฆ่าก็เกรงว่าเจ้าตากจะไม่เชื่อ จึงต้องให้พระไปเชิญ
แสดงว่าพระเป็นที่เคารพเชื่อถือของคนสมัยนั้นมาก

3. ราษฎรสามัญ มีชาวนา ชาวประมง ชาวไม้

การศึกษา

อาศัยวัดเป็นแหล่งศึกษา จะพบว่า วัดตะปอนน้อยที่จันทบุรี มีตำรายา
มีตำราการสร้างวัด เขียนไว้ในใบลาน ที่วัดแห่งนี้ มีใบลาน ใบข่อย
จารึกไว้ถึงประมาณ 5 ตู้ทอง

การต่างประเทศ

จันทบุรีเป็นเมืองติดชายทะเล ติดต่อกับเขมร เวียดนาม จีน มีชาวจีนอพยพมาอยู่ในจันทบุรี หลายกลุ่ม บางกลุ่มก็ทำไร่อ้อยไทย บางกลุ่มก็เป็นช่างไม้จากสภาพโบสถ์ และศาลาของวัดตะปอนน้อย และจากโบราณที่เล่าเรื่องการสร้างโบสถ์และศาลา ยืนยันว่าสร้างโดยนายช่างชาวจีน

ความเกี่ยวพันระหว่างพระเจ้าตากสินและจันทบุรี ตรี อนาคตยกุล 2513 : 633 - 636)

ปี 2310 ในขณะที่พม่ากำลังยกกองทัพเข้าตีหัวเมืองรายทางอยู่นั้น พระเจ้ากรุงธนบุรีก็ยังเป็นพระยาวชิรปราการ เจ้าเมืองกำแพงเพชร ได้ลงมาช่วยรบพม่าในกรุงศรีอยุธยา แต่ถึงอยู่กันไปก็ยิ่งเห็นว่าจะรักษาพระนครศรีอยุธยาไว้ไม่ได้เป็นแน่แท้ เพราะความอ่อนแอของแม่ทัพอย่างหนึ่ง กับอีกอย่างหนึ่งเสบียงอาหารเริ่มขาดแคลนลงทุกที จึงตัดสินใจนำทหารร่วมใจประมาณ 500 คน ที่ว่างล้อมออกไป แล้วเดินทัพเลียบไปตามชายทะเลตะวันออกจนถึงเมืองระยอง กรมการเมืองระยองซึ่งมีขุนรามหมื่นช่วงเป็นหัวหน้า ไม่ยอมเข้าเป็นพวกด้วยจึงได้เกิดรบกัน ในที่สุดขุนรามหมื่นช่วงก็แพ้ ต้องหนีจากเมืองระยองไปอาศัยอยู่ที่เมืองจันทบุรี

ครั้นที่เมืองระยองได้แล้ว พระยาวชิรปราการ จึงส่งคนไปเกลี้ยกล่อมพระยาจันทบุรีให้ร่วมมือกันกู้กรุงศรีอยุธยาให้พ้นจากเงื้อมมือของพม่าต่อไป ซึ่งเดิมพระยาจันทบุรีก็คิดจะร่วมมือด้วย แต่ถูกขุนรามและหมื่นช่วงซึ่งหนีไปอาศัยอยู่ด้วยนั้นยุแหย่ต่าง ๆ นานา พระยาจันทบุรีจึงกลับใจไม่ยอมมาพบกับพระยาวชิรปราการ และคิดกลอุบายให้พระยาวชิรปราการเข้าไปในเมือง แล้วจะจับฆ่าเสีย พระยาวชิรปราการรู้เข้าทัน จึงไม่ยอมเข้าไป สั่งให้กองทัพบกเข้าตีเมืองจันทบุรีโดยที่เดียว

การตีเมืองจันทบุรีนั้น พระยาวชิรปราการนำพลเข้าตีในเวลาตอนรุ่ง และก่อนที่จะเข้าตี ได้สั่งทหารให้หุ้บหม้อข้าวหม้อแกงให้หมด แล้วสั่งให้ทหารเข้าไปกินอาหารเข้าเอาในเมืองจันทบุรีที่เดียว และก็เป็นที่จริงดังที่พระยาวชิรปราการคาดคิดไว้ คือพอรุ่งอรุณเมืองจันทบุรีก็แตก ทหารเข้าเมืองได้ ส่วนพระยาจันทบุรีนั้นหนีไปอยู่เมืองพุทไธมาศ

เมื่อพระยาวชิรปราการตีเมืองจันทบุรีได้แล้วก็ตั้งมั่นอยู่ที่เมืองจันทบุรีเป็นเวลา
ประมาณ 6 เดือน ในระหว่างนี้ได้สะสมกำลังต่าง ๆ เช่น ให้ออกเรือรบขึ้นเกือบ
200 ลำ สะสมเสบียงอาหารตลอดจนพลรบไว้เป็นจำนวนมาก และเกลี้ยกล่อมเมือง
ชายทะเลและวันออกเข้ามารวมค่ายทุกเมือง ครั้นมีกำลังเพียงพอที่จะกู้อิสรภาพได้แล้ว
จึงยกทัพจากเมืองจันทบุรีเข้ามาตีกองทัพพม่าซึ่งตั้งมั่นอยู่ ณ ค่ายโพธิ์สามต้นแตก
เป็นอันว่าประเทศไทยได้หลุดพ้นจากอำนาจของพม่าตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา และในสมัย
จุลาลมไม่มีพระเจ้าแผ่นดินปกครองประเทศนั้น ได้มีผู้คุมสมบัติพรตพวกตั้งเป็นอิสระกัน
อยู่หลายพวก ทั้งทางบกได้ไต่ฝายเหนือและทางภาคอีสาน แต่ในที่สุดก็ถูกพระเจ้ากรุง
ธนบุรีปราบปรามคาบลงหมด เมื่อตีเมืองจันทบุรีได้แล้ว พระองค์ก็ตั้งมั่นอยู่ที่เมือง
จันทเป็นเวลา 6 เดือน เพื่อ (ภาควิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทบุรี
2520 : 20 - 21)

1. รวบรวมกำลัง
2. ออกเรือรบ
3. สะสมเสบียงอาหาร

สาเหตุที่พระองค์เลือกจันทบุรีเป็นที่ตั้งมั่นก็เพราะ

1. จันทบุรีเป็นเมืองใหญ่ อุดมสมบูรณ์ไปด้วยเสบียงอาหารกับกำลังผู้คน และสามารถซื้อหาเสบียง เพิ่มเติมทางชายทะเลได้อีกด้วย โดยอาศัยค้าขายแลกเปลี่ยนกับพ่อค้าสำเภาจีน ที่ยังไปมาค้าขายกับหัวเมืองชายทะเลตะวันออก ระหว่างสงครามครั้งนั้น กังปรากฏแล้วว่าเมื่อพระยาวชิรปราการยกกำลังไปเมืองตราดโดยทางเรือนั้นมีสำเภาจีนทอดสมอยู่ที่ปากน้ำตราดหลายลำ จึงให้ทหารไปแจ้งแก่หัวหน้าให้เข้ามาเจรจากัน แต่พวกพ่อค้าจีนชักขึ้นและไต่ยิงทหารไทย พระยาวชิรปราการจึงใช้กำลังทางเรือเข้าไล่ล้อมรบ จับสำเภาจีนได้ทุกลำ และยึดได้สรรพสิ่งของมีประโยชน์เป็นอันมาก

2. จันทบุรีเป็นเมืองที่มีป้อมประทุนหอรบแข็งแรงพร้อมอยู่แล้วเหมาะสมกับเป็นที่ตั้งมั่น คุมหัวเมืองชายทะเลตะวันออกให้เป็นปึกแผ่น และเป็นที่ตั้งสมกำลังทัพขนาดใหญ่ได้ดีกว่าเมืองอื่น ๆ ในบริเวณนั้นด้วยประการทั้งปวง

3. เมื่อจันทบุรีเป็นที่ตั้งมั่นแน่นอนแล้ว ก็กลายเป็นศูนย์กลางรวบรวมกำลังทหารได้สะดวกดีกว่าแต่ก่อน เพราะเพื่อกิจการทัพแพร่ออกไปว่า พระยาวชิรปราการตั้งมั่นรวบรวมพลเพื่อสู้รบอยู่ที่เมืองนี้ ก็มีราษฎรข้าราชการที่แตกฉานชานเชือกยุ หันเข้ามาพึ่งบุญบารมี เช่น นายสุตจินดา (ภายหลังเป็นเจ้าพระยา สุรสีห์พิฆเนศวรราช) จึงได้แม่ทัพนายกองกับทหารมาสมทบมากขึ้นเป็นลำดับ ดังเมื่อยกกองทัพเรือมุ่งมาชนบรีนั้นได้กำลังเพิ่มจากประมาณ 500 คนขึ้นเป็นประมาณ 5,000 คน ภายในเวลาไม่นานนัก

4. จันทบุรีตั้งมั่นอยู่ในยุทธภูมิใกล้ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกต้องด้วยยุทธศาสตร์ ยุคนั้น คือตั้งอยู่ในตำแหน่งทางหนีที่ไล่ดี ทั้งทางบกกับทางน้ำสามารถติดต่อซื้อหาอาวุธยุทธภัณฑ์จากเรือค้าขายต่างประเทศเมื่อมีโอกาสและเดินทัพ โดยทางเรือได้สะดวกปลอดภัยดังที่ยกไปตีเมืองชนบุรีสำเร็จในต่อมา หากทัพพม่าที่กรุงศรีอยุธยาจะส่งกำลังมารบ เมืองจันทบุรีก็จะต้องเดินทางมารบในระยะไกล ต้องมีสายลำเลียงเสบียงอาหารกับกำลังพลยืดยาวและยากแก่การป้องกันรักษาให้พ้นจากหน่วยจู่โจมวังวานของเมืองจันทบุรีได้ หรือจะใช้ยุทธวิธีที่วางล้อมให้ยอมแพ้ด้วยสิ้นเสบียงอาหารก็กระทำไม่ได้ เพราะพม่าไม่มีกำลังทัพเรือพอเพียงแก่การนั้น

5. ฐานที่ตั้งของเมืองจันทบุรี มีส่วนเกื้อกูลแผนยุทธวิธีที่กรุงศรีอยุธยา จากทัพพม่าอย่างสำคัญ คือ แทนที่จะต้องเดินทัพทางบกย้อนผ่านอันตรายไปรบพม่าที่กรุงศรีอยุธยา ซึ่งอาจจะถูกกำลังของนายทองอิน ที่เมืองชนบุรี และกำลังพม่าที่กวาดต้อนเชลยกับเก็บทรัพย์สินยกมาตีกระหนาบหลังไ้พระยาวชิรปราการ มีทางเลือกเดินทัพโดยทางเรืออย่างปลอดภัย และสามารถที่ค้ากำลังค่าน้ำทางใต้ ในบัญชีนายทองอินที่เมืองชนบุรีสำเร็จแล้วยกกำลังขึ้นไปตีค่ายใหญ่พม่าในบัญชีของสุกี้ที่โพธิ์สามต้น โดยมีท้องทุ่งหลัง

6. จันทบุรีตั้งอยู่ใกล้เคียงชายแดนกับพม่า หากมีความจำเป็นบางประการ ก็อาจจะมีโอกาสขอกำลังมาสมทบได้บางตามอัยยาศัยไมตรี ดังเมื่อครั้งกิดการจะยกกำลังไปข่มขวัญเจ้าเมืองจันทบุรีให้ออกมาอ่อนน้อม ก็ได้พยายามมีหนังสือไปขอกำลังจากพระยาราชานครศรี เจ้าเมืองปัตตานีมาศ แต่เมื่อได้กำลังทางชลบุรี เพิ่มขึ้นแล้ว พระยาวชิรปราการก็ไม่ได้ออกกำลังจากเมืองปัตตานีมาศ

7. เป็นที่ ๆ เหมาะสมในการต่อเรือรบ เพราะมีไม้ตะเคียนมากมีที่ หลบลมมรสุม สำหรับสถานที่ต่อเรือในเมืองจันทน์นั้นเราพบ 2 แห่ง คือ

ก. บริเวณท่าเนียน ทางไปท่าแฉลบมีร่องรอยว่ามีการต่อเรือที่นั่น และมีผู้สันนิษฐานไว้ว่าอาจเป็นสถานที่ต่อเรือสมัยรัชกาลที่ 3 ต่อโดยหลวงสิทธิธนายเวร ซึ่งต่อเรือกำปั่น

ข. บริเวณเกาะเสม็ดงาม อ.เมือง จ.จันทบุรี มีร่องรอยของเศษเหล็กมากมาย และชาวบ้านยืนยันว่าเป็นที่ต่อเรือ แต่ยังไม่สามารถจะบอกแน่ชัดว่าจะต่อสมัยใด ขณะนี้ทางภาคประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทบุรี กำลังค้นคว้าหลักฐานอยู่ว่าจะเป็นที่ต่อเรือสมัยพระเจ้าตากสินจริงหรือไม่ เพราะสถานที่นี้มีความเหมาะสมทางคานภูมิประเทศมากด้วย ดังนี้

- หลบลมได้เป็นอย่างดี

- อยู่ใกล้ปากแม่น้ำ สะดวกในการเคลื่อนทัพ

หลังจากพระองค์ได้ละสมกำลังทัพได้ 6 เดือน ในเดือนตุลาคม พ.ศ.2310 พระยาวชิรปราการก็ได้ยกกองทัพเรือประมาณ 100 ลำ กับกำลังทหารประมาณ 5,000 คน มาตีธนบุรีได้ และปราบดาภิเษกเป็นกษัตริย์ ทรงพระนามว่า "สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี"

ความสำคัญของจันทบุรีในสมัยกรุงธนบุรี เราสรุปได้สั้น ๆ ว่า

เป็นเมืองท่าสำคัญทางชายทะเลตะวันออก สำหรับค้าขายกับต่างประเทศ ทั้งในระหว่างสงครามและยามสงบ

จันทบุรีในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (ตรี มาตยกุล 2513 : 636 - 644)

เมืองจันทบุรีตั้งอยู่ ณ ที่เดิม คือตรงบ้านลุ่มทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำจันทบุรีเรื่อยมา จนกระทั่งถึงรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เจ้าอนุวงศ์ที่ครองเมืองเวียงจันทน์เป็นกบฏ ไปขอกองทัพจากจะมารบไทย จึงเป็นเหตุให้เกิดบาดหมางกันขึ้นในระหว่างไทยกับญวน ในที่สุดก็ต้องทำสงครามกัน กองทัพไทยได้ยกพลลงลำเขาไปในแดนญวน และเข้าตีเมืองรายทางต่าง ๆ ได้หลายเมืองจนกระทั่งยึดเมืองไซ่ง่อนได้เมื่อ พ.ศ. 2377

ครั้งเมื่อเสร็จศึกกับญวนแล้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงมีพระราชดำริว่า เหตุบาดหมาง ซึ่งเป็นชนวนให้เกิดสงครามขึ้นกับประเทศญวนในคราวนี้ คงจะทำให้ญวนผูกใจเจ็บ อาจจะยกกองทัพเข้ามาแย่งชิงพระราชอาณาจักรเพื่อแก้แค้นก็ได้ เมืองจันทบุรีเป็นเมืองชายแดนมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศญวน ถ้าไม่สร้างเสริมป้อมคูประตูหอรบให้มั่นคงแข็งแรงแล้ว ญวนอาจจะยกกองทัพจู่โจมเข้ามายึดเอาได้โดยง่าย ด้วยเหตุนี้จึงโปรดให้เจ้าพระยาพระคลัง (สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์) ออกไปเมืองจันทบุรี เพื่อจัดหาที่สร้างเมืองใหม่ให้มั่นคงแข็งแรงต่อไป

เจ้าพระยาพระคลังได้ออกไปพิจารณาภูมิประเทศแล้วเห็นว่า เมืองเดิมอยู่ลึกเข้าไปมาก ไม่สะดวกที่จะใช้เป็นท่าสำหรับตั้งรับกองทัพของข้าศึก จึงให้รื้อกำแพงเมืองเก่า (คือเมืองที่บ้านลุ่ม) ออกเสีย แล้วจึงสร้างเมืองใหม่ขึ้นที่บ้านเนินวง ตำบลบางกะจะ ซึ่งอยู่ห่างจากเมืองเดิมไปทางทิศตะวันตกประมาณ 8 กิโลเมตร เมืองที่สร้างขึ้นใหม่นี้เป็นที่ชัยภูมิดี เพราะตั้งอยู่บนเนินเล็ก ๆ ทรงเชิงเขา สามารถจะมองเห็นข้าศึกมาได้แต่ไกล เหมาะสมสำหรับใช้เป็นท่าตั้งรับ

ชาติก็อย่างยิ่ง การสร้างก็พยายามทำอย่างมั่นคงแข็งแรง โดยก่อกำแพงด้วยศิลาแลง มีป้อมคูประตูหอรบเสร็จ และวางปืนใหญ่ไว้ตามแนวทางที่สามารถจะยิงไปโต้ไกลที่สุด ที่จะไกลได้

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสเมืองจันทบุรี ใน ค.ศ. 2419 ทรงโปรดให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้ากาวิลาส กรมหมื่นมหิศวราชวิมลมาลี ปรากฏว่ามีสวนกว้าง 560 เมตร ยาว 600 เมตร ตัวเมืองเกือบจะเป็นรูปสี่เหลี่ยม และมีคูกว้างถึง 24 เมตร นับว่าเป็นเมืองป้อมที่มั่นคงแข็งแรงที่สุดเมืองหนึ่งในประเทศไทย ซึ่งได้สร้างขึ้นในสมัยนั้น

เมืองที่สร้างขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ 3 นี้ สามารถจะใช้เป็นที่มั่นสำหรับ กองทัพของชาติได้เป็นอย่างดี แต่ว่าอยู่ห่างไกลจากลำน้ำเข้าไปมาก ราษฎร ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองเก่า จึงไม่ค่อยจะมีผู้ใดพอใจอพยพเข้าไปอยู่กันมากนัก ครั้นถึงรัชกาลที่ 4 เมื่อทรงเห็นว่าประเทศวนตกไปเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส แล้ว ภัยสงครามที่จะเกิดจากประเทศวนก็เป็นอันหมดไป จึงไม่ทราบบังคับ ให้ราษฎรอพยพเข้าไปอยู่ในเมืองใหม่ ทรงปล่อยให้ไปตามสมัครใจ แล้วแต่ ผู้ใดจะพอใจอพยพไปอยู่ที่เมืองใหม่ก็ได้ หรือผู้ที่อพยพมาอยู่ในเมืองใหม่แต่ครั้ง รัชกาลที่ 3 แล้ว จะพอใจอพยพกลับไปอยู่เมืองเก่าอย่างเดิมอีกก็ได้ แต่จน เจ้าเมืองจันทบุรีนั้นยังคงตั้งอยู่ในเมืองใหม่ตลอดมา จนกระทั่งถึงรัชกาลที่ 5 เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้จัดการปกครองประเทศ แบบมณฑลเทศาภิบาลขึ้นใหม่แล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดให้ย้ายตัวเมืองใหม่ซึ่ง ตั้งอยู่ที่บ้านเนินวงกลับไปตั้งที่บ้านลุ่มอย่างเดิมอีก เพราะที่บ้านลุ่มอยู่ใกล้แม่น้ำและมีที่ราบสำหรับทำไร่นาได้มาก กับมีเนินยอม ๆ เรียงรายกันอยู่เป็นระยะ ๆ ไป เหมาะที่จะขยายตัวเมืองให้ใหญ่โตได้ในอนาคต และตัวเมืองจันทบุรียังคงตั้งอยู่ที่บ้านลุ่มนี้ตลอดมาจนกระทั่งถึงเวลาปัจจุบัน

ในรัชกาลที่ 5 จันทบุรีเป็นเมืองหนึ่งที่ถูกฝรั่งเศสเข้ามายึดครอง และได้ยึดครองอยู่เป็นเวลานาน เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2436 (ร.ศ. 112) เป็นต้นมา จนถึง พ.ศ. 2447 รวม 12 ปีเต็ม การที่ประเทศไทยยอมให้ฝรั่งเศสเข้ามายึดครองเมืองจันทบุรีนี้ เนื่องมาจากกรณีพิพาทเรื่องอาณาเขตชายแดนของฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง คือเมื่อฝรั่งเศสเข้ายึดครองเมืองจันทบุรีนี้ เนื่องมาจากกรณีพิพาทเรื่องอาณาเขตชายแดนทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง คือเมื่อฝรั่งเศสเข้ายึดครองประเทศลาวและประเทศเขมรได้แล้วก็ปรารภกันว่า จะโค่นดินแดนต่าง ๆ ซึ่งเป็นประเทศลาวในปัจจุบันนี้อีก จึงหาว่าไทยละเมิดสิทธิรุกล้ำ เขาไปในดินแดนที่ฝรั่งเศสยึดครองอยู่ และหาว่าเจ้าพนักงานไทยทำร้ายคนในบังคับของเขา แต่เรื่องราวที่เป็นจริงนั้นมีปรากฏอยู่ในเอกสารทางราชการของไทยเป็นอันมาก รวมทั้งจดหมายเหตุต่าง ๆ ซึ่งหอสมุดแห่งชาติเคยพิมพ์แล้ว

เมื่อฝรั่งเศสกล่าวหาเช่นนั้นแล้ว ในต้นปี พ.ศ. 2436 (ร.ศ. 112) จึงส่งกองทหารยกพลเข้ามาถึงเมืองเชียงแขง จับไล่คณะกรรมการจังหวัดให้ข้ามไปอยู่เมืองธรวาบริวัตร ซึ่งอยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขง อ้างว่าดินแดนทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง เป็นอาณาเขตของประเทศเขมรและลาว ซึ่งอยู่ในความอารักขาของฝรั่งเศส

เมื่อยึดเมืองเชียงแขงได้แล้ว ฝรั่งเศสก็ส่งกำลังทหารล่นย่อยเข้ายึดเกาะแก่งต่าง ๆ ในลำแม่น้ำโขงตลอดไปจนกระทั่งถึงเมืองหลวงพระบาง ฝ่ายไทยได้ห้ามปราม และอ้างเหตุผลว่า ดินแดนที่ฝรั่งเศสส่งกองทหารล่นเข้ามานั้นเป็นดินแดนของไทย หากใช้เป็นของลาวหรือเขมรตามที่ฝรั่งเศสกล่าวอ้างไม่ แต่ฝรั่งเศสก็ไม่ยอมถอนทหารออกไป กลับยกพลล่นเข้าดินแดนอันเป็นอาณาเขตของไทย เข้ามาอีกหลายแห่ง ในที่สุดก็เกิดปะทะกันขึ้นกับกองทหารไทย เนื่องจากมูลเหตุที่เกิดปะทะกันขึ้นตามหัวเมืองต่าง ๆ ริมฝั่งแม่น้ำโขงนี้เอง เป็นชนวนให้ฝรั่งเศสส่งเรือรบ 2 ลำ คือเรือตูแตงและเรือแองกอสตัง ล่นลำเข้ามาในแม่น้ำไทยอีก จึงได้เกิดปะทะกันทางเรืออีกครั้งหนึ่งที่ปากน้ำเจ้าพระยา เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2436 การรบในคราวนี้ต่างเสียหายด้วยกันทั้งสองฝ่ายคือเรือนำร่องของ

ของฝรั่งเศสถูกยิงชำรุดจนต้องแล่นไปเกยตื้น เรือรบเสียหายเล็กน้อย ส่วนเรือรบไทย
ก็ชำรุดเสียหายไม่น้อยเหมือนกัน และทหารเรือก็ตายหลายคน

แต่เหตุการณ์ต่าง ๆ มิได้ลุลกลามต่อไป เนื่องจากรัฐบาลทั้งสองฝ่ายได้ตกลง
ประนีประนอมกันใน พ.ศ. 2436 นั่นเอง รัฐบาลไทยเป็นฝ่ายยอมเสียเปรียบ คือต้อง
ยกหัวเมืองทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงให้ฝรั่งเศสครอบครอง และยอมชดเชยค่าเสียหาย
ให้อีกด้วย ในระหว่างเวลาที่กำลังทำการตกลงกันอยู่นั้น ฝรั่งเศสขอยึดเมืองจันทบุรี
ไว้เป็นประกันก่อน รัฐบาลไทยจึงจำใจจำต้องยอมให้ฝรั่งเศสยึดเมืองจันทบุรีไว้เป็นประกัน
ชั่วคราว ฝรั่งเศสจึงส่งกองทหารเข้ายึดครองเมืองจันทบุรีเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2436 เป็นต้นมา
โดยส่งกองทหารเข้ามาตั้งอยู่ที่ตัวเมืองจันทบุรี 1 กองพัน และส่งไปไว้ที่แหลมสิงห์อีก

1 กองร้อย

เมื่อรัฐบาลไทยยอมเสียค่าปรับให้เรียบร้อยและถอนกองทหารกลับจากชายแดนหมก
สิ้นตามสัญญาแล้ว ฝรั่งเศสก็ยังหาได้ถอนกองทหารออกไปไม่ เนื่องจากจันทบุรีเป็นดินแดน
สำคัญส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรไทย เพราะฉะนั้นรัฐบาลไทยจึงได้ทำสัญญากับฝรั่งเศส
อีก 2 ฉบับ โดยยอมมอบเมืองตราดและเกาะต่าง ๆ ที่แหลมสิงห์ไปจนถึงเกาะกูดให้แก่
ฝรั่งเศส กับยอมยกดินแดนทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขงที่อยู่ตรงข้ามกับเมืองหลวงพระบาง
และเมืองนครจำปาศักดิ์ให้แก่ฝรั่งเศสอีกด้วย ฝรั่งเศสจึงยอมถอนทหารออกไปจากเมือง
จันทบุรี เมื่อ พ.ศ. 2447 และย้ายไปอยู่เมืองตราดอีก 3 ปี

เมื่อฝรั่งเศสถอนทหารออกจากเมืองจันทบุรีแล้ว ชาวเมืองได้มีการปรับปรุง
เมืองจันทบุรี ดังนี้ (ภาควิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทบุรี 2520 : 38)

1. กระโจมไฟที่ปากน้ำบนเขาแหลมสิงห์จะเป็นประโยชน์แก่เรือลูกค้า
ไปมาเป็นอันมาก
2. การมีโทรศัพท์จากกระโจมไฟปากน้ำไปถึงในเมืองเพื่อบอกข่าวเรือ
ไปมาจะทำให้สะดวกในการค้าขาย และในทางราชการเป็นอันมาก
3. ขอให้ทูลกระหม่อมฯ นำแต่ปากน้ำถึงเมือง เพื่อสะดวกแก่เรือขึ้นร่องเพราะ
น้ำในแม่น้ำตื้นมาก

4. ทำสะพานข้ามแม่น้ำในคลองสำหรับเป็นทางขนส่งสินค้าขึ้นลง 5 แห่ง
5. ทำสะพานข้ามแม่น้ำในเมืองพงให้มาและเกวียนเดินได้ เพราะแต่เดิมเคยมีสะพานแต่พังเสียแล้วไม่มีใครทำ ถ้ามีสะพานจะเป็นประโยชน์จากการค้าขายในเมืองมาก
6. ควรช่วยซ่อมแซมถนนหลังเมืองด้านตะวันออกให้ทางไปสระบาป และพลั่วให้ใช้เกวียนไถทุกฤดู

2.2 โบราณสถาน โบราณวัตถุ

ค่ายพระเจ้าตากสินมหาราช

สถานที่ซึ่งสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชพักพลก่อนเข้าตีเมืองจันทบุรี คือ วัดป่าแก้วหรือวัดแก้ว อยู่ในบริเวณหลังค่ายทหารปัจจุบัน (อยู่เหนือลำคลอง ที่เรียกว่าข้างขึ้นมา) ซึ่งห่างจากประตูเมืองจันทบุรี เก่าออกไปประมาณไม่ถึง 200 เมตร แต่ก่อนยังมีฐานโบสถ์วิหารเหลืออยู่ ถึงเวลาออกพรรษายังมีราษฎรไปทำบุญตักบาตร ก่อเจดีย์ทรายกันอยู่ วัดนี้ถูกทำลายเมื่อฝรั่งเศสเข้ายึดครองจันทบุรี (พ.ศ. 2346 ถึง พ.ศ. 2477) พร้อมกับหน้าวัดพระธาตุ และวัดสิงห์ ซึ่งอยู่ในเขตเมืองเก่า และใกล้กับค่ายทหาร โดยเอาอิฐไปสร้างอาคารในค่ายทหารและถนน

สันนิษฐานว่ากองทัพพระเจ้าตากสินที่ยกมาจากเมืองระยอง คงยกมาทั้งทางบกและทางเรือ พระองค์เองคงยกมาทางบกผ่านแม่น้ำประแสร์ ผ่านเขาเกล็ดเขาหัว คลองน้ำใส บ้านแก้ว และมาถึงวัดแก้วหรือวัดป่าแก้ว ดังกล่าวแล้ว

ค่ายพระเจ้าตากสิน ปัจจุบันเป็นที่ตั้ง ร.พัน 4 กรมผสมนาวิกโยธิน กองทัพเรือ นอกกำแพงด้านหน้าของค่ายเป็นที่ตั้งศาลหลักเมือง และศาลพระเจ้าตากสิน ภายในค่ายมีพระบรมอนุสาวรีย์ของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชประดิษฐานอยู่ (ภาควิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทบุรี 2520 : 5)

ศาลสมเด็จพระเจ้าตากสิน ตั้งอยู่ริมถนนสนามหญ้าหน้ากองพัน
นาวิกโยธิน ตัวศาลทำเป็นมณฑปจตุรมุข หลังคามุงด้วยกระเบื้องเคลือบสีเหลือง
สลัปลีเขียน มีบันไดทางขึ้นสามด้าน ประดับไม้ประดับกระจกสวยงาม แผนผังที่สร้าง
ขึ้นนั้นสร้างตามแบบของกรมศิลปากร ซึ่งหม่อมเจ้าสฤษดิเดช ขยางกูร เมื่อดำรง
ตำแหน่งสมุหเทศาภิบาล มณฑลจันทบุรี ได้ทรงขอมาจัดสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2463

ในศาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมีรูปหล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ ทำเป็นรูป
เทวคาประดิษฐานอยู่บนแท่นบูชา สูงประมาณ 1 เมตร เป็นรูปฉลองพระองค์ของ
สมเด็จพระเจ้าตากสิน ซึ่งหล่อขึ้นใหม่เมื่อคราวสร้างศาล ที่แท่นบูชามีจารึกว่า
เทวรูปฉลองพระองค์เจ้ากรุงธนบุรี (ตรี อมาตยกุล 2513 : 655 - 656)

ค่ายเนินวง

ตั้งอยู่ระหว่างเส้นทางสายจันทบุรี - ท่าใหม่ เขตตำบลบางกระจะ
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเมืองจันทบุรีขึ้นใหม่ที่
บ้านเนินวง เพราะเป็นชัยภูมิที่ดี เนื่องจากเป็นที่ดอนเนินเป็นทำเลที่เหมาะสมแก่
การตั้งฐานทัพไว้ตั้งรับกองทัพพวน ซึ่งอาจจะยกมาทางทะเลได้ จึงโปรดเกล้าฯ
ให้สมเด็จพระยามหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) เป็นแม่กองออกมาอำนวยการก่อสร้าง
เมื่อ พ.ศ. 2377 ตัวเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมกว้าง 14 เส้น ยาว 15 เส้น
จุดเป็นเมืองมีศาลหลักเมือง คลังเก็บศาสตราวุธ (ภาควิชาประวัติศาสตร์
วิทยาลัยครูจันทบุรี 2520 : 5)

เมืองจันทบุรีใหม่ซึ่งสร้างขึ้นที่ตำบลเนินวงนี้ เมืองนี้สร้างขึ้นในสมัย
รัชกาลที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2369 เจ้านุวงศ์หรือที่เรียกกันย่อ ๆ ว่า "เจ้านุ" ซึ่ง
ครองเมืองเวียงจันทน์อันเป็นประเทศราช ขึ้นต่อกรุงเทพมหานครได้ออกการยกขึ้น
การกระทำของเจ้านุครั้งนี้ ไม่เพียงแต่ตั้งเมืองอยู่เฉย ๆ เท่านั้น แต่กลับมัก
ใหญ่ไผ่สูง โดยยกกองทัพหลวงลำพระราชอาณาเขต เข้ามายึดเมืองนครราชสีมา

อันเป็นหัวเมืองใหญ่ทางภาคอีสานไว้ได้ แล้วกวาดต้อนครอบครัวชาวเมืองนครราชสีมาไปเกือบหมดเมือง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้กรมพระราชวังบวรมหาดคีรีพอเสพบ เป็นแม่ทัพยกพลขึ้นไปปราบปรามตีกองทัพของเจ้าอนุวงศ์แตกพ่ายกลับไป แล้วกองทัพหน้าของกรมพระราชวังบวรก็ติดตามไปตีจนกระทั่งถึงเมืองเวียงจันทน์ อันเป็นนครหลวงของพวกกบฏ เจ้าอนุวงศ์กองทัพไทยไม่ได้หนีไปอยู่ที่เมืองสำน้ำ ซึ่งเป็นเขตแดนของญวน

ต่อมาเจ้าอนุวงศ์กำลังอุกหนุนจากญวน จึงหาลงกลับมาตีกองทัพไทย ซึ่งมีพระยาราชสุภาวดีเป็นนายทัพตั้งรักษาอยู่ที่เมืองเวียงจันทน์ จนกองทัพไทยต้องถอยร่นไปอยู่เมืองยโสธร แต่ในที่สุดกองทัพไทยก็เข้าล้อมจับเจ้าอนุวงศ์ไว้ได้ และส่งตัวลงมายังกรุงเทพฯ ญวนมีสาส์นมาขอให้ไทยส่งเจ้าอนุวงศ์ไปครองเมืองเวียงจันทน์อย่างเดิม แต่ไทยไม่ยินยอม เพราะเกรงว่าถ้าปล่อยไป ญวนก็จะอุกหนุนให้กลับมาตีไทยอีก พุทธิการณเหื่อนนี้ทำให้ญวนแค้นเคือง และก่อเรื่องราวต่าง ๆ อันเป็นชนวนให้เกิดการกระทบกระเทือนทางพระราชไมตรีอยู่เรื่อยมา ในที่สุดก็เกิดรบกับไทยขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2376

พอเสร็จสงครามกับญวนเมื่อปลาย พ.ศ. 2376 แล้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงไว้ว่างพระราชหฤทัย เกรงว่าญวนจะยกกองทัพมาตีไทยบ้าง เพราะเมื่อรบกันคราวนั้นยังไม่ถึงแพ้ถึงชนะกัน ญวนยังมีกำลังและกองทัพเหลืออยู่อย่างสมบูรณ์ เพราะฉะนั้นพอขึ้นปีใหม่ ใน พ.ศ. 2377 จึงโปรดให้เจ้าพระยาพระคลังออกไปสร้างเมืองป้อมขึ้นที่เมืองจันทบุรี

กำแพงเมืองจันทบุรีใหม่นี้ก่อด้วยศิลาแดงหนาและสูงใหญ่สง่างาม มีใบเสมายาวลึกลง 2 เมตร ครึ่ง ก่อด้วยศิลาแดงเป็นระยะ ๆ ไปรอบกำแพงเมืองที่ตรงประตูออกอุ้งคันทินเชิงเติน สองข้างประตูทำเป็นซุ้มหอรบและซุ้มคูไว้กว้างขวาง คือกว้างประมาณ 24 เมตร เมืองจันทบุรีใหม่นี้สร้างแน่นหนามั่นคงมากและเมื่อสร้างเสร็จแล้ว เจ้าพระยาพระคลังจึงให้รื้อกำแพงเมืองเก่า ซึ่งอยู่ที่ตำบล

บ้านคูม่ออกเสีย แล้วให้เจ้าเมืองอพยพครอบครัวเข้าไปตั้งบ้านเรือนอยู่ในเมืองที่สร้างขึ้นใหม่ และให้อพยพราษฎรจากเมืองเก่าเข้าไปปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่ในเมืองใหม่นี้อีกเป็นจำนวนมาก ระหว่างช่วงโอบเฝ้ากำแพงก็ตั้งปืนใหญ่เรียงรายไว้โดยรอบ เพื่อเตรียมสำหรับรบศึกอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังมีคลังเก็บกระสุนปืนใหญ่และเก็บดินปืนอีก ยังปรากฏซากอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ ส่วนปืนใหญ่กับลูกปืนซึ่งเป็นลูกเหล็กกลม ๆ นั้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสเมืองจันทบุรี ในพ.ศ. 2419 ยังทอดพระเนตรเห็นมีอยู่หลายสิบกระบอก ทั้งกระสุนดินค้ำก็ยังคงเหลืออยู่อีกเป็นจำนวนมาก แต่บัดนี้ได้สูญหายไปเสียเกือบหมดแล้ว ถ้าปล่อยทอดทิ้งไว้เช่นนี้ต่อไป อีกไม่นานเท่าใดก็คงจะสูญหายไปจนหมดสิ้นเป็นแน่

อุทอเรือ (ภาควิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทบุรี 2520 : 5)

การทอเรือเคินทะเลที่นับว่าสำคัญที่สุด เนื่องจากใช้ในการกู้เอกราช คือ เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชออกมาตั้งตัวเป็นอิสระ เมื่อ พ.ศ. 2310 พระองค์ทรงโปรดให้ทอเรือ 100 ลำ โดยใช้เวลาเพียง 3 เดือน สถานที่ซึ่งมีผู้รู้บอกว่าเป็นอุทอเรือเก่า คือตำบลเสม็ดงาม ตรงข้ามกับท่าแฉลบในปัจจุบัน

ป้อมไฟรีพินาศและป้อมพิฆาตปัจจามิตร (ตรี อมาตยกุล 2513 :

651 - 683)

บนเขาแหลมสิงห์ มีป้อมปืนตั้งอยู่ป้อมหนึ่ง กับที่หัวแหลมตึกแดงมีอยู่อีกป้อมหนึ่ง ป้อมทั้งสองแห่งนี้สร้างพร้อมกันกับเมืองจันทบุรีใหม่ที่ตำบลเนินวง ใน พ.ศ. 2377 และยังปรากฏอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ ผู้ที่ผ่านไปทางทะเลเมื่อตอนใกล้จะถึงปากน้ำจันทบุรี จะมองเห็นตัวป้อมได้อย่างเด่นชัดเจน

มูลเหตุแห่งการสร้างเมืองจันทบุรีขึ้นใหม่ ตลอดจนการสร้างป้อมทั้งสองแห่งนี้ ได้กล่าวไว้แล้วโดยละเอียดในตอนที่ว่าด้วยเมืองจันทบุรีใหม่ที่ตำบลเนินวง

เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาพระคลัง เป็นผู้อำนวยการสร้างเมืองป้อมขึ้นใหม่ที่เมืองจันทบุรี เจ้าพระยาพระคลังจึงสั่งให้เจ้าหมื่นไวยวรนาถ เป็นผู้อำนวยการสร้างป้อมหน้าด่านทางปากน้ำจันทบุรีขึ้นอีกแห่งหนึ่ง เพื่อกันไม่ให้กองทัพเรือของข้าศึกยกเข้ามาตีเมืองจันทบุรีได้โดยง่าย เจ้าหมื่นไวยวรนาถ ได้ไปสำรวจป้อมขึ้นที่บนเขาแหลมสิงห์แห่งหนึ่ง กับที่หัวแหลมซึ่งเรียกว่า "แหลมตึกแดง" อีกแห่งหนึ่ง เมื่อเจ้าหมื่นไวยวรนาถสำรวจสถานที่ที่จะสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงมอบให้พระยาอภัยพิพิธ เป็นแม่กองควบคุมการก่อสร้างที่แหลมสิงห์ และให้หมื่นราชามาตย์ เป็นแม่กองก่อสร้างที่หัวแหลมตึกแดง ป้อมที่สร้างขึ้นนี้เป็นป้อมขนาดเล็ก แบบเดียวกันกับป้อมที่เมืองสมุทรปราการ และกออิฐถือปูนเหมือนกัน

เมื่อสร้างป้อมเสร็จแล้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้มีพระราชทานชื่อป้อมทั้ง 2 แห่งนี้ไว้ว่าอย่างไรไม่ จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะที่ยังทรงผนวชอยู่ ได้เสด็จประพาสเมืองจันทบุรีและเสด็จไปทอดพระเนตรป้อมปืนทั้ง 2 แห่งนี้ด้วย ทรงสอบถามคณะกรรมการเมืองก็ไม่ได้ความว่ามีชื่ออย่างไร จึงพระราชทานชื่อป้อมที่แหลมสิงห์ว่าป้อม "ไพรีพินาศ" และป้อมที่หัวแหลมตึกแดงว่าป้อม "พิฆาตปัจจามิตร" ป้อมทั้งสองนี้จึงมีชื่อเรียกกันตามอย่าง ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานไว้ตั้งแต่ครั้งนั้นเป็นต้นมา

ต่อมาในรัชกาลที่ 4 เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสปากน้ำเมืองจันทบุรี ทรงเห็นว่าป้อมทั้งสองแห่งนี้ไม่มีราชการสิ่งใดที่จะต้องใช้อีกแล้ว ทั้งตัวป้อมก็ชำรุดทรุดโทรมลงไปมาก ถ้าทิ้งป้อมละกระสุนไว้ใบคินคาไว้ในป้อมต่อไป เก่งกว่าจะเป็นอันตรายสูญหายไปเสียหมด จึงโปรดให้ขนย้ายสิ่งของที่มีค่าไปไว้ในเมืองจันทบุรี ส่วนโรงทหารภายในป้อมที่สร้างไว้แต่เดิมก็ชำรุดหักพังไป มิได้บูรณะปฏิสังขรณ์ จนกระทั่งถึงรัชกาลที่ 5 เมื่อจัดตั้งกรมทหารเรือ

ขึ้นแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดให้ซ่อมแซมโรงทหารใน
ป้อมทั้งสองนี้ขึ้น แล้วโปรดให้จัดส่งทหารเรือส่วนหนึ่งไปประจำ ณ ป้อมทั้งสองแห่งนี้
ป้อมทั้งสองจึงเป็นที่ทำการทหารเรือมาจนถึง พ.ศ. 2436 เมื่อฝรั่งเศสส่งกองทหาร
มายึดเมืองจันทบุรี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดให้ถอนทหาร
เรือออกจากป้อมทั้งสองนี้ ไปตั้งอยู่ที่เมืองขลุง กองทหารฝรั่งเศสซึ่งมาตั้งประจำที่
แหลมสิงห์ได้คัดแปลงป้อมพิฆาตปัจจามิตรสร้างเป็นที่พักนายทหาร ซึ่งเรียกกันต่อมาว่า
ตึกแดง กับได้สร้างโรงสำหรับเป็นที่พักนายสิบพลทหาร ขึ้นทางคานตะวันตก และ
สร้างคุกสำหรับขังทหารขึ้นทางตะวันออก ทหารฝรั่งเศสได้ตั้งประจำอยู่ที่นี้จนกระทั่ง
ถึง พ.ศ. 2447 ซากการก่อสร้างยังคงเหลือปรากฏอยู่ทุกวันนี้

อนุสรณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ปากคลองนารายณ์หรือ น้ำตกสระบาป

น้ำตกสระบาปหรือน้ำตาคดองนารายณ์นี้ อยู่ห่างจากตัวเมืองจันทบุรีไป
ประมาณ 11 กิโลเมตร เดิมการไปเที่ยวชมน้ำตกแห่งนี้จะลำบากสักหน่อย คือจะ
ต้องไปม้า กว่าจะถึงเชิงเขาก็กินเวลาตั้งเกือบ 2 ชั่วโมง แต่ในปัจจุบันสามารถจะ
ใช้รถยนต์ไปได้ในฤดูแล้ง จนถึงเชิงเขา ถ้าไปรถยนต์ก็เสียเวลาเดินทางเพียง
ครึ่งชั่วโมงเท่านั้น

ตัวน้ำตกอยู่ข้างบนภูเขาสูงจากพื้นดินไปมาก จะต้องเสียเวลาปีนป่าย
ภูเขาไปอีกตั้ง 2 ชั่วโมงจึงจะถึง เพราะฉะนั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ในทรงรัตนโกสินทร์เสด็จประพาส จึงมิได้เสด็จขึ้นไปยังตัวน้ำตก คงทรงสนาน
อยู่แต่เพียงในลำธารที่เชิงเขาเท่านั้น กระแสน้ำตกสระบาปนี้ไหลพุ่งแรงมาก น้ำได้
หลังไหลออกจากซอกหินโดยแรงไม้ขาดสาย แล้วพวยพุ่งจากหน้าผาสูง 25 เมตร ลง
ไปสู่อ่างหินขนาดใหญ่ซึ่งเป็นที่รองรับน้ำอยู่เบื้องล่าง เนื่องจากความแรงของน้ำที่ตกลง

ไปในอ่างทำให้เกิดเสียงดังกึกก้องไปไกลมาก ผู้ที่เดินผ่านไปทางภูเขาสูงนี้ จะได้ยินเสียงน้ำตกไหลหดังดงมาดังซู่ ๆ อย่างถนัดชัดเจนนทีเดียว อ่างหินที่รองรับน้ำนั้นเป็นรูปกลม วัดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณสัก 25 เมตร น้ำในอ่างนี้ลึกมาก ประมาณว่าคงจะลึกถึง 10 เมตร และใครจะสามารถจะมองเห็นตัวปลาว่ายวนเวียนอยู่ในน้ำได้เป็นอย่างดี

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยเสด็จประพาสธารน้ำตกนี้ครั้งหนึ่ง ทรงพอพระราชหฤทัยในความงามวิจิตรตระการตา จึงโปรดให้สร้างศาลาขึ้นหลังหนึ่ง เพื่อเป็นที่พักร้อนของผู้จะไปเที่ยวน้ำตก กับโปรดให้สร้างเจดีย์ไว้ใกล้ ๆ กับน้ำตกนี้องค์หนึ่ง สูงประมาณ 6 เมตร พระราชทานนามว่าเจดีย์ว่า "เจดีย์จุมกต์เจดีย์" ศาลาและเจดีย์ดังกล่าวนี้ยังคงปรากฏอยู่จนถึงเวลาปัจจุบันนี้

เมื่อพ.ศ. 2449 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสธารน้ำตกนี้ครั้งหนึ่งเหมือนกัน แต่ไม่ได้เสด็จขึ้นไปถึงตัวน้ำตก เพียงแต่ทรงกระแสนานในลำธาร ใกล้ศาลาที่ประทับ และทรงพระราชนิพนธ์โคลงเกี่ยวกับน้ำตกสระบาปนี้ไว้ในหนังสือเรื่องเสด็จประพาสมณฑลจันทบุรี คล้ายท่านองนิราศว่าดังนี้

สระบาปบาปก่อนสร้าง	ปางใด
สระบสระหวงใน	สร้างสร้อย
สระสนานยิ่งลาสัย	นุชนาถ
สระช่วยสระบาปน้อย	หนึ่งให้สบนาง

อนุสรณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่น้ำตกพริ้ว

น้ำตกพริ้วเป็นน้ำตกสวยงามที่สุดแห่งหนึ่งในจังหวัดจันทบุรี อยู่ในเทือกเขาสระบาปซึ่งเป็นผืนเดียวกันกับน้ำตกสระบาป หรือน้ำตกคลองนารายณ์ แต่อยู่ถัดลงไปทางใต้ ในฤดูแล้งมีผู้ไปเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจและอาบน้ำตกนี้มาก เพราะไปได้สะดวก และตัวน้ำตกก็อยู่ไม่สูงเหมือนน้ำตกสระบาป ผู้ที่ไปพักที่ตัวเมืองจันทบุรีถ้าจะ

ไปเที่ยวน้ำตกจะต้องไปค่ายพาหนะรถยนต์ มีถนนตัดแยกจากถนนสุขุมวิท รถยนต์คันใด
สะดวกจนถึงเชิงเขาสะพาน สองข้างทางที่เชิงเขามีร้านขายอาหารและเครื่องดื่ม
และมีร้านขายของที่ระลึกซึ่งเป็นฝีมือของชาวจีนพบรีหลายร้าน

น้ำตกพร้ามี 3 ชั้น มีอ่างศิลารองรับเป็นชั้น ๆ ไป น้ำตกที่ตกจากชั้นบน
ลงมายังอ่างศิลานั้นใสสะอาด และเป็นชั้นน้ำ กระแสน้ำซึ่งพวยพุ่งจากลำธารบนเขา
แล้วตกลงมาในอ่างศิลานั้นสูงถึง 200 เมตร

ณ ชานน้ำตกนี้มีเจดีย์ศิลาแดงองค์หนึ่ง กับอนุสาวรีย์ก่อด้วยอิฐถือปูน
อีกแห่งหนึ่ง ทั้งสองแห่งนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรด
ให้สร้างขึ้น คือ พระเจดีย์นั้นสร้างเมื่อ พ.ศ. 2419 พระราชทานนามเจดีย์ว่า
"อลงกรณ์เจดีย์" ส่วนอนุสาวรีย์นั้นสร้างเมื่อ พ.ศ. 2424 เพื่อเป็นที่ระลึกแก่
สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ซึ่งเสด็จทิวงคตลงตาม
กลางลำน้ำเจ้าพระยา เมื่อคราวเสด็จประพาสพระราชวังบางปะอิน ภายในอนุสาวรีย์
นี้บรรจุพระอังคารของสมเด็จพระนางเจ้าองค์นั้นด้วย พระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดจารึกข้อความไว้อนุสาวรีย์ ซึ่งขกัญญะมาลงไว้ในที่นี้
ดังต่อไปนี้

ที่ระลึกถึงความรัก

แห่ง

สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์

พระบรมราชเทวีอรรคมเหสี

ซึ่งเสด็จทิวงคตแล้ว ด้วยเชอไคมาถึงที่นี่

เมื่อจุลศักราช 1236 (พ.ศ. 2417)

โดยความยินดีโอบใจมาก

อนุสาวรีย์นี้

สร้างขึ้นโดยจุฬาลงกรณ์บรมราช

ผู้เป็นพระราชสวามี อันมีความทุกข์

เพราะเธอเป็นอย่างยิ่ง

ในจุลศักราช 1243 (พ.ศ. 2424)

น้ำเสียคายที่สถานีกรักอันชาวซึ่งทรงใจหัดนี้ ในปัจจุบันได้ถูกพวกอันซพาล
หุดตอยแผลกจะเอียคไปหมคแล้ว

ตึกแดง ลูกซีโก

อยู่ที่แหลมสิงห์ ระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร จากจันทบุรีตึกแดง
เป็นอาคารที่ทหารฝรั่งเศสสร้างขึ้นเป็นกองบัญชาการ และที่พักของนายทหาร เมื่อ
ครั้งสงครามที่พิศโครงจันทบุรี เมื่อ ร.ศ. 112 ที่เรียกว่าตึกแดง เพราะตึกหลังนี้
ทาสีแดง ปัจจุบันไว้เป็นห้องสมุดประชาชน ลูกซีโกสร้างขึ้นในระยะเดียวกันกับตึกแดง
ลักษณะเป็นตึกสี่เหลี่ยมหลังคาตัด ประตูเข้าท่าและแคบ ฝรั่งเศสสร้างเอาไว้ชังนักโทษ
โดยชังนักโทษไว้ข้างล่าง ส่วนข้างบนเลี้ยงไก่เอาไว้ให้ตายมูรคสีระ

ภูเขาพลอยแหวน

ภูเขาพลอยแหวนเป็นเขาคูกเล็ก ๆ สูงประมาณ 150 เมตร ภูเขาลูกนี้
อยู่ห่างจากตัวเมืองจันทบุรีไปประมาณ 10 กิโลเมตร มีถนนไปได้สะดวก สองข้างทาง
ที่จะไปยังเขาพลอยแหวนมีวิวทัศนสวยงามมาก ถ้าท่านผ่านไปในฤดูฝน จะพบทุ่งนา
เขียวระอุไปด้วยต้นข้าว ในคูสองข้างทางก็เต็มไปด้วยต้นกกนานาชนิด ภูมิประเทศ
สูง ๆ ต่ำ ๆ คล้ายกับลูกคลื่นในท้องทะเล ในตอนที่สูงก็เป็นไร่ โดยมากเป็นไร่
พริกไทย และไร่ยางสลับกันไปเป็นระยะ ๆ งามน่าชมเป็นอย่างยิ่งที่เชิงเขานี้เดิม
เคยตั้งเป็นที่ว่าการอำเภอมาแล้วครั้งหนึ่ง เมื่อ ร.ว. พ.ศ. 2440 ในปัจจุบันนี้
เป็นที่ชุมนุมชนและสะดวกในการคมนาคม จึงย้ายที่ว่าการอำเภอไปตั้งที่นั่น แล้ว
เปลี่ยนชื่อจากอำเภอพลอยแหวนเป็นอำเภอท่าใหม่

ภูเขาพลอยแหวนมีทรัพยากรธรรมชาติอยู่มากมาย เช่น ทับพิม
นิล และพลอยสีต่าง ๆ ชาวบ้านซึ่งอยู่ใกล้เคียงกับภูเขาลูกนี้นับว่าไม่อดถ้าปีใด

ทำนาไม่ได้ผล ก็พากันมาซุกพลอยไปขาย ดินแร่สีต่าง ๆ เช่น สีดอกตะแบก และ
สีเหลืองอ่อนจะได้พบประปรายบนภูเขาสูงนี้ แต่จำพวกที่มีสีค่าเป็นมันจะเลื่อมเหมือน
สีนิลนั้นมีอยู่ตามคันทัน แร่หินบางก้อนฝังอยู่ในดิน ซึ่งมีสีแดงเข้ม และอยู่ไม่คอยลึก
เท่าไหนก็ ลองเอาไม้เล็ก ๆ ซุดลงไปสักหน่อยก็พบ แร่หินเหล่านี้ชาวบ้านบอกว่า
เป็นแร่ออน เขาเรียกกันว่าสีแร่ จะนำไปเจียรไนให้ทำหัวแหวนไม่ได้ ส่วนแร่แท้ ๆ
ซึ่งแข็งพอที่จะเจียรไนได้นั้น อยู่ลึกลงไปใ้ดินมาก ต้องใช้จอบหรือเสียมขุดลงไปจึงจะ
พบ

ภูเขาพลอยแหวนมี 3 ยอด ยอดที่สูงที่สุดมีเจดีย์กลมแบบลังกาองค์หนึ่ง
เป็นของสร้างในรัชกาลที่ 4 แต่รูปทรงไม่ค่อยงามนัก เนื่องจากเป็นฝีมือช่างพื้นเมือง
ไม่ใช่ช่างหลวง ยอดกลางมีศาลาคอนกรีต และหลังสร้างค้ำไว้เมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง
ส่วนยอดเตี้ยที่สุดนั้นเป็นลานแคม ๆ มีฉนวนหลังหนึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป
จำลอง และในเทศกาลเดือน 5 จะมีประชาชนขึ้นไปนมัสการกันอย่างล้นหลาม

เมื่อขึ้นไปบนยอดกลางตรงศาลาคอนกรีตที่สร้างค้ำไว้ จะมองเห็น
ภูเขาดังสลับซับซ้อนกันหลายลูก ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีภูเขาเตี้ย ๆ อยู่
สองลูก เรียกเขายายศรีลูกหนึ่ง กับเขาสระแก้วอีกลูกหนึ่ง ทางทิศตะวันออกจะ
มองเห็นภูเขาเป็นทิวไปจนจรดทะเลทราย จะมองเห็นทะเลและปากน้ำอยู่ตรงหน้า
ไม่ไกลเท่าไรนัก และสามารถจะมองเห็นจนกระทั่งเกาะน้อยใหญ่ในทะเลเกือบ
หมดทุกเกาะ

มีวัดตั้งอยู่ที่เชิงเขาพลอยแหวนวัดหนึ่ง เรียกกันว่าวัดเชิงเขา แต่ใน
บริเวณวัดไม่มีสิ่งก่อสร้างวิจิตรพิสดารอย่างใด วัดนี้พระยาจันทบุรี สร้างขึ้นใน
รัชกาลที่ 4 พร้อมกับเจดีย์บนยอดเขา ต่อมาเมื่อของเดิมชำรุดทรุดโทรมไปก็มีผู้
บูรณะปฏิสังขรณ์และก่อสร้างเพิ่มเติมกันเรื่อยมา

ในปัจจุบันการขึ้นไปเที่ยวบนยอดเขาพลอยแหวนนับว่าสะดวกมาก เนื่อง
จากพ่อค้าอุทุมคีในจังหวัดจันทบุรีได้ร่วมมือกับบริจจาคเงินสร้างบันไดคอนกรีตจากเชิงเขา
ขึ้นไปจนถึงยอด เริ่มก่อสร้างตั้งแต่ พ.ศ. 2495 เป็นต้นมา และสำเร็จเรียบร้อย
เมื่อปลาย พ.ศ. 2496

วัดโยชานิมิตร

วัดโยชานิมิตร อยู่ในกำแพงเมืองจันทบุรีใหม่ที่ตำบลเนินวง เจ้าพระยา
พระคลังพร้อมด้วยแม่ทัพนายกองและกรมการเมืองจันทบุรี ได้ร่วมมือกันสร้างขึ้น
ในคราวเดียวกันกับสร้างเมืองใหม่ เพื่อเป็นวัดประจำเมือง เมื่อ พ.ศ. 2377
และวัดนี้ก็ยังมียะสงฆ์จำพรรษาอยู่มากจนกระทั่งถึงเวลาปัจจุบัน

กำแพงวัดโยชานิมิตรก่อด้วยศิลาแลงโดยรอบ ภายในกำแพงวัดมีสิ่ง
ก่อสร้างอยู่หลายแห่ง โดยเฉพาะตัวอุโบสถนั้น เจ้าพระยาพระคลังเป็นผู้สร้างเอง
ส่วนสิ่งก่อสร้างอย่างอื่นก็แบ่งให้คณะกรรมการเมืองจันทบุรีรับไปทำคนละสิ่งสองสิ่ง
ตามความศรัทธา ตัวอุโบสถกว้าง 5 ห้อง มีเจดีย์รอบพระประธานในโบสถ์เป็น
พระพุทธรูปปูนปั้นซึ่งสร้างพร้อมกันกับโบสถ์ หลังโบสถ์ออกไปมีเจดีย์กลมแบบลังกาอยู่
องค์หนึ่ง สูงสัก 20 เมตร กับมีศาลาการเปรียญอยู่หลังหนึ่ง และมีกุฏิสงฆ์พร้อมบริบูรณ์

เขาพระบาทหรือเขาศิขณภู

เขาพระบาทหรือเขาศิขณภู อยู่ตำบลพลวง ในเขตอำเภอมะขาม
ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศเหนือประมาณ 15 กิโลเมตร เนื่องจากในปัจจุบันนี้
ยังไม่มีถนนถาวร เพราะฉะนั้นการไปเขาพระบาทจึงจำเป็นต้องใช้ม้าเป็นพาหนะ
แต่ในฤดูแล้งสามารถจะนำรถยนต์แล่นไปได้จนถึงเชิงเขา และการเดินทางจากตัวเมือง
ไปยังภูเขานี้ ถ้าไปม้าจะต้องใช้เวลาอย่างน้อยประมาณ 3 ชั่วโมง ถ้าไปรถยนต์
จะใช้เวลาประมาณเกือบสองชั่วโมงจึงจะถึงเชิงเขา จากเชิงเขา ก็จะต้องปีนป่าย
ขึ้นไปอีกประมาณ 2 ชั่วโมงจึงจะถึงยอดซึ่งมีรอยพระบาท

ที่เจียงเจามีเจดีย์องค์หนึ่ง และเมื่อเป็นขึ้นเขาไปได้สักหน่อยจะพบ บ่อน้ำ
ของขอ ชาวบ้านเรียกกันว่า "บ่อน้ำมนต์" ต่อจากบ่อน้ำมนต์ขึ้นไปเกือบจะถึงรอย
พระพุทธบาท มีถ้ำใหญ่เรียกกันว่าถ้ำฤาษี ถ้ำนี้กว้างขวางมาก ประมาณว่าถ้ำมีคน
สักร้อยหนึ่งเข้าไปอยู่ข้างในถ้ำนี้แล้ว ก็ไม่เปียกเสียดเปียกยัดกัน มีช่องว่างสำหรับ
เดินเข้าและเดินออกจากถ้ำได้อย่างสบาย ผู้ที่ไปนมัสการรอยพระพุทธบาท มักจะถือ
โอกาสค้างแรมกันในถ้ำนี้โดยมาก

ภายในถ้ำฤาษี มีบ่อน้ำบ่อหนึ่งเรียกกันว่า "บ่อน้ำ" ดินในบ่อมีสีเหลือง
และร่วน เคยมีผู้เก็บเอาไปตากแล้วร่อนน้ำร้อนรับประทาน ว่ามีรสหอมหวานดีมาก
และใช้เป็นยารักษาโรคได้หลายอย่าง เรื่องนี้จะเท็จจริงอย่างไรผู้เขียนไม่อาจรับรอง
ได้ แต่กลิ่นของดินนั้นเมื่อดมดูแล้ว จะรู้สึกว่ามีหอมจริง ๆ เข้าใจว่าคนโบราณคง
จะเก็บดินชนิดนี้ไปปั้นเป็นแท่ง ๆ คล้ายดินสอ แล้วนำไปขายในตลาด ให้เขียนกระดาน
ชนวนก็ได้ และสำหรับคนแพทองซื้อรับประทานก็ได้

จากถ้ำฤาษีมีทางทะลุไปยังบ่อน้ำอีกแห่งหนึ่งเป็นบ่อที่ดีอยู่ในซอกหิน
ขนาดของบ่อกว้างประมาณเท่าชั้นตักน้ำขนาดใหญ่เท่านั้น แต่หน้าประหลาดที่น้ำในบ่อ
นี้จะตกไปลึกเท่าใด ๆ ก็ไม่มีวันหมด ผู้ที่ไปนมัสการพระพุทธบาทได้อาศัยน้ำในบ่อนี้
ล้างหน้าและรับประทานกันทั้งสิ้น

บนยอดเขามีหินแห่งใหญ่ตั้งซ้อนกันขึ้นไปสูงเด่น หินที่ตั้งอยู่บนยอดสุด
มีลักษณะกลมเกลี้ยง ถ้ามองจากข้างล่างขึ้นไปจะดูเหมือนคล้ายกับตั้งอยู่อย่างโดดเดี่ยว
ต่างหากจากหินก้อนอื่น ๆ มีหินแผ่นแบนใหญ่รองรับอยู่อีกชั้นหนึ่ง หินแผ่นแบนนี้กว้าง
ประมาณ 16 เมตร ยาวประมาณ 30 เมตร และมีรอยลึกขุมลงไปกว้างประมาณ
เมตรเศษ ยาวประมาณ 2 เมตรเศษ รอยที่ลึกขุมลงไปนี้เชื่อกันว่าเป็นรอย
พระพุทธบาท ส่วนหินกลมซึ่งตั้งอยู่บนรอยพระพุทธบาทนั้น มีรอยกามหินที่เกิดโดย
ธรรมชาติเห็นเพียงกลาง ๆ ชาวบ้านเฒ่ากันว่าคล้ายกับพระพุทธรูปยืน จึงเรียกกันว่า

พระฉายาหรือพระฉาย และสูงขึ้นไปจากรอยพระพุทธรูปนี้ มีพระพุทธรูปไสยาสน์องค์หนึ่ง
เป็นของปั้นด้วยปูน แต่ฝีมือไม่สวยงามเท่าใดนัก

3. การขางฝีมือ

การทอเสื้อ (อ.ส.พ. พฤษภาคม 2514)

กก ที่ชาวเมืองจันทน์ เอามาใช้ทอเสื้อนั้นเป็นพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่งที่ชอบขึ้นตาม
ที่ชุ่มชื้น มีฝนตกชุก น้ำท่วมถึง อย่างตามท้องนา และริมหนองคลองบึง กกมีหลายประเภท
แต่ที่นำมาใช้ทอเสื้อชาวบ้านเรียกว่า "กกกลม" เพราะมีลำต้นกลมมันเอง เล่ากันว่า
ว่าแต่เดิมต้นกกก็ขึ้นตามธรรมชาติตามพื้นที่ราบลุ่มโดยทั่วไป แต่ต่อมาเมื่อการทอเสื้อ
กกมีมากขึ้นจนกลายเป็นอุตสาหกรรมถึงขนาดตั้งโรงงานทอเสื้อด้วยเครื่องจักร ต้นกก
ที่รกรให้ขึ้นตามธรรมชาติก็มีปริมาณไม่พอกับการนำมาใช้สอย จึงมีการทำนากกขึ้นเพื่อ
การนี้โดยเฉพาะ การทำนากกและสานเสื้อกกได้กลายเป็นอาชีพหลักที่สำคัญอาชีพหนึ่ง
ของชาวเมืองจันทน์มาจนทุกวันนี้ สินค้าที่ทำขึ้นโดยกกกลายเป็นสินค้าพื้นเมืองที่มีชื่อ
เสียงมาเป็นเวลานานปี

ต้นกกที่ตัดมาใช้การนั้น จะมีอายุประมาณ 4 - 5 เดือน เมื่อตัดมาแล้ว
จะถูกนำมาเสื่อสรรตามความสั้นยาวของต้นกก ส่วนมากนิยมมัดเป็นคืบ คือตั้งแต่
3 คืบ ไปจนกระทั่ง 12 - 13 คืบ แล้วนำมาผ่าเป็นซีกเล็ก ๆ ประมาณชั้นละ
1 กระเปาะนิ้ว ชาวเมืองจันทน์เรียกว่าการ "จักกก" ซึ่งการจักกกเขาจะเหลือไว้
แต่ผิวของต้นกก นำมามัดเป็นกำแล้วนำไปผึ่งลมให้แห้งสนิท เมื่อถึงเวลาที่จะใช้ทอ
เสื้อ จึงจะนำกกนี้มาย้อมสี

กรรมวิธีของการย้อมสีนั้นจะต้องนำมาแช่น้ำให้เส้นกกนิ่มเสียก่อน จึงจะ
ย้อมสีได้ สีที่ย้อมกกเป็นชนิดเดียวกันกับสีที่ย้อมไหม ว่ากันว่าสีที่ย้อมยากที่สุดคือสีขาว
ซึ่งปัจจุบันการฟอกขาวมีเพียงแห่งเดียวที่วังสุโขทัย ซึ่งเป็นที่ประทับของสมเด็จพระ
นางเจ้ารำไพพรรณี

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอเสื้อ ประกอบด้วยกที่ย้อมสีต่าง ๆ ที่ตากแห้งแล้ว เอ็นที่นิยมทำด้วยปอกระเจา สีม ไม้พุงกก น้ารองนั่ง เมื่อเตรียมอุปกรณ์เสร็จแล้ว เขาจะชิงเอ็นกับหู โดยร้อยผ่านเข็ม มีสูตรง่าย ๆ ที่จดจำในหมู่ช่างทอเสื้อคือ "ร้อยรองออก ร้อยรูปออกรอง " ไปจนกระทั่งเต็มเข็ม

วิธีการทอ มักใช้คนสองคน ให้คนหนึ่งเป็นคนพุงกกเข้าไปในระหว่างเข็มกับเอ็นแล้วอีกคนหนึ่งจะเป็นคนกระทบ สันกให้เข้ามาชิดกันพร้อมทั้งพับปลายกกกันด้วย

ลวดลายของเสื้อ คนพุงกกมักจะเป็นคนคิดลาย เสื้อที่นิยมทอกันนั้นจะมีลักษณะเป็นแบบลายสองชั้นและชั้นเดียว เมื่อทอเสื้อกได้ยาวจนเป็นที่ต้องการแล้ว เขาจะตัดออกแล้วนำมาตีริมเสื้อ ซึ่งหมายถึงเอาเส้นเอ็นที่เหลือมาทำเป็นเกลียวเชือกกันด้วย ในสมัยต่อมาปรากฏว่ามีคนคิดทำเอ็นพลาสติกขึ้นใช้แทน เอ็นปอกระเจา นิยมทอกันอยู่ระยะหนึ่งเพราะดูจะเหนียวกว่าและไม่ขาดง่าย แต่ผ่านไปก็ปรากฏว่าคุณภาพเอ็นที่ทำด้วยปอกระเจาไม่ได้ เนื่องจากว่าเอ็นพลาสติกมักจะยืดและทำให้ความแน่นของเสื้อคลายลง

เสื้อกจันทบูร มีการพัฒนาขึ้นตามยุคสมัย อย่างเช่นมีการติดประติมากรรมเสื้อพขึ้นทำให้สะดวกในการใช้สอยและขนส่ง ในปัจจุบันก็มีผู้นำเสื้อจันทบูร มาใช้ประติมากรรมเป็นของใช้มากมายหลายชนิด ตั้งแต่เสื้อพับ กระเป๋าทือ ที่รองจาน แม้กระทั่งสิ่งประดิษฐ์ตามยานต่าง ๆ

ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการเสื้อกจันทบูร เพื่อการใช้สอยอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้นนั้น กล่าวกันว่าเป็นด้วยพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่เจ็ด เมื่อครั้ง

เสด็จประทับ " วังสวนบ้านแก้ว" ที่อำเภอเมืองจันทบุรี พระองค์ท่านเคยมีพระราช
คำริ้ให้บรรดาข้าราชการบริพารในพระองค์ ได้ริเริ่มประดิษฐ์คิดทำขึ้นเป็นอุตสาหกรรมใน
ครัวเรือน โดยใช้ชื่อว่า "อุตสาหกรรมสวนบ้านแก้ว" เมื่อว่างจากราชการกิจ
ก็มักทรงโปรดการออกแบบเลือกเป็นเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่สวยงามและทันสมัยอย่าง
เช่น กระเป๋าดู เป็นต้น จนกลายเป็นสินค้าพื้นเมืองที่มีผู้นิยมทั้งคนไทยและชาวต่าง
ประเทศ ทำให้ก๊กจันทบุรีเลื่องชื่อไปยิ่งขึ้น ของพื้นบ้านงานพื้นเมืองนี้ บางทีจำเป็น
ต้องใช้การประยุกต์ด้วยแนวทางของศิลปยุคใหม่บ้าง เพียงแต่ว่าผู้ประยุกต์ก็ต้องรักษา
เอกลักษณ์เดิมไว้เป็นแกนสำคัญ การประยุกต์โดยการทำลายแกนสำคัญทิ้งนั้น ไม่ถือว่าเป็น
เป็นการประยุกต์ที่ถูกต้อง ศิลปพื้นบ้านของคนไทยจำนวนมากายที่ต้องเสื่อมค่าไป
ก็เพราะการประยุกต์ที่ขาดการมองให้ซึ่งถึงคุณค่าอันแท้จริงของ "งานศิลป" ที่บรรพ
บุรุษได้สร้างสรรค์มาเป็นเวลาเนิ่นนาน

เสื้อจันทบูรนั้น เป็นเสื้อที่ผู้คนภาคใต้นิยม คงทนและมีความสวยงามมาก
เสื้อที่เสื้อลือลือว่ามีฝีมือเป็นอันดับหนึ่งของเมืองจันทร์ คือเสื้อที่ทอแถวหลังวัดโรมัน
คาทอลิก อำเภอเมือง ว่ากันลวดลายละเอียดและทอด้วยเชิงช่างที่นับว่าเป็นชั้นครู
ทีเดียว เสื้อกักยังนิยมทออยู่ในหลายอำเภอของจังหวัดจันทบุรี นอกจากในอำเภอ
เมืองซึ่งใหญ่โต ขนาดเป็นโรงงานอุตสาหกรรมทอเสื้อจันทบุรีที่ตั้งอยู่ที่ถนนรักศักดิ์มงคล
ตำบลท่าช้าง แล้ว ก็ยังมีที่อำเภอท่าใหม่ และอำเภอแหลมงสิงห์ นอกจากนี้คุณอาจถาม
หาเสื้อกักได้เสมอตามร้านขายสินค้าที่ระลึกทั่วไปในกรุงเทพฯ

การเจียรในพลอย

พลอย (Gemstones) ประเทศไทยมีพลอยต่าง ๆ มากมาย ไม่แพ้
ประเทศพม่าและอินเดีย พลอยเหล่านี้ได้แก่ Sapphire Ruby Topaz และ
Zircon หับทึมของไทยมีดีแท้ มีราคาสูงเพราะสวยกว่าของต่างประเทศ

พลงยเหล่านี้นักพบในบริเวณดินตักค้าง หรือในลุ่มลำธาร (Alluvial)

ซึ่งมีหินเหลว (Lava) แทรกขึ้นมา ทำให้หินตะกอนกลายเป็นหินแปร ส่วนมากชาวบ้านมักขุดพลงยกันจากหลุมเล็ก ๆ และตื้น แล้วล้างแร่ด้วยมือ แหล่งแร่พลงยที่สำคัญของประเทศ ที่ทำการขุดกันมากคือเขาพลงยแหวน และบางกะจะ ในจังหวัดจันทบุรี (พูนพล อาสนจินดา 2514 : 64)

นักขุดพลงยมืออาชีพ มักจะแบ่งแหล่งพลงยออกเป็น 2 ชนิด คือ (ปราโมทย์ พิศนาคธรรม 2520 : 68)

1. พลงยคาน ไม่ว่าจะขุดตรงไหน เป็นได้พลงยคานอยู่ทั่วไป กระจุกกระจายไม่เป็นระเบียบ

2. พลงยทาง ลักษณะของแหล่งพลงยทางนี้ คือพลงยในสายแร่ นั่นเอง ในการขุดพบสายแร่ก็จะพบแร่ไม่รู้จักหมดสิ้น พลงยทางก็เช่นกัน เป็นสายแร่ให้ขุดกันได้ โดยมีซีพลงย หรือที่เรียกว่า ลูกแซะ เป็นสายเชื่อมโยงกันไป การขุดตามลูกแซะจะนำไปสู่พลงยเม็ดใหญ่ ๆ ได้

พลงยที่พบมากในจังหวัดจันทบุรีได้แก่ (พูนพล อาสนจินดา 2514 : 65)

1. เพทายหุง (Heat Treated Zircon) ประกอบด้วยเซอร์โคเนียม (Zirconium) ซีลิคอนและออกซิเจน มีกำเนิดที่บ่อพลงยจังหวัดจันทบุรี

2. ทัวร์มาลีน (Tourmaline) ประกอบด้วย อลูมิเนียม โบรอน ซีลิกา และน้ำ มีกำเนิดที่เขาสะพาน จังหวัดจันทบุรี และในบริเวณหินแกรนิต

3. แร่กากรน (Corundum)

ประกอบด้วยอาลูมิเนียม

และออกซิเจน มีแหล่งกำเนิดที่บ่อพลอย จังหวัดจันทบุรี มีประโยชน์ในการทำผงขัด และเจียรในพลอยต่าง ๆ

นอกจากนี้ที่จังหวัดจันทบุรี ยังมีถ่านดินสอตก ที่พบว่ามีคุณภาพดีที่สุดในภาคนี้ ที่เขาพัง จังหวัดจันทบุรี การที่ได้ชื่อว่าเขาพัง เพราะเขานี้ถูกน้ำเขาพังลงมาบางส่วน ชาวเมืองจึงเก็บถ่านมาขาย

แหล่งที่มีถ่าน ควรจะได้รับการสนใจและพิจารณาเป็นพิเศษ เพราะนอกจากถ่านดินสอแล้ว อาจจะพบเพชรด้วยก็ได้ เพราะทั้งสองอย่างนี้เป็นแร่คาร์บอนด้วยกัน หากมีความกดดันและความร้อนเพียงพอในสมัยที่หินมีการเปลี่ยนแปลง อาจทำให้ถ่านดินสอกลายเป็นเพชรได้

การขุดพลอย แร่พลอยอยู่ไม่ลึก ขุดลึกประมาณ 4 เมตรก็จะพบสายแร่ ดังนั้น หลุมที่ขุดจึงไม่จำเป็นต้องกว้างนัก ประมาณกว้างยาวด้านละ 2 เมตรเป็นอย่างมาก ใช้คน 2 - 3 คน ต่อหลุม โดยคนขุดข้างล่างจะขุดดินใส่บุงก็ให้คนข้างบนดึงขึ้นเทเพื่อร่อนหาแร่ บางหลุมที่มีแร่มากคนขุดจะขุดเป็นอุโมงค์โดยรอบหลุมจนกว่าจะหมดสายแร่ บางอุโมงค์ยาวถึง 18 - 20 เมตร จะมีผู้มารับซื้อพลอยถึงที่ เพื่อนำไปเจียรใน ปิราคาตั้งแต่ 20 - 30 บาท ถึง 2000 - 3000 บาท บางเม็ดเมื่อเจียรในแล้วเคยมีราคากถึง 3 แสนบาท (มงคล ชุมนี้ การสัมภาษณ์ 2523)

การเจียรในพลอย (มงคล ชุมนี้ การสัมภาษณ์ 2523) ต้องดูลักษณะของแร่พลอยกลั่นว่ามีลักษณะใดจะเจียรในอย่างไร เช่นรูป [] จะเจียรในเป็น [] เราจะนำแร่พลอยมาฝนหินเพชรให้เป็นรูปร่าง จึงนำมาแต่งเหลี่ยม ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับแผ่นหมุน การทำเหล็มนั้นทำให้เกิดครีมี การจะมีครีมีขึ้นอยู่กับเหลี่ยมขึ้นอยู่กับพลอย ถ้าเนื้อหน้าจะมีเหลี่ยมมาก พลอยที่ขึ้นมากจะมีเหลี่ยมมาก

ถ้านำมาสองคู่แล้วไม่มีแสงต้องเพิ่มให้เพิ่มอีก เมื่อฝนเสร็จแล้วให้คล้องฮอดด์ ไว้ค
แล้วไว้ได้เลย

พลอยที่มีราคามากที่สุดในหมู่ชาวต่างประเทศ คือ พลอยสีชมพูอมแดง
ปัจจุบันนี้ได้มีวิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วย ทำให้พลอยมีสีสรรที่สวยงามขึ้นไปอีก
เช่น พลอยแดงนั้นเมื่อแรก ๆ ซดขึ้นมานั้น บางทีจะมีสีม่วง แต่เมื่อนำมาอบโดยใช้
ความร้อนและซุบน้ำยากี้จะทำให้พลอยเปลี่ยนเป็นสีแดง และมีราคามากขึ้นอีกเท่าตัว
ปัจจุบันนี้การทำพลอยได้ลดน้อยลงไป มีสาเหตุ 2 ประการ คือ

1. ทางราชการสั่งห้ามในบางท้องที่ที่จะทำให้หน้าดินเสียหรือทำให้
ถนนหนทางทรุดโทรม ต้องเสี่ยงประมาณแนดิน
2. จำนวนพลอยได้ลดน้อยลงไป ทำให้ประชาชนหันไปประกอบอาชีพ
อื่น ๆ

4. สาขาคหกรรมศิลป์

จังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดอยู่ทางภาคตะวันออกของประเทศไทย มีชาย
ทะเลยาว และเกาะเล็กเกาะน้อยเป็นจำนวนมาก ทั้งมีฝนตกตามฤดูกาล จึงทำ
ให้จังหวัดอุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์น้ำประเภทต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก และบนพื้นดินก็
อุดมไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก พืชที่จะนำทรัพยากรทางทะเล
และบนบกมาประกอบเป็นอาหาร และเป็นอุตสาหกรรมในครอบครัว จนเป็นสัญลักษณ์
ของเมืองจันทบุรีได้ มะลิ ศรีแก้ว (มะลิ ศรีแก้ว 2523 : 150 - 156)
อาหารพื้นเมืองที่นำมาศึกษา คือ ต้มหมูชะมวง และกวยเตี๋ยวผัดปู

ต้มหมูชะมวง (ต้มหมูกับใบชะมวง)

อาหารพื้นเมืองที่ขึ้นหน้าขึ้นตาของจังหวัดจันทบุรี เห็นจะเป็นหมูชะมวง
เพราะเป็นที่นิยมชอบรับประทานกัน และเป็นที่รู้จักกันไป แทบทุกจังหวัดในภาค
ตะวันออก ไม่ว่าใครเมื่อไปถึงจังหวัดจันทบุรี เป็นต้องถามหาหมูชะมวงกันแทบทุกคน

และในการเลี้ยงแขกต่างเมืองที่ไปเยือนจันทบุรี ทางเจ้าภาพก็ต้องมีหมูชะมวงด้วย
 1 อย่าง ในบรรดาอาหารหลาย ๆ อย่าง เพราะถ้าไม่มีหมูชะมวงบรรดาผู้ไปเยือน
 ก็จะถามหา ฉะนั้น จึงต้องจัดไว้เป็นอาหารต้อนรับผู้ไปเยือนเมืองจันทน์จนกลายเป็น
 เป็นสัญลักษณ์ของเมืองจันทน์

ประวัติและความเป็นมาของการต้มหมูชะมวงนี้ ไม่สามารถจะสืบทราบ
 ได้ว่าใครเป็นคนคิด หรือริเริ่มขึ้นเป็นคนแรก จึงได้พบผู้สูงอายุเพื่อทราบเรื่องราว
 ว่ากันว่าหมูชะมวงนี้มีการทำมานานร้อย ๆ ปี แล้ว เพราะคนสมัยโบราณมีความเชื่อง
 ฉลาด และมีเวทอาวาทที่จะคิดประดิษฐ์ คิดแปลงการปรุงอาหารให้มีรสอร่อย
 ยิ่งขึ้น และคิดว่าท่านคงคิดแปลงมาจากหมูนมเค็มนั่นเอง เพราะหมูเป็นอาหารหลัก
 ในการที่จะนำไปทำอาหารได้หลาย ๆ อย่าง จากหมูนมเพียงแต่มีรสหวาน ๆ เค็ม ๆ
 เมื่อรับประทานแล้วเบื่อ จึงได้นำใบชะมวงมาฉีกใส่ลงไป ทำให้นมเค็มมีรสเปรี้ยว
 เพิ่มขึ้นเป็น 3 รส เมื่อรับประทานแล้วอร่อยกว่าเดิม จึงทำกันมาเรื่อย ๆ และการ
 ที่นำใบชะมวงมาได้เพราะว่าใบชะมวงหาง่าย ทำได้ง่าย คือใบกรอบ เพียงแช่ผัก ๆ
 ไม่ต้องหันก็ใส่ลงไปได้เลย ต้นชะมวงนี้ขึ้นอยู่มากในจังหวัดจันทบุรี ขยายพันธุ์
 ทางเมล็ดหล่นตรงไหนก็ขึ้นที่นั่น เจริญเติบโตรวดเร็ว แต่ตอนยากเพราะต้นชะมวง
 มียาง

ต้นชะมวงมีชื่อทางวิทยาศาสตร์ *Garcinia Cowa* อยู่ใน
 Family Guttiferao ลักษณะเป็นไม้ยืนต้น มีน้ำยางสีเหลือง ใบเรียง
 ตัวแบบ opposite ไม้มี Stipule ตัวใบหนาเป็นมันและกรอบ
 ต้นชะมวงนี้มี ดอกออกตามซอกของใบ เป็นดอกแบบสมบูรณ์เพศ จึงแพร่พันธุ์ได้ง่าย
 พอสุกสีเหลือง ๆ เนื้อที่ติดกับเมล็ดก็รับประทานได้ แต่ไม่นิยมรับประทาน

วิธีปรุง

เอาหอม กระเทียม ซ่า และกะปิ เมาไฟ

ตำเกลือส่วนหนึ่งกับพริกไทยให้ละเอียด แล้วจึงใส่หอม กระเทียมเผา
ตำหอมกระเทียมพอแตก (ไม่ให้ละเอียดเพราะจะทำให้มันข้น แล้วใส่กะปิเผา
ตำพอเข้ากัน)

เอากะทะตั้งไฟ ใส่น้ำตาทราย เต็มน้ำนิดหน่อย ใส่น้ำมันหมูเล็กน้อย
ยีให้เหลืองแก จึงใส่หมูคนพอเข้ากัน ไม่ต้องให้หมูสุกก็ใส่เครื่องที่ปรุงไว้พร้อมทั้งใบ
ชะมวง ผักพอกหอม แล้วใส่หอม เอาน้ำคั้นกะทะใส่ลงไปด้วย คุให้น้ำและเนื้อ
พอเหมาะกัน ใส่เกลือที่เหลือลงไปเพื่อปรุงรส เติมน้ำปลา น้ำตาลปีบให้ได้รสตามชอบ
หากไม่เปรี้ยว จะเติมน้ำส้มมะขามเปียกไปบ้างก็ได้ เคี่ยวไฟขนาดกลาง พอหมู
เปื่อยก็ใช้ได้ (ถ้าหากน้ำมันสอหนาพามากก็ต้อนออกได้)

ยี่น้ำตาลให้ไหม้เสียก่อนใส่หมูนั้น ก็เพื่อสีจะได้สวย ถ้าจะทามากกว่านี้
ก็เพิ่มได้ตามส่วน

เครื่องปรุงและวิธีทำที่เขียนมานี้ เป็นตำรับของคุณยายเป้า สำนวนฤพลกิจ
(เป้า บุญยัษฐิติ) มารดา คุณหญิงทองก้อน จันทวิมล คุณยายเป้าท่านเป็นผู้มี
ความรู้กว้างขวางในเรื่องอาหารการหวานของจังหวัดจันทบุรีท่านหนึ่ง

* กวยเตี่ยวผัด *

เครื่องปรุง กวยเตี่ยวสดเส้นเล็ก 1 กก. ปูทะเลหรือปูม้า 1 กก. ถั่วงอก 1 กก.

ต้นกุยราช 1 กำมือ แดงกวา 2 - 3 ลูก น้ำปลา น้ำตาลทราย น้ำอ้อย น้ำมะขาม
เปียกหรือมะขามสดก็ได้ หัวปลี น้ำมันหมู พริกแห้ง 5 - 10 เม็ด หัวหอม พริกป่น
มะพร้าวขูด 1 กก. มะนาว

วิธีทำ นำเส้นกล้วยเตี้ยว ล้างน้ำใส่ตะแกรงไว้ นำพริกแห้งแกะเมล็ดออกล้างน้ำให้สะอาด ปอกหัวหอม แล้วตำรวมกันให้ละเอียดพักไว้ นำปูมาแกะกระดองออก ตักตัวปูออก 2 หอน แล้วนำ 2 ซีกอีกครึ่งหนึ่ง ถ้าตัวเล็กใบทองผา 2 ซีก ตักปลายนิ้วปูและแหลม ๆ ออกเสียบ้าง ส่วนก้ามใหญ่ตัก 2 หอน พุให้แตกพักไว้ แต่งกวาล้างสะอาดปานยาว ๆ แล้วหั่นขวางอีกครั้งเป็นชิ้นเล็ก ๆ ถ้างอกล้างสะอาด หั่นกล้วยวางล้างสะอาด ตักหอนโคนไว้รับประทานสด ๆ ยาว 5 - 6 นิ้วฟุต ส่วนในตักยาวหอนละ 1 นิ้ว กว้าง ๆ พักไว้ หัวปลีเอาแต่โคน ๆ ผ่าเป็นชิ้นเล็ก ๆ ล้างน้ำด้วยน้ำมะนาวให้ขาว จัดใส่จานรวมกับต้นกล้วย ถ้างอกดิบไว้รับประทานกับกล้วยเตี้ยว

คั้นกะทิแยกหัวไว้สัก 2 ถ้วย แล้วคั้นต่อไปให้ได้ 3 ถ้วย แยกไว้ต่างหาก นำหัวกะทิใส่กะทะเคี่ยวพอแตกมัน ตักน้ำพริกที่ตำไว้ใส่ลงผัดให้หอม นำปูที่เตรียมไว้ใส่ลงคนให้เข้ากับน้ำพริก ใส่ปลาป่น น้ำอ้อย คนไปมากะว่าปูสุกจึงเติมกะทิอีก 3 ถ้วย ใส่ไข่ต้มตาม พอเดือดชิมดูให้มีรสเปรี้ยว เค็ม หวาน ตองให้รสจัดหน่อย จึงนำเส้นกล้วยเตี้ยวที่ล้างไว้ใส่ลงคนให้ทั่ว พอน้ำกะทิเริ่มแห้งให้ลดไฟอ่อนลง คนจนน้ำกะทิแห้ง เส้นนี้จึงใส่ถั่วงอก ใบกุยช่าย แต่งกวาด้านคนให้เข้ากัน ถ้าแห้งมากก็ให้เติมน้ำมันพืชหรือน้ำมันหมูลงช่วยให้ไม่ติดกันกะทะก็ได้ จึงตักขึ้นใส่จานปรุงรสด้วย มะนาว น้ำตาลทราย พริกป่น และรับประทานกับผักสดที่เตรียมไว้

การทดลองการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น
แก่เด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรี

บทคัดย่อ
ของ
อำไพ มหาสิทธิ์กุล

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
กุมภาพันธ์ 2525

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบ ผลการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม
ท้องถิ่น ระหว่างกลุ่มทดลองที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียน วิธีอยู่ค่ายพักแรม
กับกลุ่มควบคุม ที่มีต่อความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติ ต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น
ของเด็กวัยรุ่นในจังหวัดจันทบุรี

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาทดลองครั้งนี้มีจำนวน 60 คน เป็นนักเรียนที่กำลัง
ศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (ม.2) ของโรงเรียนในจังหวัดจันทบุรี แบ่งกลุ่มตัวอย่าง
ออกเป็น 2 กลุ่ม และกลุ่มควบคุม 1 กลุ่ม กลุ่มละ 20 คน โดยให้แต่ละกลุ่มได้รับการ
ถ่ายทอดด้วยวิธีที่แตกต่างกัน เครื่องมือเครื่องใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่
แบบทดสอบวัดความรู้ ความเข้าใจ ในมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น แบบสอบถามวัด
ทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น และโครงการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นใน
จังหวัดจันทบุรี

ผลการวิจัยปรากฏว่า

1. กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนในห้องเรียน และวิธีอยู่ค่ายพักแรม
มีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่นสูงกว่ากลุ่มควบคุม
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. กลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีอยู่ค่ายพักแรม มีความรู้ ความเข้าใจ
และทัศนคติต่อมรดกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น สูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีสอนใน
ห้องเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

THE EXPERIMENTS IN CULTURAL HEARITAGE PROGRAMS FOR
THAI ADOLESCENTS IN CHANTABURI PROVINCE

AN ABSTRACT

BY

AMPAI MAHALEETRAKUL

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree
at Srinakharinwirot University
February 1982

The objective of this study was to compare the effects of the transferred local cultural heritage to the adolescents in Chantaburi Province in the aspects of knowledge, comprehension, and attitudes towards the local cultural heritage among three groups the classroom group, the camping group and the controled group.

The total subjects in this experimental study were 60 M.S.2 students from the school in Chantaburi Province in 1980. The subjects were devided into two experimental groups and one controled group, in which each group comprised 20 students. Each group was treated in different ways. The devices for collecting data were a local cultural heritage achievement test, a local cultural heritage attitude questionair.

The results of this study were.

1. The classroom group and the camping group had significantly greater knowledge as well as attitudes towards the local cultural heritage than the controled group, at the .01 level.

2. The camping group had greater knowledge as well as attitudes towards the local cultural heritage than the classroom group, at the .01 level of significant.